

Літаратурнае мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
 № 26 (2605)
 ПЯТНІЦА
 30
 чэрвеня 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ТРЭЦЯГА ЛІПЕНЯ 1944 года для мінчан скончыліся чорныя часы фашыскай акупацыі!

Бы магутная навалыніца, Савецкая Армія змяла, зчысціла, змыла з беларускай зямлі брудную цвіль фашызму і пакацілася далей на Захад, несучы народам Еўропы жыццё і свабоду.

Трэцяга ліпеня—святы дзень для мінчан, для кожнага беларуса. Дзень, калі аддаецца даніна пашаны героям, калі схіляюцца галовы ў памяць пра тых, хто загінуў.

Гэтыя дзве работы — «Дарогамі Перамогі», «Памяць» — стварылі выпускнікі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута У. Уродніч, У. Тоўсцік. Яны — пра нялёгкі салдацкі абавязак, пра подзвіг, пра Памяць...

Нататка пра дыпломныя работы выпускнікоў мастацкага факультэта Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута — на стар. 5.

АБ ЗАВЯРШЭННІ ПЕРАХОДУ ДА ЎСЕАГУЛЬНАЙ СЯРЭДНЯЙ АДУКАЦЫІ МОЛАДЗІ І ДАЛЕЙШЫМ РАЗВІЦЦІ АГУЛЬНААДУКАЦЫЙНАЙ ШКОЛЫ

ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР прынялі пастанову па пытанні аб завяршэнні пераходу да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі моладзі і далейшым развіцці агульнаадукацыйнай школы. Агульнаадукацыйная школа, адзначаецца ў пастанове, за апошнія гады значна ўзмацніла як школа адзіная працоўнай і політэхнічная. Вырасла сетка сярэдніх школ, павялічылася колькасць кваліфікаваных настаўнікаў, удасканалілася навука выхавання працаў. У краіне ствараюцца ўсе ўмовы для завяршэння пераходу да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі, як адной з важнейшых перадавоў далейшага сацыяльна-палітычнага і эканамічнага развіцця нашага грамадства па шляху да камунізму, росту сацыялістычнай свядомасці і культуры працоўных. Усё гэта з'яўляецца буйным дасягненнем у галіне народнай асветы.

У пастанове ўказваецца далей, што практычнае ажыццяўленне рашэнняў XXIV з'езда КПСС у галіне эканомікі, навукі і культуры патрабуе далейшага паліпавышэння ўсёй справы навучання і выхавання падрастаючага пакалення, павышэння якасці работы агульнаадукацыйнай школы. Асабліва важна ў сучасных умовах прывесці работу школ у адпаведнасць з новымі задачамі камуністычнага будаўніцтва, з патрабаваннямі навукова-тэхнічнага прагрэсу. ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР звярнулі ўвагу на тое, што ў школах яшчэ недастаткова ўкараняюцца новыя, актыўныя метады і тэхнічныя сродкі навучання. Не поўнаасцю выкарыстоўваюцца навуковыя магчымасці для выхавання школьнікаў у духу камуністычнай маралі, высокай культуры паводзін, свядомых адносін да вучобы і працы. Навукова-педагагічныя ўстановы марудна распрацоўваюць важныя праблемы адукацыі, выхавання і прафесійнай арыентацыі навучэнцаў. Падрыхтоўка настаўніцкіх кадраў недастаткова ўвязана з практыкай і запатрабаваннямі сучаснай агульнаадукацыйнай школы.

Паспяховае вырашэнне задач у галіне асветы ў многім будзе залежыць ад дзейнасці перш за ўсё органаў народнай асветы, а таксама ад партыйных, савецкіх, прафсаюзных, камсамольскіх арганізацый, ад іх актыўнай і пастаяннай увагі да школ.

ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР абавязалі Міністэрства асветы СССР, Саветы Міністраў саюзных рэспублік, органы народнай асветы прыняць меры па ліквідацыі недахопаў у рабоце агульнаадукацыйных школ, накіраваць іх намаганні на выкананне задач, якія вынікаюць з пастановы XXIV з'езда КПСС у галіне далейшага развіцця асветы, завяршэння пераходу да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі, павышэння якасці навучання і выхавання падрастаючых пакаленняў. Дабівацца, каб савецкая школа давала мо-

ладзі глыбонкі і трывалыя веды аб законах прыроды і грамадства, фармірвала марксісцка-ленінскі светлагляд, выхоўвала імкненне моладзі да актыўнай працоўнай і грамадскай дзейнасці, беззапаветнага служэння сацыялістычнай Радзіме, адданасці ідэям камунізму.

Органам асветы, партыйным, савецкім, грамадскім арганізацыям прапанавана прыняць меры да больш поўнага ахопу моладзі сярэдняй адукацыі, развіцця і ўдасканалення агульнаадукацыйнай школы як працоўнай і політэхнічнай, якая з'яўляецца асноўнай формай атрымання агульнай сярэдняй адукацыі, рашуча палепшыць работу вярхоў (зменных) і заводных агульнаадукацыйных школ, стварыць неабходныя ўмовы для завяршэння сярэдняй адукацыі працоўнай моладдзю, разам з органамі прафесійна-тэхнічнай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі забяспечыць высокі ўзровень агульнаадукацыйнай падрыхтоўкі ў сярэдніх прафесійна-тэхнічных вучылішчах і тэхнікумах.

Цэнтральным Камітэтам КПСС і Саветам Міністраў СССР даручана Дзяржплану СССР, Міністэрству асветы СССР, Саветам Міністраў саюзных рэспублік разам з ЦСУ СССР увесці адзіную метадку планавання і ўлік агульнаадукацыйнай падрыхтоўкі моладзі з тым, каб забяспечыць найбольш поўнае выкарыстанне ўсіх форм сярэдняй адукацыі.

Міністэрства асветы СССР, Акадэмія педагагічных навук СССР, Саветы Міністраў саюзных рэспублік, органы народнай асветы, кіраўнікі і настаўнікі калектывы школ абавязаны ўзмацніць увагу да далейшага ўдасканалення навукова-выхаваўчага працэсу, узняць тэарэтычны і ідэяна-палітычны ўзровень выкладання. Завяршыць да 1975 года ўвядзенне новых навуковых планаў і праграм па ўсіх школьных курсах. На іх аснове падрыхтаваць і выдаць стабільныя падручнікі і камплекты вучэбна-метадычных дапаможнікаў, якія адлюстроўвалі б сучасны ўзровень дасягненняў навукі і вытворчасці. Палепшыць выкладанне рускай і роднай мовы ў нацыянальных школах. Абсталяваць ва ўсіх сярэдніх школах кабінеты ў неабходнай колькасці. Паслядоўна абнаўляць і рабіць разнастайнымі метады выкладання, больш эфектыўна выкарыстоўваць тэхнічныя сродкі навучання, кіно, радыё і тэлебачанне.

Прыняць меры да далейшага ўдасканалення маральнага, эстэтычнага, прававога, ваенна-патрыятычнага і атэістычнага выхавання вучняў, праўляць пастаянныя клопаты аб фізічным развіцці школьнікаў, дабівацца далейшага ўмацавання сувязей школы і сям'і, адзіства маральных патрабаванняў у сям'і і школе.

З мэтай далейшага ўмацавання сувязі школы з практыкай камуністычнага

будаўніцтва Міністэрству асветы СССР і мясцовым органам народнай асветы даручана развіваць політэхнічнае навучанне на базе цеснага спалучэння вывучэння школьных прадметаў і асноў сучаснай вытворчасці. Сістэматычна праводзіць экскурсіі вучняў на заводы, фабрыкі, у саўгасы і калгасы, знаёміць іх з тэхналагічнымі працэсамі і арганізацыяй працы на прадпрыемствах. Дабівацца паліпавышэння працоўнага выхавання і прафесійнай арыентацыі школьнікаў на працягу ўсяго перыяду навучання. Разам з прамысловымі і сельскагаспадарчымі прадпрыемствамі ствараць і аснашчаць вучэбныя цэхі, школьныя і міжшкольныя вучэбна-вытворчыя майстэрні. Развіваць і ўдасканальваць работу вучнёўскіх вытворчых брыгад і іншыя педагагічныя абрунтаваныя формы арганізацыі працы вучняў. Прызнаць мэтазгодным прыцягваць школьнікаў, асабліва старшакласнікаў, у перыяд канікул да арганізаванага працоўнага ўдзелу ў народнай гаспадарцы, добраўпарадкаванні і азелененні гарадоў і вёсак, у ахове прыроды.

Саветам Міністраў саюзных і аўтаномных рэспублік, выканкомам краёвых, абласных Саветаў дэпутатаў працоўных, міністэрствам і ведамствам СССР, прадпрыемствам і арганізацыям, калгасам і саўгасам прапанавана расшырыць сетку вярхоў школ, іх філіялаў па месцы работы моладзі і ўмацоўваць іх матэрыяльную базу. Вызначаць штогоднія планы заданні ўцягнення ў школы маладых рабочых, калгаснікаў і служачых па кожным прадпрыемстве, саўгасе, калгасе і ўстанове.

Ва ўмовах усеагульнай сярэдняй адукацыі ўзрастае адказнасць настаўніка перад грамадствам за навучанне і выхаванне маладога пакалення. Настаўнік усімі сваімі паводзінамі, ва ўсіх сваіх учынках і дзеяннях павінен служыць прыкладам для вучняў, быць узорам высокай камуністычнай маралі, ідэяльнай перакананасці, культуры, прынцыповасці і шырокай эрудыцыі. Для стымулявання пастаяннага росту кваліфікацыі, педагагічнага майстэрства і творчай ініцыятывы выкладчыцкіх кадраў уведзена сістэматычная атэстацыя настаўнікаў агульнаадукацыйных школ. Настаўнікам, якія найбольш вызначыліся, па выніках атэстацыі будуць прысвойвацца званні «старшы настаўнік» і «настаўнік-метадыст».

З мэтай забеспячэння адзіства патрабаванняў у падрыхтоўцы настаўнікаў, набліжэння педагагічных навуковых устаноў да школы прызнана неабходным аб'яднаць кіраўніцтва педагагічнымі інстытутамі і педагагічнымі вучылішчамі ў сістэме міністэрстваў асветы СССР і саюзных рэспублік. Прадугледжаны меры па паліпавышэнні падрыхтоўкі настаўнікаў ва ўніверсітэтах.

Міністэрству асветы СССР і Саветам Міністраў саюзных рэспублік прапанавана ўзяць ролю інстытутаў удасканалення

настаўнікаў як вядучых навуковых і метадычных цэнтраў павышэння кваліфікацыі педагагічных кадраў, узбагачэння і пашырэння перадавога вопыту. Арганізаваць кафедры педагагікі і псіхалогіі ў рэспубліканскіх інстытутах удасканалення настаўнікаў.

Акадэміі педагагічных навук СССР даручана распрацаваць і падрыхтаваць рэкамендацыі па наступных напрамках: павышэнне навуковага ўзроўню выкладання; вызначэнне найбольш эфектыўных шляхоў ажыццяўлення політэхнічнага навучання, працоўнага выхавання і прафесійнай арыентацыі; выкарыстанне тэхнічных сродкаў у навучанні і выхаванні; удасканаленне форм узаемадзеяння школы, сям'і і грамадскасці ў выхаванні дзяцей і моладзі; планаванне, эканоміка і арганізацыя асветы, суадносіны агульнай і спецыяльнай сярэдняй адукацыі; перспектывы развіцця сярэдняй школы, яе структуры і арганізацыйных форм навукова-выхаваўчай работы.

Акадэміі навук СССР, рэспубліканскім і галіновым акадэміям, Міністэрству вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР рэкамендавана распрацаваць меры па аказанні дапамогі органам народнай асветы ў павышэнні навуковай кваліфікацыі настаўнікаў, падрыхтоўцы падручнікаў і навуковых дапаможнікаў; умацоўваць і расшыраць садружнасць калектываў навукова-даследчых інстытутаў і вуні з агульнаадукацыйнымі школамі і пазашкольнымі ўстановамі.

Міністэрства культуры СССР, Камітэт па кінематографіі пры Савеце Міністраў СССР, творчыя саюзы пісьменнікаў, мастакоў і кампазітараў павінны прыняць меры па стварэнні высокамастацкіх твораў, якія ўзбагачаюць духоўны свет дзяцей, падлеткаў і юнацтва. Узмацніць дапамогу школам у эстэтычным выхаванні вучняў, шырэй прыцягваць дзяцоў літаратуры і мастацтва да кіраўніцтва дзіцячымі творчымі калектывамі, правядзення сустрач, выставак і канцэртаў для дзяцей.

Камітэту па друку пры Савеце Міністраў СССР прапанавана палепшыць змест, паліграфічнае і мастацкае выкананне падручнікаў; на працягу трох-пяці гадоў выдаць бібліятэкі педагагічнай літаратуры ў дапамогу настаўнікам, серыі кніг па пытаннях ідэяна-палітычнага, маральнага і прававога выхавання для вучняў і бацькоў.

Дзяржаўны Камітэт Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчаннях, цэнтральныя газеты і часопісы, а таксама рэспубліканскі, абласны і раённы друк закліканы палепшыць асветленне пытанняў народнай асветы і перадавога вопыту па навучанні і камуністычным выхаванні падрастаючага пакалення, павысіць якасць публікуемых матэрыялаў, ярка і пераканаўча раскрываць палітычную, эканамічную і сацыяльную важнасць атры-

ЦЭНТРАЛЬНЫ Камітэт Кампартыі Беларусі арганізаваў гэтымі днямі для членаў праўленняў саюзаў пісьменнікаў і кампазітараў азнаямленчую паездку па шэрагу раёнаў нашай рэспублікі, якая з'яўляецца своесаблівым творчым семінарам.

Удзельнікі семінара — больш чым 60 пісьменнікаў і кампазітараў — азнаёміліся са справамі працоўнікаў вёскі Мінскага, Лагойскага, Докшыцкага і Мядзельскага раёнаў, аб чым расказалі ім першы сакратар Мінскага райкома партыі В. М. Каралькоў, старшыня Мінскага райвыканкома В. В. Кальцоў, сакратары Лагойскага райкома партыі М. В. Міхневіч і Л. П. Анішчанка, сакратары Докшыцкага райкома партыі У. Ф. Крышталевіч і Н. І. Усцін, першы сакратар Мядзельскага райкома партыі А. П. Жданюк, старшыня Мядзельскага райвыканкома В. І. Дубовік.

Галоўная ўвага творчых работнікаў у час семінара была звернута на вялікія поспехі хлебарабы Докшыцкага раёна.

Зусім непазнавальнымі сталі ў апошнія гады землі калгасаў і саўгасаў гэтага раёна. Партыйныя, савецкія, сельскагаспадарчыя органы, партарганізацыі калгасаў і саўгасаў, працоўнікі вёскі правялі велізарную работу па павышэнні культуры землеўладальцаў. Дзесяткі тысяч гектараў ворнай зямлі ачышчаны ад камення і хмызнякоў, добра апрацаваны і ўгноены.

У выніку на пясчаных і супясчаных землях, якія давалі яшчэ зусім нядаўна 5—7 цэнтнераў збожжа з гектара, пачалі атрымліваць небывалыя ўраджай. У мінулым годзе ў раёне не было ніводнага калгаса або саўгаса, дзе ўраджайнасць была б менш чым 20 цэнтнераў. А асобныя гаспадаркі атрымалі па 35—41 цэнтнеру збожжа з гектара пасаваў.

Сёлетні другі год пяцігодкі, год 50-годдзя ўтварэння СССР, абяцае быць яшчэ больш ураджайным. Сёння пасаў у раёне знаходзяцца ў такім стане, што хлебарабы з поўнай упэўненасцю спадзяюцца атрымаць значна вышэй 30 цэнтнераў збожжа з гектара пасаваў. Эфектыўна развіваецца жывёлагадоўля. На аснове мацнеючай эканомікі калгасаў і саўгасаў расце дабрабыт працоўнікаў вёскі.

Калгаснікі і рабочыя саўгасаў Докшыцкага раёна даказалі, што можна хутка і эфектыўна павялічыць урадлівасць глеб, іх вопыт падказвае правільны шлях для хуткага ўздыму землеўладальца ва ўсіх гаспадарках рэспублікі.

Так, год от году робіцца больш шчодрой докшыцкая зямля. Але не толькі і нават не столькі гэтым славіцца цяпер гэты край. Працай чалавека, яго добрымі дзеяннямі на зямлі. Багатыя цяпер тутэйшыя вёскі. І сам чалавек — сапраўды гаспадар свайго лёсу — непазнавальна ператварыўся. Яго вызначаюць багацце душы, накіраванасць у будучыню, высокая маральная чысціня, калектывізм і сапраўды высокасаёмны адносіны да працы, высокае пачуццё абавязку перад савецкай маці-Радзімай.

У тым, як жыве сёння докшыцкі селянін, вядома, нічога звышдзіўнага няма. Такая сама наша савецкая рэчаіснасць, якая пераўтварае зямлю і чалавека працы.

Пімен Папчанка і Іван Навуменна гутарыць з начальнікам вытворчага участка саўгаса «Вягомльскі» Аленай Іванавнай Палітыка.

Вопыт працоўнікаў вёскі Докшыцкага раёна прыцягвае і будзе прыцягваць у будучым увагу не толькі работнікаў сельскай гаспадаркі, але і людзей іншых прафесій...

Знаёмства з выдатнымі справамі землеўладальцаў пачалося на граніцы раёна з цікавага расказа першага сакратара Докшыцкага райкома КПБ У. Ф. Крышталевіча. Затым удзельнікі

У Мінску адбыўся міжрэспубліканскі семінар літаратурных рэцэнзентаў і аглядальнікаў газет Беларусі, Латвіі, Літвы і Эстоніі, арганізаваны Саюзам журналістаў СССР. У ім удзельнічала больш чым 50 журналістаў, якія прадстаўлялі прэсу, тэлебачанне і радыё чатырох брацкіх рэспублік. Тэма семінара — «Праблемы суадносін нацыянальнага і інтэрнацыянальнага ў сучаснай савецкай літаратуры і блучае літаратурнае рэцэнзаванне».

Семінар адкрыў загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцалеў. Ён падкрэсліў, што ў год 50-годдзя ўтварэння СССР абмеркаванне праблем, якія стаяць на парадку дня семінара, набывае асаблівае значэнне. Шырокае асятленне ў прэсе пытанняў інтэрнацыянальнага выхавання працоўных, раскрыццё падзей літаратурнага жыцця з прынцыповых партыйных пазіцый, якімі савецкіх журналістаў узбрала пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», з'явіцца сур'ёзным укладам работнікаў друку ва ўсенародную падрыхтоўку да паўвекавага юбілею Савецкага Саюза.

З дакладамі на семінары выступілі намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Вопросы литературы» Е. І. Асятроў і доктар філалагічных навук, прафесар Н. С. Перкін (Мінск).

Удзельнікі творчага семінара журналістаў абмяняліся думкамі аб стане літаратурнага рэцэнзавання, падзяліліся вопытам. Гасці сталіцы Беларусі азнаёміліся з мемарыяльным комплексам «Хатынь», зрабілі паездку ў Брэст.

У рабоце семінара прынялі ўдзел намеснік загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ А. А. Тоўсцін, сакратар праўлення Саюза журналістаў СССР Б. Г. Якаўлеў, кансультант аддзела літаратуры і мастацтва газеты «Правда» В. Н. Хмара.

БЕЛТА.

МІЖНАРОДНЫ СІМПОЗИУМ МОВАЗНАЎЦАЎ

Руская мова выкладаецца ў 78 краінах свету. Яе вывучаюць больш чым 20 мільёнаў чалавек — людзей самых розных узростаў, прафесій, інтарэсаў Еўропы, Азіі, Афрыкі, Амерыкі.

Аб гэтым гаварылася на міжнародным сімпозіуме мовазнаўцаў «Роля рускай і савецкай літаратуры ў выкладанні рускай мовы як замежнай», які адбыўся ў Беларускам дзяржаўным універсітэце. У яго рабоце прынялі ўдзел каля 300 савецкіх і замежных спецыялістаў.

Міжнародны сімпозіум уступным словам адкрыў намеснік міністра вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР М. І. Красоўскі. Удзельніцаў сустрэчы цёпла вітала віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР К. К. Атраховіч (К. Крапіва), генеральны сакратар Міжнароднай асацыяцыі выкладчыкаў рускай мовы і літаратуры прафесар В. Г. Кастамараў, рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна А. Н. Сеўчанка.

З дакладамі выступілі прафесар МДУ П. Г. Пуставойт, прафесар ВДУ І. Я. Навуменка, віцэ-прэзідэнт Міжнароднай асацыяцыі выкладчыкаў рускай мовы і літаратуры прафесар Сімеон Русакіеў (НРВ), доктар Багуміл Неўман (ЧССР), дацэнт Базыл Бялаказовіч (ПНР), выкладчык Альбіна Брайтуайт (Англія), прафесар Вольфганг Бусевітц (ГДР) і іншыя.

БЕЛТА.

Удзельнікі семінара на полі саўгаса «Бягомльскі».

СЛАЎНАЯ ПРАЦА ЗЕМЛЯРОБА

СЕМІНАР ТВОРЧЫХ РАБОТНІКАЎ У ДОКШЫЦКІМ РАЁНЕ

семінара накіраваліся ў вытворчы ўчастак «Асавы» саўгаса «Бягомльскі». Яны аглядзелі вялікі масіў азімага жыта, а таксама густыя нівы яравога ячменю і іншых культур.

— Ураджай расце выдатны, — гаворыць дырэктар саўгаса С. М. Крупенька. — Па ўсім відаць, што гаспадар пасеваў дасць больш чым 30 цэнтнераў збожжа.

Цёплую, хвалючую сустрэчу наладзілі пісьменнікам і кампазітарам жыхары гарадскога пасёлка Бягомль. Са словамі, ідучымі ад усяго сэрца, да прысутных народны пэат Беларусі П. У. Броўка, старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР, народны артыст СССР Р. Р. Шырма, пісьменнік М. І. Аляксееў. Тут жа пазыты В. Вітка, П. Панчанка, Р. Барадуйлін, Г. Бураўкін, Е. Лось выступілі з чытаннем сваіх твораў.

У Бягомлі пісьменнікі і кампазітары аглядзелі музей народнай славы, усклалі вянкi да помніка загінуўшым воінам Савецкай Арміі і партызанам. Удзельнікі семінара пабывалі ў калгасе імя Гасцэлы. Тлумачэнні даваў яго старшыня А. Ф. Бурмакоў.

Незабытай была сустрэча пісьменнікаў і кампазітараў з земляробамі саўгаса «Сітцы». Сакратар партыйнай арганізацыі саўгаса В. А. Хілько назваў вялікай і радаснай падзеяй сустрэчу з творчымі работнікамі. Ён расказаў аб перадавіках гаспадаркі, чыёй працай славіцца родная саўгасная зямля, якая дала ў мінулым годзе па 34,2 цэнтнера збожжа з гектара. Сёлета, спабарнічаючы за дастойную сустрэчу 50-годдзя ўтварэння СССР, земляробы абавязаліся атрымаць па 40 цэнтнераў збожжа з гектара пасеваў. І, несумненна, даб'юцца такога ўраджая!

Сама вёска добра адбудавана. У дабротныя дамы прыйшоў дастатак. Створаны ўсе ўмовы для сапраўды натхнёнай працы, для высокага духоўнага і культурнага жыцця. Усё менш прыкметнымі, амаль няўлоўнымі становяцца грані паміж горадам і вёскай, паміж працаўніком заводу і калгаснага або саўгаснага поля.

Толькі некалькі характэрных дэталей. З 20 брыгадзіраў паляводчых і жывалагадоўчых брыгад у саўгасе «Сітцы» 18 маюць сярэдняю спецыяльную або сярэдняю адукацыю. Больш чым 20 чалавек — жыхароў саўгаса — вучацца ў вуну, у тым ліку 7 студэнтаў па пущэўках гаспадаркі. У гаспадарцы 220 высокакваліфікаваных механізатараў. Непасрэдна на вытворчых участках працуе 160 камсамольцаў. Радзіма высока ацаніла працу паляводаў і жылваводаў, узнагародзіўшы 159 чалавек ордэнамі і медалямі. Дзярка Е. А. Кучыц двойчы ўдасцюена ордэна Леніна.

У саўгасе ёсць дзе культурна правесці час, паслухаць канцэрт, паглядзець кінакарціну, пачытаць цікавую кнігу. Ёсць дом культуры, пяць клубаў, 8 бібліятэк. Чытачамі з'яўляюцца ўсе рабочыя саўгаса. На тэрыторыі саўгаса працуюць тры сярэднія, тры васьмігадовыя і тры пачатковыя школы. 607 дзяцей навуваюцца ў 59 настаўнікаў.

Гаспадарцы прысвоена ганаровае званне «Саўгас высокай культуры земляробства».

На сустрэчы з хлебарабамі ў саўгасе з усхваляванымі прамозамі выступілі першы намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. П. Шамякін, народны артыст СССР Р. Р. Шырма, народны пэат Беларусі Максім Танк, пазыты М. Калачынскі, А. Грачанікаў, Э. Агняцвет, Н. Гілевіч, М. Аўрамчык.

У час паездкі па Докшыцкім раёне адказы на многія пытанні ўдзельніках семінара, акрамя кіраўнікоў гаспадарак і раёна, давалі старшыня выканкома Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных П. Я. Рубіс, сакратары Віцебскага абкома КПБ А. Я. Калітка, Е. С. Пракоф'ева.

У заключэнне адбылася гутарка ўдзельнікаў семінара — пісьменнікаў і кампазітараў з кіраўнікамі Камуністычнай партыі Беларусі і ўрада рэспублікі.

У ходзе гутаркі кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар Цэнтральнага Камітэта КПБ П. М. Машэраў глыбока і ўсебакова раскрыў наватарскае значэнне вопыту хлебарабы Докшыцкага раёна

для ўсёй рэспублікі, даў высокую ацэнку іх працоўнаму подзвігу. Справы земляробаў Докшыцкага і іншых раёнаў гавораць аб велізарных зменах, якія адбыліся ў духоўным абліччы людзей, аб іх ідэйным і культурным росце. Выхаванія па законах камуністычнай маралі, працаўнікі вёскі праяўляюць высокую свядомасць і арганізаванасць, здольнасць творча і натхнёна працаваць, пракладаць верныя шляхі да яшчэ большых дасягненняў. Толькі такія людзі могуць зрабіць тое, што яшчэ нядаўна здавалася немагчымым, і дабіцца выдатных поспехаў. Для іх характэрныя камуністычныя адносіны да працы, высокая адказнасць за паспяховае ажыццяўленне намечаных партыйя планав.

У гутарцы прынялі ўдзел Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Ф. А. Сургануў, сакратары ЦК КПБ А. Н. Аксёнаў і А. Т. Кузьмін, першы сакратар Мінскага абкома КПБ І. Я. Палякоў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжківа, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцалеў, старшыня выканкома Мінскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных Д. В. Цябут.

Сваімі ўражаннямі аб семінары, аб сустрэчах з земляробамі падзяліліся пісьменнікі, пазыты, кампазітары. П. У. Броўка, М. Ц. Лынькоў, Максім Танк, І. П. Шамякін, І. П. Мележ, Р. Р. Шырма, А. В. Багатыроў, А. Я. Макаёнак, І. М. Лучанок, Я. А. Глебаў, І. Я. Навуменка, М. І. Аляксееў, А. А. Зарыцкі, Б. І. Сачанка, Е. Я. Лось у час гутаркі адзначалі, што яны не толькі многое ўбачылі і аб многім даведаліся, але і ўзбагаціліся незабыўнымі ўражаннямі, якія выклікаюць творчы роздум, абавязваюць глыбей уваходзіць і вывучаць новыя з'явы ў жыцці савецкага народа — стваральніка, творцы сапраўдных цудаў на зямлі. Яны выказалі сардэчную ўдзячнасць Цэнтральнаму Камітэту Кампартыі Беларусі за арганізацыю такой цікавай паездкі.

Семінар пісьменнікаў і кампазітараў быў па-сапраўднаму змястоўным і павучальным — такая аднаддушная думка ўсіх яго ўдзельнікаў.

БЕЛТА.

Максім Танк выступае перад рабочымі саўгаса «Сітцы». Фота Ул. КРУКА.

КАБ НЕ ЧЫРВАНЕЦЬ

АД СОРАМУ...

Колькі разоў з гэтай калонкі рэдакцыя звярталася са сваёсаблівымі паштоўкамі да чытачоў з асяроддзя творчых работнікаў! Здараюцца, гаварылася ў тых «паштоўках», у нашым асяроддзі прыкрыя факты: то п'яны чалавек нахаміць калегам, то па сяброўскіх меркаваннях хтосьці дасць высокую ацэнку пасрэднаму твору ў друку...

...У адным з тэатраў рэспублікі рэпэціраваўся новы спектакль. Рэжысёр прасіў паўтарыць мізансцэну яшчэ і яшчэ раз. І выканаўцы, ведаючы, што гэта з за аднаго з іх калег, такое здарылася, старанна паўтаралі заданні рэжысуры. Пакуль той «адзін» не зачэпіўся, як кажуць, за сфліёрскую будку...

...Пасля вернісажу мастак запрашае сяброў на таварыскую вячэру. Спачатку ўсё ідзе, як у людзей: тост, шчырае слова калег, яшчэ тост... І раптам нехта, «перабраўшы норму», крыкуну абразлівае таварышу. Настрой сапсаваны. Уземаадносіны набілі нечаканы кірунак. «Сустранемся на сходзе ў секцыі!» — гучыць пагроза пакрыўджанага...

Што здзіўляе ў такіх выпадках? Тое, што «віноўнік» непрыемных эксцэсаў часцей за ўсё чалавек малады. Ён толькі чытаў кніжкі ды чуў пра колішнія багемныя норавы. А ўжо імкненне паказаць, што ён, творца, пасля напружанай працы хоча і ўмее «даць разрадку», асушыўшы не адну чарку.

Вось гэтае самапраўданне, да якога часцей за ўсё такія «героі» звяртаюцца, калі потым просяць прабачыць ім «учорашняе», мабыць, самы вялікі і небяспечны вораг сапраўднай творчай атмасферы ў асяроддзі работнікаў культуры. Якія толькі прычыны ні называюцца! «Даруй, але я быў нервова настроены; даруй, але я тады перахапіў, бо ў мяне непрыемнасці»... Каго такія апраўданні могуць пераканаць! Бадай, толькі таго, хто сарамліва вінаваціць абставіны і адны толькі абставіны ва ўсіх сваіх грахах. Але пераканаць грамадскасць у гэтым цяжка. І ўсё ж...

Мы ўсе так любім «Маленькага прынца» Экзюперы. І чыталі, вядома, той выразны партрэт п'яніцы — памятаеце!

«...Той засеў сярод калекцыі бутэлек — пустах і поўных — і моўчкі паглядаў на іх.

— Я п'ю... Каб забыць...

— Што забыць? — запытаўся Маленькі прынец, які пачаў шкадаваць п'яніцу.

— Забыць тое, што мне сорамна, — прызнаўся п'яніца і звесіў галаву.

— А чаму ж табе сорамна!..

— Сорамна, бо п'янства розум з'ела! — растлумачыў п'яніца і канчаткова змоўк.

І маленькі прынец пайшоў, усім разгублены. «Дарослыя, безумоўна, вельмі і вельмі дзіўныя людзі», — думаў ён...

Ці не бываем і мы часам такімі паблжлівымі, называючы п'яніц таксама «дзіўнымі», не даючы іх паводзінам грамадскай ацэнкі!

Пастанова ЦК КПСС і рашэнне Савета Міністраў СССР, накіраваныя на барацьбу з п'янствам, яшчэ раз нагадваюць нам, што такія адносіны толькі спрыяюць і патураюць аматарам «зялёнага змяя», што грамадства абавязана змагацца супраць алкаголікаў і алкагалізму, са з'явамі, якія атручваюць жыццё грамадзян, наносзяць непараўную шкоду гаспадарцы і культуры.

Гэта — не чарговая кампанія. Гэта свядома распрацаваныя і юрыдычна абгрунтаваныя меры, накіраваныя на рашучае пераадоленне многіх авідных звычак, што бытуюць яшчэ ў нашым жыцці.

Работнікі культуры і тут маюць перад сабой высакародную задачу — мастацкімі творамі (у тым ліку і дакументальнымі жанрамі — фільмамі, эстраднымі фельетонамі, памфлетами і сатырычнымі апавяданнямі) садзейнічаць поспеху справы, памагаць грамадскасці.

Але не варта забывацца і на тое, што асабісты прыклад артыста або мастака, музыканта ці літаратара мае свой уплыў на чытача, гледача, слухача. Калі ты паэтычным словам адстойваеш характа чалавечых узаемаадносін, калі жывацісным палатном славіш чысціню пачуццяў, калі здымаеш на экране гімн жыццю, а сам, бывае, з'явіўшы недзе на сустрэчы з людзьмі «пад хмяльком», — як цябе будучы чытаць, як будучы адгукацца на твае палотны, як парэкамендуць твой фільм!..

ДАВАЙЦЕ помніць, што «потым» такі чалавек бывае вымушаны нізка звешваць галаву. Давайце агульнымі намаганнямі створым такую атмасферу, каб у асяроддзі творчых работнікаў ніякі Маленькі прынец не сустракаў ніколі «вельмі, вельмі дзіўных людзей», якія псууюць жыццё і сабе, і ўсім нам. Такі грамадзянскі абавязак кожнага з нас.

БОЛЬШАСЦЬ нашай дэлегацыі я ведала ў твар — з вокладак, кніг, газет, экранна тэлевізара — і ўпершыню вась так, блізка — Роберта Раждзественскага, Сільву Капуціян, Аліма Кешоава, Ягора Ісаева... Другіх пазнавала па прозвішчах — Мікола Шундзік, галоўны рэдактар «Волги», Уладзімір Воранаў — намеснік галоўнага з «Юности», Алег Шасцінскі — сакратар праўлення Ленінградскага аддзялення Саюза пісьменнікаў СССР. Тут, у вялізнай шклобетоннай будыніне Дамэдэдава, сабралася большая частка пісьменнікаў, што прымуць удзел у днях савецкай літаратуры на Алтаі.

Алтайскі край... Які ён? Успамінаюцца расказы пра турысцкую Меку — Манжэроку і легенды аб таямнічым возеры Духаў, рэпартажы пра алтайскі цалінны хлеб і заклапочаны выказванні вучоных аб ветравой эрозіі ў Кулундзінскім стэпе... Але ўсё гэта — далёкае, нейкае нерэальнае, і хваліванне ад таго, што вась-вась, усяго пяць гадзін лёту, і на свае вочы пабачыш неведомы край — расце і расце. А яшчэ ад таго, што я ў дэлегацыі, здаецца, самая маладая, і як увогуле прымуць там, на Алтаі — перакладаў жа на рускую мову ў мяне зусім мала і, значыць, прыйдзеца чытаць па-беларуску...

Кветкі, кветкі, і сяброўскія поціскі, і натоўп сустракаючых — адчуваеш, што свята савецкай літаратуры пачалося, і што павінна яно быць светлым і радасным, як усякае сапраўднае свята!

А назаўтра, у Барнаўле ў Алтайскім краікоме, упершыню ўсе сабраліся разам — пісьменнікі РСФСР і Грузіі, Прыбалтыкі і Узбекістана, Алтая і Казахстана — усяго каля сямідзесяці прайзнікаў і паэтаў з 13 саюзных і аўтаномных рэспублік.

Першы сакратар краёвага камітэта КПСС А. Георгіеў, расказваючы аб Алтаі, падкрэсліў: — Правядзенне дзён савецкай літаратуры на Алтаі мы расцэнваем як знак павялічэння Цэнтральнага Камітэта нашай партыі, Саюза пісьменнікаў СССР да праўдзіноў нашага двойчы ардэнаноснага краю...

ПАДАРОЖКА ў горны

Алтай. Вось, нарэшце, і блакітныя, у паўнеба, горы, і смалістыя, з сібірскай лістоўніцы хаты-пачісценкі пасёлка Шабаліна — цэнтра мараласаўгаса. Вось і прыгажунь-маралы — карычневыя плямы на неверагодна-зялёным горным лузе. А ў маленькай, з бэрнаў, хатцы, прыслонены да сцяны — цяжкія, тлустыя, цёплыя яшчэ панты, з якіх робяць рэдкае дарагое лякарства. Панты — гэта багацце саўгаса. За кожны кілаграм пантаў марала ён атрымлівае 120, а за панты ізіобра да 450 рублёў. Таму так беражліва, нібы крышталёвыя, і кладуць на фурманку вялізныя, падобныя на разгалінаваныя дрэўцы, маралавы рогі. Брыгадзір — маралавод Кліменці Фалееў з го-

нарам паказвае нам сваю гаспадарку — паўтары тысячы чуйных, з вялікімі бліскучымі вачыма жывёліні. І сам ён — з алтайскім скуластым тварам, загарэлы, з гордай пасадак галавы, нібы ўліты ў сядло, выглядае як неабходная частка навакольнага дзівоснага пейзажу.

Радок з вядомай песні: «Дружба — гэта Манжэроку!» — даўлося не раз успомніць. Тут, у турысцкім лагеры, мы сустрэліся з пісьменнікамі-ал-

най мышы-палёўкі. «Дык жа дактары пакуль што не спінаюцца з вывадамі. І увогуле кажуць, што гэта — містыка, таму што доследы лшчэ не закончаны», — скептычна заўважае нехта.

Барыс Хатміевіч з гарачнасцю пералічвае выпадкі, калі з дапамогай муміё вылечвалі язвы, раны, нават хваробы печані, называе рэцэпт прыгатавання муміё, і той-сёй не вытрымаўшы, пацху запісвае яго...

Вольга ІПАТАВА

Я БАГАЦЕЙШАЙ З ТЫХ

На ўспамін аб Алтаі. Злева направа — Марк Сяргееў (Іркуці), Вольга Іпатава (Беларусь), Ірына Стралкова (Масква), Вальдэмар Браніс (Латвія).

тайцамі — Лазарам Кокышавым, Васілём Нечунаевым. Іх першыя кнігі былі і першымі ў гісторыі народа. Алтайцы, айроты, тэлеуты не мелі раней свайго пісьменнасці. Цяпер на 170 тысяч чалавек — сваё кніжнае выдавецтва, школы на роднай мове, дзве абласныя газеты...

...Многа гадоў спрабавалі людзі пабудаваць мост цераз капрызную, імклівую Катунь. Але не давала пакарыць слабе Катунь — нездарма ж ім яе значыць «гаспадыня». Тады прыйшоў да яе магутны Сартак-бай з сынам. Праклаў ён мост і пачаў прабіваць дарогу, каб людзі маглі падысці да моста. Задумаўся сын — не туды пацягнуў дарогу. Раззлаваўся Сартак-бай, выцягнуў стралу — і прабіў ёю правільны шлях. А потым вырабіў сабе над Катунню каменнае крэсла, каб ловавацца на справу рук сваіх. Кажуць, дасюль прыносяць жанчыны кволых сыноў і садзіць іх, голенькіх, на гранітнае крэсла — каб раслі волатамі... Гэта — легенда. Але вась паўтысячакіламетровая траса Чуйскага тракта, пракладзенага на горным Алтаі, скрозь непрыступныя горы — гэта ўжо ява...

Навуковы супрацоўнік Бійскага краязнаўчага музея Барыс Хатміевіч Кадзікаў расказвае нам пра цуды Алтая і срод іх усламнае незвычайнае па сваіх якасцях рэчыва — алтайскае муміё. — адходы гор-

...Імчаць па горных дарогах, па Чуйскім тракце цёмна-чырвоныя фірменныя аўтобусы «Алтай». Унізе, скрозь тонкія, высачэзныя сосны — беляя буруны горнай Семані, уверх над блакітным Бабарганам — нібы зачэпленая за край гары шэрая хмарка. Быць непагодзе.

А ў нашым аўтобусе — ужо невялічкі калектыў. Спявае песні, жартуе, звяртаюся да свайго суседа, сібірскага паэта Марка Сяргеева, з просьбай — праспяваць песню з кінатрылера «Горнае Сонца Алтая ў тваім рукаву», які мы глядзелі ў Манжэроку. — Фільм здымаўся па яго сцэнарыі.

— З адной умовай, — смеецца Марк, — калі ў адказ пачую беларускія песні. А то ўкраінскія ведаю шмат, а беларускай — ніводнай.

Збянтэжылася: якая з мяне спявачка?! Але... гул матораў і сусед дапамагае — і вась мы спяваем «Колькі ў небе зор», а потым «Ой, бярозы ды сосны», і лшчэ...

А ў Бійску, налі перасаджваліся на другія аўтобусы, нежк разгаварылася з народным паэтам Башкірыі Мустам Карымам.

— О, у мяне многа сяброў у вас, у Мінску. Заўсёды бываю там з задавальненнем. Такі чудоўны горад, і людзі чудоўныя, — гаворыць ён.

— Перадавайце прывітанне Мінску, майму калегу Андрэю Макаёнку, — сказаў Мустаі Карым у канцы размовы. — Мне вельмі падабаецца Беларусь...

Забягаючы ўперад, магу сказаць, што на кожным кроку адчувала гэтыя асаблівыя — сяброўскія, братэрскія — адносіны да нашай зямлі. Словы паварі, захаплення, шчырай лю-

ШЧЫРА ЗАПРАШАЕМ, АРТЫСТЫ З МАЛОЙ БРОННАЙ!

ДА ГАСТРОЛЯ У МІНСКУ МАСКОУСКАГА ДРАМАТЫЧНАГА ТЭАТРА НА МАЛОЙ БРОННАЙ

ЛЯ АФІШ гэтага тэатра спыняюцца, чытаюць, уважваюць, што выбраць для прагляду. І не таму, што троба шукаць цікавае, — не, рэпертуар артысты з Малой Броннай прывязуць сапраўды разнастайны — а каб спланаваць наперад тыдні і дні: хацелася б паглядзець ўсё, што масквічы пакажуць у ліпені. Ну, амаль усё. Цікавыя назвы, заўсёды прываблівыя і даўно знаёмыя пісьменніцкія імёны, і драматургі, чые творы на мінскай сцэне ніколі раней не ставіліся, — мазаіка стракатая.

Зразумела, ёсць нешта асабліва прыемнае ў тым, што Маскоўскі тэатр на Малой Броннай адкрые гастролі ў сталіцы Беларусі спектаклем па п'есе А. Макаёнка — гэты каленцый першым у Маскве паказаў «Трыбунал». І адразу спектакль прыцягнуў увагу шырокай грамадскасці і крытыкі. Адзін з водгукаў на прэм'еру дае тлумачэнне асаблівасцям і значэнню «Трыбунала» на Малой Броннай (часопіс «Тэатр», № 10 за 1971 год): «...Народная п'еса ў тым высокім сэнсе гэтага паняцця, калі гаворка ідзе не аб масавых народных сцэнах, якія нічога асабліва істотнага не рашаюць у праблеме

народнасці, але аб народным характары, аб яго своеасаблівасці, аб яго сіле, супрацьпастаўленай шматлікай сіле нашэсця», — так грачытаў трагікамедыю тэатр (рэжысура А. Дунаева і Л. Дурава).

Самым выдатным анцёрскім дасягненнем прызнаецца выкананне галоўнай ролі ў спектаклі: Цярэшку Калабка іграе Л. Дураў. І зноў жа спашлемся на думку крытыка, які называе выступленне артыста «святла анцёрскага пераўвасоблення, калі акцёр паглыбляецца ў драматычны характар, арганічна зліваючыся з яго лэсам, з яго паводзінамі... І чым менш Дураў імкнецца падкрэсліваць рамантычныя, бяспрашныя рысы ў натуре свайго героя, тым больш верыць ў яго сапраўднасць: тут няма халаднаватасці! помніць, ёсць чалавечы шчырасць: спавалла, непрыкметна, як бы мімаволі — мы далучаемся да подзвігу...»

Зразумела, мінчанам будзе не толькі цікава пазнаёміцца з арыгінальнай трактоўкай п'есы беларускага аўтара на рускай сцэне, а і параўнаць маскоўскі спектакль з «Трыбуналам» у купалаўцаў і ў коласаўцаў. Такое ўспрыманне твораў мастацтва наогул плённае і карыснае, бо ўзбагачае і пашырае нашы эстэтычныя далатляды.

Тэатр на Малой Броннай набыў адметнае творчае аблічча. Мабыць, перш-наперш гэта залежыць ад яго рэжысуры. Галоўны рэжысёр

бові; працягласць аваяцый у зале, варта было сказаць, што тут ёсць чалавек з Беларусі... І радала гэта, і ўзрушала да слёз, і баянжыла — велізарная адказнасць клалася на плечы!

Калі горы Алтай быў для нас больш пазнавальнай паездкай, бадай што экскурсіяй, то наступны маршрут (нумар чатыры, як ён называўся афіцыйна, а ўсяго было шэсць) — быў рабочым, напружаным і чоткім амаль да хвілін.

Выступленні — на палым стане, у чырвоным кутку жыўлагадоўчай фермы, у саўгас-

бы, дзе стаіш, глядзіш, як згружаецца зерне, і сілуэт элеватора, падобны на цукровы завод у Свідлі, становіцца сімвалам краю, дзе кожны школьнік ведае цану каласку, дзе вырошчванне хлеба сапраўды пастаўлена як прамысловасць, як здабыча вугалю, як выплаўна металу... Рэдкія на тысячы гектараў пасёлкі — зусім малады і па сваім ўзросце, і па ўзросце жыхароў. Кожны, хто можа працаваць, ідзе на ферму, на поле. Людзей не так многа, і можа таму кожны з іх адчувае сваю значнасць, і ста-

бы ўпершыню па-сапраўднаму зразумела тут, на Алтай. Калі ў суседнім, Тальменскім раёне, на такім жа свяце сейбітаў Сяргей Іванавіч Грахоўскі дастаў шкатулку з зямлёй Хатыні і пайшоў па полі, а механізатар калгаса «Шлях Кастрычніка», удзельнік вызвалення Беларусі Д. Скабелкін зворваў яе, так што алтайская зямля навек параднілася з нашай беларускай — слёзы былі на вачах у

Зямля з Хатыні аднолькава дарагая ім абодвум — паэту Сяргею Грахоўскаму, які прывёз яе на Алтай з Беларусі, і Андрэю Цыгульву, першаму сакратару Тальменскага РК КПБ.

ПРЫЙШЛА ДАРОГ...

ным ці раённым палацы культуры. Размовы і сустрэчы з механізатарамі, даяркам, партыйнымі работнікамі.

Аграмадныя тысячакіламетрыя прасторы даліны. Раней вятры імчалі па ёй, свабоднай... І — пустой. Калі пачалі ўздымаць даліну, яны, вятры, сталі злейшымі ворагамі — ветрывалі самыя лепшыя, ураджайныя пласты зямлі, ператваралі яе ў пыл. Людзі садзілі лес — сонца выпальвала кволя дрыўцы, зіма вымарожвала. І цяпер бярозы, што купкамі атуляюць землі Паўлаўскага раёна, каржакаватыя, на схілах — скрыўленыя; адчуваеш фізічна, як стрымлівалі яны ветравы напор...

Цяпер ім лягчэй. Гэтулькі лесу ўнялося навакол! Адзін Мамантаўскі мехлягас павінен за блгучую пяцігодку пасадзіць 1700 гектараў лесапалос. Ужо пасаджана 900. Палям зацішней і ўтульней. Ды і ворыва цяпер іншае — безадвальнае, ветру цяжэй распыліць глебу, узняць у паветра. А лясны растуць і растуць. Кожны год высаджваюць сотні гектараў. І калі ў Паўлаўску яшчэ пустава, то ў суседнім Мамантаве сады аж выпіраюць з-за агароджаў, кветкі ўсюды, дзе можна іх садзіць.

Калі ў саўгасе «XXIV партэезд» нам з гонарам паказваюць 120 гектараў садоў, гэта нібы не здаўляе. Але яшчэ раз разумееш, што гэта значыць у параўнанні з нічым. А цяпер яблыні — сланцавыя, праўда — даюць яблыккі. Сваля, алтайская садавіна на стала. Сапраўды, гэта цуд!

Гэтак жа, як і пішанца. Я і не ведала, што кулундзінскае зерне — адно з лепшых у свеце па якасці; ідзе яно як паліпальнік азімы, і нашы, беларускія караваі, і італьянскія спагечці без яго не абыходзяцца.

...Вялізны элеватар відэён здалёку. Вось адкуль ідзе ў Польшчу, Чэхаславакію, В'етнам, Карэю, ГДР, алтайскае збожжа. Не ўборка зараз, а грузавікі ўсё роўна едуць і едуць у яго вароты. Пяцьдзесят тысяч тон зерня змяшчае элеватар! Цяжка ўявіць такія ліч-

раецца працаваць за дваіх, а то і за траіх. У саўгасе «Камсамольскі» Паўлаўскага раёна — 20 тысяч гектараў ворнай зямлі. Працуе на ёй тысячы чалавек. (Кірэе — 28 спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй, і за апошнія 10 гадоў адсюль паехаў усяго адзін спецыяліст, ды і то — з-за хваробы). У мінулым годзе планавалі здаць дзяржаве 80 тысяч цэнтнераў збожжа, а здалі 190 тысяч. Заробак у мужчын-механізатараў склаў на 256, а ў жанчын — на 450 рублёў у сярэднім за месяц (я правільна назвала лічбы. Было прыемна, што жанчыны, аказваецца, і тут перамагаюць).

Хацелася больш бачыць, праўноўваць — а як у нас? Тым больш, што параўнанні сыпаліся самі — многія з кіраўнікоў бывалі, аказваецца, у Беларусі, а першы сакратар Мамантаўскага райкома партыі Фёдар Дзям'янавіч Іванкоў вызваляў у сорак чацвёртым Мінск, а ў мінулым годзе быў у рэспубліцы, і нават на майі Гродзенчыне. І таму, расказваючы аб ураджайнасці, ён час ад часу ўстаўляе: «У беларусаў так робяць». У стала яго ляжалі запісы той паездкі — і нават праект магазіна-рэстарана з Карэліч. Даведаўшыся аб гэтым, я ўпотаі бласлаўляла свае тэлевізійныя камандзіроўкі па Гродзенчыне, па яе калгасах і саўгасах, таму што цяпер можна было нават адказаць на пытанні, а яшчэ больш — разумець, што за некалькі гадоў зроблена тут. Дарэчы, тут, на Алтай, мне часта даводзілася сустракаць землякоў, і нават калі на свяце «Чырвонай баразны» даручылі павязваць стужкі пераможцам конкурсу механізатараў Каменскага раёна, і я, чырвоная ад хвалявання, ніяк не магла завязаць першую стужку, высокі, статны пераможца Валодзя Сухарукаў, нахіліўшыся з драўлянага п'едэстала, весела шапнуў: «Не бойся, зямлячка!»

Дружба... І гэтак слова я ні-

людзей, і мемарыяльны знак, што адразу ж паставілі на тым месцы — хіба не знак вялікай пашаны да подзвігу беларусаў і ўсіх народаў нашай шматнацыянальнай краіны, у гады Вялікай Айчыннай вайны, не жаданне парадніцца?

МЫ СТАМЛЯЛІСЯ, вельмі стамляліся на прапыленых стэпавых дарогах, а адчуванне свята не праходзіла, наадварот, умацавалася. Можа, ад вялікай гасціннасці людзей, ад іх цеплыні? А можа і ад таго, што сама наша група была нібы ўвасабленнем гэтага слова — Дружба? Узбек Эгам Рахім, латыш Вальдэмар Бранкс, барнаулец Геналзь Панкоў, масквічы Сяргей Сяргеевіч Смірноў, Ірына Ракша і Ірына Стралкова — мы адчувалі сябе харошым, шчырым калектывам: разам адшчывалі, радаваліся, хваляваліся адзін за аднаго ў час выступленняў.

Я багацейшай вярнула з тых дарог. Таму што па-новаму ўбачыла сваю зямлю, таму што пазнаёмілася і шчыра палюбіла другую.

Застануцца ў душы назаўсёды — уражанні ад сустрэч, ад людзей, якія робяць сённяшняю савецкую літаратуру, новыя сябры і жаданне нешта здзейсніць самой... І на адрасах — вершы, і эпіграмы, і сачеты нават, і пішанца — як адказ, як роздум —

А я ішоўку на сваёй зямлі,
На Беларусі пачалася
І пахнуць мёдам ціхіх палі,
Бор прапах мядзянаю
Я багацейшай з тых прыйшла
дарог...

А. Дунаеў, А. Эфрас і А. Ганчароў (ён цяпер узначальвае Акадэмічны тэатр імя Ул. Маякоўскага і з паспехам развівае дасягненні выдатнага майстра Мікалая Ахлопкава) — гэта розныя мастакоўскія індывідуальнасці. І ўсе разам яны складаюць арыгінальнае суладдзе шукальнікаў, якія ніколі не ідуць пратаптанымі сцежкамі, лічаць самым небяспечным у тэатры руціну, рашуча адкідаюць агульнадомашні і заштампаванае. З гэтым творчым настроем яны ўступаюць у садружнасць з драматургамі, «гартуюць» старонкі класікі, працягваюць з артыстычнай трупай.

Нездарма не адна і не дзве пастаноўкі гэтых рэжысёраў выклікалі і выклікаюць і захапленне, і спрэчкі-дыскусіі. Дастаткова спаслацца на прыклад «Рамеа і Джульета» або «Браты Алёшы» (пазодле рамана «Браты Карамазаў»), на гэты арыгінальны спектаклі, дзе Шэкспір і Дастаеўскі загучалі па-тэатральнаму свежа і шмат у чым нечакана. І яшчэ, мабыць, мінчане, паглядзеўшы ў выкананні і трактоўцы тэатра на Малой Броннай «Шчаслівыя дні нешчаслівага чалавека» і «Казкі старога Арбата» А. Арбузава, адчуваюць патрэбу абмеркаваць тых хваляючых праблемы, якія заўсёды ставіць гэты драматург, зацікавіць і тэатр па-мастацку зацікаўлена прыгледзецца да нашай сучаснасці, што ў змаганні з самім сабой, у тонкім і дыялектычным працэсе самавыхавання, пад ударамі гора і пры святле радасці

гартуе сваё грамадзянскае і асабістае «я».

Надзённыя тэмы і жывы характары нашага сучасніка складаюць змест і дух зусім арыгінальна сфармаванага артыстамі з Малой Броннай «Чалавека з боку» (п'еса І. Дварэцкага, рэжысура А. Эфраса) і па-свойму лірычнай, расквечанай народным гумарам і прасягнутай грамадзянскім роздумам пра месца маладога чалавека ў вольнай сённяшняй жыццёвай канфліктаў п'есы грузінскага пісьменніка Н. Думбадзе «Не хвалойся, мама!» у пастаноўцы рэжысёра Р. Лордкіпанідзе.

«Візіт дамы» швейцарскага драматурга Ф. Дзюранмата ідзе на Малой Броннай шэсць гадоў. Гэта лепшая пастаноўка п'есы ў нашай краіне. Гнеўны сарказм і ваяўнічы пафас, накіраваны супраць буржуазнай маралі, увасабліліся ў завостраным агульным малюнку спектакля (рэжысура А. Ганчарова), і ў выкананні галоўнай ролі Клары Цаханс'ян адной з самых папулярных сёння артыстак Масквы Л. Сухарэўскай. Яе мультымедыя-нерка-дама выглядае і пачварнай, і па-свойму дасціпнай, і жорсткай, і прагнай да жыцця. З яе і смелся, яна і насцярожвае. Маленькі гарадок Голене (што ў перакладзе з

дыялекта азначае «гной»), дзе Клара са сваімі грашмы і дэсціткам мужоў даводзіць абывацкі-правінцыялаў амаль да вар'яцтва, набывае сімвалічны рысы цяперашняга капіталістычнага свету наогул.

Пабачым мы Л. Сухарэўскую і ў ролі слаўтай парызскай зоркі эстрады Эдзіт Піяф (дарэчы, выканаўца ролі з'яўляецца і адным з аўтараў драмы «На бале Удачы», напісанай паводле мемуарнай споведзі спявачкі). Калі аднойчы яе спыталі, чаму яна — жанчына і актрыса зусім іншага лёсу, узросту, перакананняў — марыць сыграць гэты складаны і адначасова, як бурштын, прасветлены характар, Лідзія Паўлаўна адказала: «Яна згарэла!» Вядучай актрысе тэатра на Малой Броннай неогуль уласцівае такое адчуванне чалавека — апантанага, захопленага, неўтаймаванага ў сваім імкненні да шчасця (а кожны разумее, што такое шчасце, у адпаведнасці са сваёй эмацыянальнай і грамадскай аднаўцацы). Застаючыся заўсёды сабой — Л. Сухарэўскую, падрабязнае даследчыні яе творчасці, пазнаеш пад любым грывам, — яна і ў сцэнічных вобразы ўносіць нешта «ад сябе», ад сваёй натуральнай грамадзяніна. Спасылочыся на яе і словы, крытыка лічыць, што і сапраўды творчае ірада гэтага майстра ўласцівае чалавекам: «Мастацтва ўласцівае чалавеку як нейкі інстынкт дабрыні, і калі гэты інстынкт у ім руйнуецца, чалавек робіцца амаральным... Знаёмства з такім артыстам — радасць...»

А трупна пашых гасцей багата на яркія індывідуальнасці. Дастат-

Вось і закончаны інстытут... Абаронены дыпламы на званне мастака — наперадзе нялёгка, але цікавы шлях у вялікае мастацтва!

Учора студэнты, а сёння ўжо самастойныя людзі, якія павінны адказаць за сваю творчасць, за свой мастацкі плён, — маладыя хлопцы і дзяўчаты, выпускнікі мастацкага факультэта Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута ўліліся ў вялікі атрад беларускіх мастакоў.

З чым жа яны пачынаюць сваё жыццё ў мастацтве, што нясуць людзям, што іх хваляе?

Сёння пра гэта можна меркаваць па тых дыпломных работах, якія быццам візітныя карткі сведчаць і аб грамадскай сталасці, і аб майстэрстве маладых творцаў.

Шэсць жывалісцаў, чатыры графікі, пяць скульптураў, пяцьдзесят восем мастакоў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва прад'явілі свае «візітныя карткі» Дзяржаўнай камісіі.

Канечне, не заўсёды дыпломная работа, нават тая, за якую малады мастак атрымаў «выдатна», верная зарука яго шчаслівага лёсу ў мастацтве. Хутчэй за ўсё яна пакуль сведчыць толькі аб яго творчым патэнцыяле. Але сведчанне гэтае дастаткова аб'ектыўнае і дакладнае.

Таму сёння, мы з некаторай трывогай мусім сказаць, што не ўсе работы, якія даюць права маладым называцца ма-

стацтва, што нясуць людзям, што іх хваляе? Сёння пра гэта можна меркаваць па тых дыпломных работах, якія быццам візітныя карткі сведчаць і аб грамадскай сталасці, і аб майстэрстве маладых творцаў.

Шэсць жывалісцаў, чатыры графікі, пяць скульптураў, пяцьдзесят восем мастакоў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва прад'явілі свае «візітныя карткі» Дзяржаўнай камісіі.

Канечне, не заўсёды дыпломная работа, нават тая, за якую малады мастак атрымаў «выдатна», верная зарука яго шчаслівага лёсу ў мастацтве. Хутчэй за ўсё яна пакуль сведчыць толькі аб яго творчым патэнцыяле. Але сведчанне гэтае дастаткова аб'ектыўнае і дакладнае.

Таму сёння, мы з некаторай трывогай мусім сказаць, што не ўсе работы, якія даюць права маладым называцца ма-

стацтва, што нясуць людзям, што іх хваляе?

Сёння пра гэта можна меркаваць па тых дыпломных работах, якія быццам візітныя карткі сведчаць і аб грамадскай сталасці, і аб майстэрстве маладых творцаў.

«ЛІДЧАНКА» У ВІЛЬНЮСЕ

Рэспубліканскае свята народных ансамбляў, прысвечанае 50-годдзю ўтварэння СССР, пачалося 28 чэрвеня ў Братніў Літве.

У старажытны Вільнюс з'ехаліся госці з Эстоніі, Латвіі, Украіны, Лівоніі, Калінінграда, Польскай Народнай Рэспублікі, Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

Міністэрства культуры Літоўскай ССР запрасіла на свята і народны ансамбль песні і танца «Лідчанка».

Гэта не першая наша сустрэча з літоўскімі сябрамі. — сказаў мастак кіраўнік ансамбля В. Аламаха. У маі да нас у Ліду прыязджала канцэртная брыгада з Вільнюса. Зараз мы — іх госці. Наш ансамбль прыемае ўдзел у свяце дружбы, якое будзе праходзіць у Вільнюсе і Каўнасе. Мы запрошаны выступіць і на традыцыйным свяце песні. Гэта шчыра радуе нас, таму што такая паездка не проста запрашэнне ў госці, а і своеасаблівы конкурс, хая і неафіцыйны Кожны ансамбль зачынае выступіць як мага лепей

кова назваць хоць бы імёны Б. Цепіна, Б. Кудраўцава, Л. Бранявога, Л. Дурава, А. Якаўлевай, А. Дамітравыя, А. Грачова, Г. Сайфуліна, Л. Перапёлкінай (хай даруюць тыя, каго ў спісе не ўспомнілі на гэты раз!), каб шматлікія прыхільнікі сцэнічнага мастацтва і кіно прыгадалі свае ранейшыя сустрэчы з імі, працывагае пра іх на старонках крытычнай літаратуры, выступленні гэтых актэраў на блакітным экране тэлебачання і ў мастацкіх фільмах. А прыгадаўшы, захацелі сустрэцца зноў. Сустрэцца так, як гэта магчыма толькі ў тэатры. — непасрэдна, калі бачыш жывы блыск вачэй, чуюш пералівы голасу і, здаецца, як б'ецца сэрца героя сцэнічнага твора.

Заўтра, і ліпеня. «Трыбуналам» А. Макаўка і «Чалавекам з боку» І. Дварэцкага госці з Масквы пачынаюць ліпенскія гастролі ў сталіцы Беларусі. Яны прысвячаюць іх святу краіны — 50-годдзю ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Шчыра запрашаем, артысты з Малой Броннай! Зычым поспеху!

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, ВАСІЛЬ!

Сяргей БАБРОНАК.

Н ЯМНОГА ІХ ЗАСТАЛОСЯ ў жы- вых, салдат Брэсцкага гарні- зона. Хто спачывае вечным сном у брацкай магіле крэпасці-героя, каго ўкрывае безыменны ўзгорак на доўгім шляху нашым да тэра- могі; каго, змучанага старымі ранами і болямі, дачасна забрала смерць у нядаўнія дні...

Нямнога іх засталася ў жывых. Таму такая жаданая і такая хвалюю- чая сустрэча з таварышам твайго сал- дацкага юнацтва. Асабліва, калі надра- ецця яна праз 30 гадоў пасля вы- мушанай разлукі з чалавекам, якога ты даўно лічыў загінуўшым.

Рассталіся мы ў суботу, 21 чэрвеня 1941 года, у Брэсцкай крэпасці, на зямлі беларускай, што стала для нас роднай навеки. А сустрэліся нечакана толькі нядаўна ва ўкраінскім стара- жытным горадзе Львове. У маім Львове.

Трэба ж такому здарыцца: больш за два дзесяці гадоў жыць у адным горадзе, хадыць аднымі і тымі ж ву- ліцамі, мець агульных знаёмых, магчыма, стаяць побач на адной трамвай- най пляцоўцы і не пазнаць, не ад- чуць хаця б, што побач—твой баявы пабрацім, таварыш па горкіх і слаў-

ных выпрабаваннях вайны. Ён чуў, што ў Львове жыве ўдзельнік абаро- ны Брэсцкай крэпасці, але прозвішча маё нічога яму не гаварыла: ён не ведаў яго і тады ў Брэсце. Там я для яго быў проста малодшы сержант-па- гранічнік.

Канечне ж, ён чуў выступленні па тэлебачанні Сяргея Сяргеевіча Смір- нова, ведаў аб пошуках герояў абаро- ны Брэста. Але гэта ж—герояў, а ён, ён проста ваяваў, як усе, каго вогнен- ны смерч вайны заспеў над Бугам. Так думаў гэты сціплы і мужны чала- век і маўчаў. Неяк так склалася, што ўпершыню пасля вайны пабываў ён у Брэсцкай крэпасці толькі ў канцы мі- нулага лета. У музеі ўбачыў фатагра- фію, пажоўклую ад часу, і подпіс да- ле: «Група пагранічнікаў 9-й пагранза- ставы. 1941 год».

— Дык гэта ж ён! Знаёмы малод- шы сержант!

Бадай, гэта ўпершыню не я, а мяне адшукалі. Што ж, ад гэтага радасць сустрэчы не стала меншай. Спяшаюся прадставіць яго, шчаслівы назваць яшчэ адно, новае імя салдата Брэсц- кага гарнізона: Цюмнеў Васіль Кузь- міч.

...У 1940 годзе з Варонежскай воб-

ласці быў прызваны ў армію знатны трактарыст, брыгадзір трактарнай брыгады Васіль Цюмнеў.

Лета 1941 года. Брэсцкая крэпасць. 98-ы асобны артылерыйскі процітан- кавы дывізіён. Курсант вучэбнай ба- тарэі, выдатны наводчык артылерыі, групкамсорг узвода—усе ступені рос- ту і салдацкай узаможнасці.

У суботні вечар 21 чэрвеня ў саста- ве лепшага гарматнага разліку выяз- джае на акруговыя вучэнні, прызна- чаныя на нядзелью.

— Шчасліва, Васіль! Не падвядзі!— крычу я ўслед.

— Да панядзелка!—махае мне ру- кой Васіль, мой сусед і таварыш з ня- даўніх дзён. Хто з нас мог тады нават падумаць, што расстанемся мы на доў- гія гады і сустрэнемся ўжо пажылы- мі, пасівелымі людзьмі.

У дывізіі засталіся камандзір ба- тарэі Хавэр, лейтэнант Бастэ і Ва- сільеў, палітработнік Зелянёў, сер- жанты Паўлюкоў і Лабкасаў, курсан- ты Арцёмаў, Сцівіцікі, Заікін, Шыро- каў...

Запомніце гэтыя імёны. Да цяпе- рашняга часу на абелісках у гонар за- гінуўшых абаронцаў чытадзілі Брэсц- кай крэпасці замест іх стаялі словы:

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФШАХ

Лявон Зяблін — заслужаны артыст БССР. С. Хашкевіч.

Мацц — народная артыстка БССР. С. Станюта.

Старак — народны артыст СССР. Л. Рахленка.

Сымон — артыст В. Белавосцін.

Зося — артыстка В. Кліменка.

Данілака — артыст Ю. Лясны.

ДЫСКУСІІ

На парадку дня:

ПРАБЛЕМЫ ПАЗІІ

У «ДЫЯЛОГУ аб паэзіі» В. Бечы і А. Вярцінскі («Літ», 9 чэрвеня 1972 г.) з трывогай (для гэтага ёсць прычына) па- глядзелі на сённяшні стан нашай паэ- зіі, кінулі заклік паэтам — «змяніць свой вузельні настрой на шырыню людскіх настрояў» (П. Глебка).

«Дыялог» у асноўным скіраваны супраць шэрых, бяздумных твораў паэзіі, якія не нясуць грамадзянскага зара- да. Калі не лічыць шэсць вершаў, якія аднесены В. Бечыкам да залато- га фонду грамадзянскай лірыкі, наша паэзія як бы збыднела на такія творы і буксе на адным месцы. Выходзіць, што вялікі атрад нашых паэтаў нічога не пісаў і не піша вартага ўвагі кры- тыкаў і чытача. В. Бечык, няіначай, каб ажывіць дыскусію, зрабіў выно- ву, што наш сучаснік у творах паэтаў «не існуе ў сваім рэальным побыце: не робіць ранішняй зарадкі, не ездзіць на грамадскім транспарце, не гаво- рыць па тэлефоне, не стаіць у чарзе, не мае жыллёвых клопатаў, не хва- люецца за сваю працу, нікога не су- стракае і не праводзіць»...

Ці не занадта многа пунктаў для ад- наго лёгкакрылага Пегаса? Не ведаю, як наконт... асвятленні ў нашай паэзіі ранішняй зарадкі, а да ўсіх астатніх праблем, пералічаных крытыкамі, можна знайсці паэтычную ілюстра- цыю.

Следам за адным з аўтараў «Дыя- логу» і я перачытаў вершы за мінулы год у часопісе «Полымя», але ж не пе-

«...НА ШЫРЫНЮ

Юрась СВІРКА

раблытаў Броўку з Танкам, Звонака з Бачылам, Кірэенку з Калачынскім, Бялевіча з Віткам, Аўрамчыка з Пы- сіным, Астрэйку з Грахоўскім, Бураў- кіна з Сіпаковым. У кожнага з іх свой голас, свае тэмы, свой падыход да іх. І тут мне падумалася, ці не выносім мы, паэты, выступаючы ў ролі крыты- каў, меркаванні з перабольшаным ад- чуваннем выключнасці свайго вопыту.

У «Дыялогу» закранута праблема першай кнігі. Яна важная як для яе аўтараў, так і для будучыні нашай паэзіі. Шкада, што толькі з гадамі мы заўважаем і адчуваем паспешлівасць не пісаць, а друкавацца. Будзем шчы- рымі, першыя выступленні ў друку, за рэдкім выключэннем, паэзій лічым няспелымі. Спашлюся на роздум Сярг- ея Чакмарова: «Спачатку я хачу жыць, а потым пісаць пра жыццё. Спа- чатку любіць, а потым пісаць пра лю- боў».

Першую палавіну жыцця буду пі- саць для сябе, другую палавіну—для ўсіх».

Калі патрабавальна паглядзець на сённяшнюю творчасць трыццацігадо- вых (і не толькі іх), то «першая пала- віна жыцця» расцягваецца. Чалавек маўкліва выпускае кнігі, уваходзіць у «другую палавіну жыцця», а крытыкі заўважаюць яго толькі тады, калі спа- трэбіцца адмоўны прыклад, хаця ў на- бытку аўтара ёсць і такое, на што можна і спаслацца.

Не смялей бяруцца крытыкі і за раз-

гляд твораў паэта, якіх сёння ўжо не назавеш маладымі. Відаць, прасцей пісаць пра масцітых, ацэнваючы якіх не боязна карыстацца высокімі эпіта- тамі. А з маладзейшымі — бяда. Тут патрэбна стрыманасць (хаця б не за- хваліць), а то, чаго добрага, зазнае- ца. І пасля першых станоўчых абзацаў у рэцэнзіі абавязкова з'явіцца трады- цыйна-шкадавальнае «але»... Змяніў- ся тон артыкула, змяняецца і фарба: светлую выцясняе цёмная.

Не першае дзесяцігоддзе знаходзіцца на ролі пасынкаў Хв. Жычка, Г. Кляўко, М. Ароўка, І. Калеснік, К. Цвірка, Ул. Паўлаў, Р. Тармола, В. Макаравіч, М. Рудкоўскі... Хто з іх пачуў пра сябе справядлівае слова ад аўтарытэтных крытыкаў? Тут я маю на ўвазе не зняважлівы водгук, што звы- чайна трымаецца на промахах паэта, на некалькіх уколах, а грунтоўны раз- бор яго кнігі. Не заўсёды размова кры- тыка была б лагоднай, але яна скіроў- вала б аўтара на шырокую дарогу творчасці, выводзіла б з часовага за- стою і душэўнай заспакоенасці. Ду- маю, што на гэта не пакрыўдзілася б ганаровал абойма паэтаў, на якіх аба- піраюцца крытыкі, калі заходзіць раз- мова пра паэзію.

Хочацца сказаць некалькі слоў пра натуральнасць, глыбіню пачуццяў, пе- ражыванняў і жыццёвую аснову ў вершах маладзейшых таварышаў.

Генадзь Тумас прызнаецца:

Вайны я не помню, не помню вайны, ды сню пра яе чамусьці сны.

Веру ў яго здольнасці, але ці су- джана паэту сказаць запамінальнае

РАЗМОВА, якая распачалася на старонках газеты, закранае якраз тых пытанняў, што хвалююць усіх, хто любіць паэ- зію. Грамадзянскасць, змястоўнасць паэтычнага слова, уздзеянне яго на чытача, пытанні спецабласці таленту, псіхалогіі творчасці — урэшце ніколі не здымаліся з парадку дня. Яны вечныя, як і сама паэзія.

А гэта ж праўда, што ў апошні час нярэдка цяжка вызначыць, хто напі- саў той або іншы паэтычны твор. Ча- ста сустракаюцца вершы і ў зборні- ках, і на старонках газет і часопісаў падобныя, як дзве кроплі вады, — дробязныя па думцы, кволеныя па фар- малінах адзнаках.

Бяздумнасць, слізганне па паверхні, імкненне абысці надзённыя пра- блемы жыцця і, як вынік, — з'яў- ленне неабавязковых вершаў, з'яў- ленне, якое нічым іншым не растлу- мачыш, як адсутнасцю аўтарскай па- зіцыі, творчай канцэпцыі.

Важная «проблема», першая кніжкі. А. Вярцінскі, напрыклад, мае ра- цыю, калі гаворыць, што неабавязко- ва ўстанаўліваць нейкія прапорцыі моцных і слабых вершаў у першай кнізе паэта пры яе выданні. Трэба заўсёды памятаць аб беражлівых адносінах да маладых талентаў і ўмець адшукаць тое, магчыма, нават вельмі нясмелае, але па-маладому свежае і трапяткое, з чаго ў далей- шым можа вырасці таленавітае, сваё. Прыгавдаецца першая кніга А. Пы-

І АБАВЯЗАК, І НАТХНЕННЕ

Любоў ГАРЭЛІК, навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры АН БССР

сіна «Наш дзень». Яна не стала знач- най з'явай у тагачасным літаратур- ным жыцці, але ўжо тут, пад напла- ставаннямі павярхоўнай рыторыкі і «завучаных», як кажуць, фраз, су- стракаюцца непаўторныя вобразы, свежая думка, схільнасць да асацыя- тыўнасці мыслення. Карацей кажучы, быў усё ж палёт творчай фантазіі...

А. Пысін доўга яшчэ блукаў па не- акрэсленых шляхах творчых пошукаў, пакуль распыленыя, несабраныя зер- ні таленту не далі плённыя ўскоды. І гэта адбылося таму, што, акрамя цягі да паэзіі, ён увесь час адчуваў адка- насць перад сваім грамадзянскім сум- леннем.

«Доўгі час, — гаворыць сам паэт, — нават пасля вайны ўжо не мог, як кажуць, знайсці сабе ў творчасці. Не- шта пісалася, нешта друкавалася.

Вельмі дапамагла вучоба ў Маскве, на Вышэйшых літаратурных курсах, тое, што творчым семінарам кіраваў Ул. Лугаўскі. Упершыню тады тра- піў у сапраўднае літаратурнае асярод- дзе...»

Вучоба і настойлівая праца, цвёр- дая перакананасць у неабходнасці дзя-

ліцца з людзьмі сваімі перажывання- мі, адказнасць за пачатую справу за- сведчылі «другое нараджэнне» паэта А. Пысіна ў пару яго паэтычнага па- сталення.

Думаецца, што такія хібы, як драб- натэм'е, паэтычная шэрасць у боль- шасці выпадкаў звязаны з безадказ- насцю тых, хто бярэцца за пярэ, — відаць, забываюць яны мудрую пара- ду Льва Талстога: «Не пішыце, калі можаце не пісаць».

Нішто, відаць, так не спрыяе «спы- ненню» паэта, як зазнайства, сама- любованне, часам нейкая мяшчанская самазадоволенасць, лянота думкі. Як пісаў крытык В. Іванісенка пра некаторыя хібы сучаснай украінскай паэзіі, «такіой сусветнай сцішанасцю, летуценнай заспакоенасцю, санліва- сцю, перухомасцю ахоплены свет у гэ- тых вершах, што толькі здзіўляе, як у паэта яшчэ хапае энергіі на рыф- маванне». Гэта ў поўнай меры ста- суецца і да маладой беларускай паэ- зіі. Вось і атрымліваецца часам гэ- кае «вераб'інае чырыканне».

Заліцца б тут, як салаўю, ад радасці влікай, А ён: «Чырыкаць я люблю». Чырыкай, друг, чырынай.

Паэзія будзе дробязным вераб'і- ным чырыканнем, а паэт будзе ўпа- дабляцца «магазінаму вераб'ю»

«...і іншыя пакуль незвычайныя героі».

І толькі адзін з сяброў-аднапалчан Цюмнева, адзін з тых, хто застаўся ў дытадзі, — курсант-наводчык арматы Міхаіл Дубінін прайдзе праз усе выпрабаванні і застаецца ў жывых. Яго адшукае Васіль Кузьміч у 1969 годзе і прыедзе да яго ў горад Георгіеўск Стаўрапольскага краю, каб успомніць далёкія дні вайны і, успомніўшы, застыць у журботным маўчанні, схіліўшы сівыя галозы перад памяццю аб дарагіх таварышах-курсантах 98-га асобнага процітанкавага дывізіёна.

...На велізарным палігоне недалёка ад сцен Брэсцкай крэпасці, ля самых яе валаў, сабраны ўзоры найвышэй ваеннай тэхнікі для правядзення манеўраў. Але гэта будзе заўтра. А цяпер — няхітрая салдацкая вячэра з сухога пайка і начлег на новым месцы. Палатак не ставілі — ноч цёпла, душная, чэрвеньская.

Цюмнеў уладкаваўся побач з вадзіцелем цягача, земляком, былым шаферам, які вазіў дырэктара роднай МТС, Сашам Тарасавым. Далёка за поўнач курылі, успаміналі знаёмых і блізкіх.

Ускочылі ў чатыры гадзіны раніцы, падняты незразумелай блізкай кана-

надай. Няўжо так рана, датэрмінова пачаліся манеўры? З граніцы прыскакаў на незакізаным сялянскім кані танкіст у адным боце, крычучы разгублена: «Немец пра! Вайна!»

Але аб гэтым ужо можна было і не аб'яўляць — над Брэсцкай крэпасцю ўзнялося ў перадсвятельнае неба полымя першых пажарышчаў. Камсамалец Цюмнеў са сваімі таварышамі ўступае ў першы бой з калонай варожых танкаў, якія ідуць на крэпасць. Вучэбны палігон стаў полем бою. Цяжкія няроўны паядынак выратавальны для тых, хто заставаўся ў Брэсцкай крэпасці: у першыя, самыя цяжкія гадзіны вайны ні адзін фашысцкі танк так і не змог прабіцца ў дытадзі. Артылерысты змагаюцца да таго часу, пакуль не пусцеюць зарадныя скрынкі. А затым — зноў баі, але артылерысты — ужо пехацінцы. І ўсё ж яны забіраюць гарматы, каб не пакінуць ворагу. І яшчэ — а раптам разбудзем, знойдзем дзесяці снарады, а тады...

Штаб у Кобрыве разбіты. Цяжкія дарогі вымушанага адыходу на Усход. Кароткія жорсткія сутычкі і бамбёжкі, бамбёжкі, бамбёжкі.

«Юнкерсы» літаральна вісяць над

галавамі, «месершміты» ганяюцца за кожным байцом. Яны і цяпер яшчэ сныцца Васілю Кузьмічу.

Баі пад Баранавічамі. На ўздрыгваючай ад выбухаў, параненай беларускай зямлі застаюцца сябры: Флягонаў, Тарасаў, Цітоў, Ткачэнка. Хлопцы з Расіі і Украіны ў апошні смаротны час абдымаюць слабеючымі рукамі зямлю, нібы прыкрываючы яе сваімі целамі.

Штыкавыя контратакі пад Магілёвам. Абарона Вязьмы. Тройчы пераходзіць з рук у рукі спаленая Ельня. Затым Млышчы пад Маскавай.

Крыху пазней — чатырохмесячныя камандзірскія курсы ў Іванаўскай вобласці. Адтуль лейтэнант Цюмнеў накіраваны намеснікам камандзіра батарэі на Цэнтральны фронт.

Паранены. З сакавіка па ліпень 1942-га — у шпіталі. Заключэнне ўрачэбнай камісіі: «Абмежавана прыгодны». Камандзір батарэі рыхтуе артылерыстаў для фронту. Разам дабіваюцца адпраўкі на перадавую. Зноў баі, але ўжо на нямецкай зямлі. Вораг пастаўлены на калені. Перамога.

Але не закончылася яшчэ вайна для лейтэнанта Цюмнева. З падземных

тайнікоў, абсталюваных яшчэ пры гестаўцах, з нямецкімі аўтаматамі выпушлі, паднялі гадзючыя галовы банды ўкраінскіх нацыяналістаў. Куляй з-за вугла спрабавалі здраднікі спыніць веснавую плынь новага жыцця. І зноў Васіль Кузьміч у цяжкіх сутычках з ворагам.

Дэмабілізаваўся ён у снежні 1945 года. Амаль год шукаў сям'ю. Нарэшце атрымаў доўгачаканую вестачку з дому: жывыя, чакаюць. Ужо адбіў быў тэлеграму, што едзе. Але цяжка расставіцца з зямлёй, палітай крывёю тваёй і тваіх пабрацімаў. Да таго ж запрасілі Васіля Кузьміча на гутарку кіраўнікі Львоўшчыны. Сказалі: «Вельмі тут патрэбны людзі вашай загартуюкі. Падумаіце».

Услед за першай тэлеграмай пайшла ў Варонежскую вобласць другая: «Прыязджайце. Чакаю». Прыехала сям'я. І стаў варонежскі хлопец, салдат Брэсцкага гарнізона, лязавянінам.

Але дзе б ні жыў цяпер былы салдат, ён назаўсёды прапісаны ў Брэсце. Крывёю сваёй, дарагімі магіламі аднапалчан, салдацкім юнацтвам сваім!

ЛЮДСКІХ НАСТРОЯЎ»

слова пра той незабыўны суровы час, калі ён нічога не помніць? А батальныя сцэны, жаклівыя эпізоды могуць уваходзіць у сны пасля прагляду кінахронікі.

У другім вершы ён сцвярджае: ад вайны не засталася слядоў.

На зямлі — амаль не засталася, а ў сэрцах людзей — засталіся. Гэта пацвердзіць інваліды Айчынай, удовы і не толькі яны.

Другі малады паэт Міхась Казакоў, спакойна ўспамінае першае каханне як нешта пачобнае:

І яго не выселіць мне з сэрца,
З памяці не вырасціць нічим,
Хоць мне добра з іншаю жывецца,
Ёй — не горш, я ведаю, з другім.
У яе — маленькая дзяўчынка,
Мой гарэза ў садзік ходзіць сам...
Часта на аўтобусным прыпынку
Сустрэнацца выпадзе нам...

Аўтар піша: «памяць часам зарушыць нялёгка», а верш паказвае, што нічога страшнага не здарылася. Пакахаў другую, расце сыноч... Жыві ды радуйся. Усё талкова ўладкавалася. «І не жаль мне прошлага нічут».

Ці варта было трывожыць памяць і прызнавацца пра такое каханне? Як гэта далёка ад пакутлівага, чалавечага перажывання:

Я вас любіў: любовь ешце быць

В душы моей угасла не совсем...

Мяне здзівілі некаторыя вершы Ніны Шкляравай з кніжкі «Мая вёска». Яе лірычная геранія нейкая непастаянная, узвіхраная. Яна адначасова ўмее быць і «святлой», і «грэшнай», і «жонкаю нявернай», і «любоўніцай». Яна прагне любіць, пераходзячы пават межы дзівочай сціпласці ў выказванні сваіх пачуццяў:

(Ю. Свірка, «Ода магазіннаму вераб'ю», «Польмя», № 1, 1972) да таго часу, пакуль не прамыя бяздзейную ўтульную цішыню «неонавага падстрашка» на актыўнае і дзейнае жыццё. Толькі цяга да грамадскага жыцця робіць таленавітую асобу паэтам і ўзмацняе гучанне «свайго» галасу.

Калі мернаваць па апошніх нумарах (а іх ужо шэсць) гэтага года часопісаў «Польмя» і «Малодосць», пра вершы пра «хлеб надзеі», пра працоўныя будні часцей сустракаюцца ў старэйшых паэтаў (П. Броўка — «Калі я крою бохан хлеба...», «Краны», А. Зарычкі — «На гарадской ускраіне», «Паважаю працу...», А. Русецкі — «Роздум» і інш.).

Добра гэта ці не? У вершах маладзейшых — таксама часам плецца, як кажуць, хвала працоўным мазольнымі рукамі. Нават ёсць спробы віртуозную форму сярэднявечнага «арыстакрата» — санета прыжывіць на беларускай народнай глебе, напоўніўшы гучаннем сучаснасці. Вянок санетаў Ул. Дзюбы «Выток» улаўляе працу беларускіх нафтавікоў. Ды ўся справа ў тым, як вырашаецца тэма... Добрых твораў аб пашчэдных справах чалавека працы сустракаецца вельмі мала. Тое, што сустракаецца, часцей за ўсё носіць павярхоўны, апісальны характар. Часам творам не хапае звычайнай паслядоўнасці думкі.

Па-сапраўднаму радуець твая радкі, дзе думка паэта нібы зліваецца з роднай прыродай, з хлемам надзеі-

Дык хутчэй прыходзь, чаго чакаеш?
Будзе лепей так абойм нам:
Ключ ад радасці ў мяне, ты знаеш,
Ад кахання ключ — адзін ты сам!
Непрыстойна гучыць строфа з пейзажнага верша:

Лясную гром тан, што зморана
Вярба на калені ўпала,
Падняўшы спадніцу да сору...
А грому было яшчэ мала...

Бедная вярба, як яе зняважыла маладая паэтэса!

Часта нашы паэты звяртаюцца ў сваёй творчасці да вёскі. Пальма першынства належыць тут маладым і маладзейшым. Ім часцей даводзіцца прыязджаць туды «пераведаць родных, блізкіх, дарагіх»:

Яшчэ не абарана з домам ніць,
Хаця слабее, як жыццё матулі.
(М. Арошка)

Кожны ў душы глыбока хавае ўспаміны маленства, яны незабыўныя. Бяда, што нярэдка выязваецца гэта любоў нека прыземлена і аднолькава. Хата, сцежкі маленства, буслы, бярозкі... Дарагія ўспаміны, дарагія мясціны. Але ж яны, хаця і не забыты, ды ўсё ж пакінуты.

Тэма вёскі — балючая ў нашай паэзіі. Большасць паэтаў выйшла адтуль. І ўсе па-сыноўняму ў яе закаханы. Мы больш шкадуем дзіцячыя ўяўленні, і не заўсёды распазнаем новае, бо яно адбываецца не на нашых вачах. Адсюль раздвоенасць, а часам і разгубленасць душы:

А ці застаўся б тут навечна?
А ці застаўся б да канца?
(Ю. Голуб)

Перачытваючы паэтаў, заўважаеш, што амаль кожны з іх адгукаецца вершамі пра лес. Цэлая лясная анталогія! Усё часцей і часцей, замест ранейшага замішвання борах, яго веліччу,

цярплівасцю, чуецца трывога за лёс нашага «зьялёнага друга», хаця гаспадары лесу з лічбамі ў руках даказваюць, што ніякай пагрозы няма.

Лес — святыня. І да яго нельга дакранацца, няхай шуміць, расце, высіцца на радасць нашчадкаў. Такі сэнс радкоў многіх аўтараў. Але жыццё не заўсёды прыслухоўваецца да голасу паэтаў. Спелыя дрэвы выразаюць для людскіх патрэб, а на месцы іх растуць пасаджаныя. Так дыктуе няўмольны закон быцця. А паэты, як згаварыўшыся, кінуліся ратаваць бор. Іх абарона «зьялёнага друга» таксама выклікае трывогу сваім адчаем, стэрэатыпнасцю думкі, вядунай гатоўнасцю з некім змагацца:

Плачуць і просяць ратуны лясы.
Туманіць, кружыць...
(С. Грахоўскі)

Якія бары былі на зямлі —
пабачыце ў тэлевізары,
(В. Вітка)

Шнадую, што я не ляснік.
(А. Пысін)

Неяк робіцца страшна, калі ножны
твой пень выглядае магілаю,
(Я. Сіпакоў)

Тых, хто аднойчы ім здрадзіў,
караюць маўчаннем лясы.
(Л. Дайнека)

Усе такія просьбы і прызнанні «паэтаў харошых і розных» пасля «Паэмы майго лесу» П. Панчанкі, дзе паэт па-грамадзянска размаўляе з лесам «пра каханне і смутак і пра шчасце, якое так цяжка ўладкаваць на зямлі», пагаджаюць водгулле пасля грому.

Сапраўдны паэт піша так, каб у яго творах адчувалася, што ён

у адказе за справядлівасць, прычым-павасць, чалавечую дабрату. «І чужы дагорам і вымовай: ты ўсё павінен, ты паэт!» (К. Кірэенка).

Часта ў творчай практыцы з сапраўднай баявісцю і натуральнасцю паэзіі мяжуеца «асцярожненая гульня ў смеласць». Гэта нараджае вершы-загадкі, у якіх усё трымаецца на выбуховым падтэксце, на шматзначных намёках, на ўяўнай глыбакадумнасці. Мусіць супраць такіх скіраваны радкі П. Броўкі:

...умеюць са спрытам
Туманіць, кружыць,
Давайце ж будзем
адкрыта
Чорнае чорным называць.

З часам, з жыццём, калі ёсць душэўная неабходнасць, трэба гаварыць шчыра, адкрыта, не хаваючы за папластаванні маўклівага вясня.

Згодзен з А. Вярцінскім, што ў нас ёсць нямала твораў, якім «не хапае жыццёвай паўнасці, эмацыянальна-псіхалагічнай канкрэтнасці, адзнак часу». Іх, звычайна, чакае лёс фельетона, калі не пацвярджаюцца факты. Факты сваёй душы, факты пра самае дарагое і балючае. Змястоўныя, хвалоючыя вершы застануцца крыкам у пустыні, калі не будзе каму з грамадзянскай смеласцю блаславіць у свет і звярнуць на іх увагу пасля абнародавання. Адсюль і такая патрэба паэтаў шырэй выказацца сваімі творамі. Яны даюць паўнае ўяўленне пра «погляд на жыццё, характар чалавека, яго памкненні, пра тое, што ён хоча сказаць, што даказаць, куды ён кіла людзей» (М. Луконін).

Вядома, такія рэчы спачатку могуць паказвацца спрэчнымі, незвыклімі побач з лёгкаважкімі радкамі, якія нікога не выводзяць з раўнавагі сваёй бяздумнасцю і гладкапісаннем.

ным, з шумам жытнёвых калоссяў у полі, гулам камбайнаў, а не дунае ў завоблачных вышынях, невядома дзе. Цёмны бор, сцяжына ў жыта гэта першай казкай мне былі ў свой дзень, прыгадаць магу, з якога лета металічны ў полі жуны гудзе.
(А. Зарычкі)

Чытаеш і нібы адчуваеш, як пахне на сталае толькі што спечаны бохан роднага хлеба, уяўленні сцяжынку ў жыцце, якая працягнулася з сэрца паэта ў дзяцінства і маладосць.

Шкада толькі, што «хлеб надзеі» жыць ва ўспамінах:

Хлеб надзеіны — даўнія нягоды,
І калі тут імі жыў, гарэў,
Чуеш кожны зрух зямлі і подых,
Гук матора і птушыны спеў.

У часопісе «Малодосць», як і ў іншых перыядычных выданнях, безумоўна, знойдзеш і вялікі, нудны радкі, і «вершы невядома пра што» (В. Бечык). Але хочацца звярнуць увагу на тое шчырае і непаўторнае, што радуе і хвалюе чытача. У першых чатырох нумарах гэтага года ёсць добрыя вершы, у якіх адкрываецца кавалачак жыцця, свежы згустак чужых перажыванняў, якія становяцца нашымі перажываннямі.

У радках Артура Вольскага («Параненыя сосны», № 1) чытаем разам з аўтарам «аповесць» яго пакалення, параненага вайной. «Б'ецца ў пытаннях адвечна-пакутных» разважлівая песня Міколы Арошкі (№ 1), у якой успаміны аб трывожным ваенным дзяцінстве спляліся з роздумам над сучаснасцю. Маладым запалам, неўтаймаванымі парываннямі, нейкай

задзірыстай хлапечай бадзёрнасцю, роздумам над жыццём хвалюе Аляксей Разанаў (№ 2). Аб чым бы ні гаварыў паэт, ён заўсёды імкнецца ўстанавіць знешнюю або ўнутраную (падтэкставую) сувязь «між дыялектыкай надвор'я і дыялектыкай душы». Улюбёнасць у жыццё, у наваколны свет, крыху сентыментальна адданасць рамантычнаму захапленню жыццём — у вершах Святланы Басуматравай (№ 3). Дзявочая гарэзлівасць, імкненне зрабіць па-свойму, ад перапоўненасці пачуццяў падрэжыць свой лёс («казалі мне: не йдзі па лёдзе, а я на самым на лядку») у вершах Раісы Баравіковай (№ 3). Бадай, самая маладая сярод аўтараў студэнтка філфака БДУ імя Леніна Любоў Тарасюк (№ 2). Радкі яе вершаў мяккія, яшчэ ледзь не па-дзіцячаму пяшчотна-кволя. І не даўна, што прызнаючыся ў любові да роднай зямлі, успамінае яна маміны далоні:

О, зямля, дарагал зямліца!
Колькі сэрца, як птушчы, ні біцца —
У тваім назаўсёды палоне.
Мне б расіцца звонна снаціцца
На твае, як у мамы, далоні.

Хай не ўсё тут «нова», але ўсё ж гэта прываблівае нас і непасрэднасцю, і спробай самастойнага асэнсавання ўласнага вопыту («Я кожны раз душой мацней, маўчу ад крыўды і не плачу»).

Уменне бачыць неабсяжнасць свету, складанасць яго, вялікае ў дробным, бясконцае ў межавым, уменне адлюстраваць дыялектыку жыцця, яго няспыны рух — гэта тое, што

вызначае ў нашы дні творчасць лепшых майстроў слова — Л. Мартынава, Э. Межэлайтца, М. Танка, А. Куляшова і інш.

Думаецца, што абавязковай умовай сапраўднай паэзіі з'яўляецца яе інтэлектуальнасць (не ў сэнсе навуковасці або мудрагелістасці, якая нярэдка зацямае сэнс). Інтэлектуальнасць не падмешваецца ў гатовым выглядзе да паэзіі, яна — вынік шматграннасці паэтычнага таленту. Не інтэлектуальнай паэзіі не можа існаваць, таму што інакш гэта не паэзія, а падробка яе. Сапраўднай інтэлектуальнасцю ў глыбокім разуменні жыцця, ва ўменні бачыць незвычайнае ў непрыкметным, у звычайным, у наваколным!

Мерай вартасці кожнага твора з'яўляецца яго мастацкасць, якая нясе на сабе аднакі часу і сагрэта перажываннем і натхненнем творчай асобы. І лірыка філасофская, інтымная, і пейзажная, калі ёй удалося «спыніць імгненне сваёй эпохі», з'яўляецца такой жа грамадзянскай, як і лірыка, напоўненая самым высокім і страшным грамадзянскім пафасам.

І зусім няплённым з'яўляюцца спрэчкі аб грамадзянскасці і змястоўнасці паэзіі ў такім плане, у якім яны вядуцца нярэдка яшчэ і сёння, калі гэтыя катэгорыі разрываюцца і супроцьпастаўляюцца.

МНЕ ЦЯЖКА РАСКАЗВАЦЬ, але я павінна!

Прывезлі іх да нас на Шырокую ў душагубцы. Як цяпер помню, вылезлі яны апошнія. Спачатку — прафесар. Потым — Галіна Мікалаеўна, якой ён памог сысці. Пацалаваўшы ў лоб, паглядзіў на іх і ўзяў пад руку. Заўважыўшы — здала цікуем мы, зняў памяты капялюш і, сівы, вострапачы, памахаў нам.

Чаму яго накіравалі сюды? Славутага хірурга, вучонага? І чаму ў канцлагер, а не ў Трасцянец або Нямеччыну, як часцей за ўсё?

Лагэр абуджае падазронасць. Абвастраецца пачуццё справядлівасці — побач небяспена, і лёгка можа стацца, што заўтра-пасляўтра жыццё даведзецца ўжо не табе. Таму... надта хочацца, каб той, каму пашанцуе, заслужана карыстаўся добротамі жыцця. А тут яшчэ холад з голадам... Навокал загаманлі.

— Чулі — «гер»? Гер-гер... Чаго, цікава, цацкаюцца з ім, бы з гоцец? Таму, што падпольшчык? А мо, што клічка гучная! Самарыні!

— Але, не вяжцаца...

— Не бойся, вяжцаца. Арышты вунь як ішлі, так і ідуць.

Не зусім верылася ў гэтыя скептычныя і зласлівыя нагаворы, але, прызнаюся, карцела... каб было іменна так:

Мяне моцна білі ў СД. Білі так, як б'юць асуджаных на смерць, калі трэба адно — вырваць пэўнае слова. Таму ўсё на белым свеце здавалася гідкім. Не было і заўтрашняга дня. Бо нестала сілы пачаць усё спачатку, не было гатоўнасці на нава прайсці праз жахі ў засценках. Дый я не верыла ў Клумава да канца. Яго шчырасць, па-мойму, дэканспіравала нас, а дабрата была бесхрыбетная, паказная. Праўда, да яго хінуліся людзі. Пабыўшы з ім, як бы падзарджаліся. Студэнты-практыканты нават пачыналі гаварыць па-наму — расцягваючы словы і трошачкі заікаючыся... Але гэта, мусіць, асабліва і злавала — слепата нейкая! Знайшлі з каго бога рабіць?!

А мінулае? Хіба не блытанае?

Нарадзіўся ў Маскве. Ад маці, як сведчылі прыхільнікі, пераняў любоў да музыкі, ад ліберальнага адваката-татулі — яшчэ нешта. Гімназістам вызубрыў латынь... грэчаскую, нямецкую, французскую... Захапляўся Лермантавым, Дастаеўскім. Калі верыць, прымаў удзел у студэнцкіх хваляваннях... Праўда, нішто? Адвакат, музыка, Дастаеўскі, ха-ха!

Далей таксама... Маскоўскі ўніверсітэт, практыка ў якасці звышштатнага ардынатара ў белакаменнай. Потым — царская армія, Нова-Кіеўскі ваенны шпіталь, дывізіённы лазарэт, званні. Не імат яму выпадае такога... Хоць пасля дэмабілізацыі, як кажучы, задурюў — адмовіўся ад працы ў матушне Маскве і махнуў у Беларусь. Служыў у земскіх бальніцах Лоеўшчыны, калясіў па вёсках. Але пачакайце! Пабыўшы ў сялянскіх хатах, загарэўся жаданнем лацаць тагачасную белнасць. Завёў пародзістых свіней — чуюце? — і адорваў беднякоў параслямі.

Гэта ўсё насцярожвала, раздражняла: усё, усё! І яго ідэалізм, і яго культуртэрагерства. І нават тое, што ён, масквіч, палюбіў Беларусь і лічыў яе другой радзімай... А як жа іначай?

Я ведаю, як далёка можна зайсці ў сваім адмаўленні. Але... у першую суветную вайну Клумаў зноў апынуўся ў армейскіх лазарэтах. Прыняўшы — во, во! — Кастрычнік, узначалі — жэна? — Мінскі хірургічны шпіталь Чырвонага Крыжа... Адным словам, за гады Савецкай улады ўзніўся да слаўтасці. Ну і зразумела, павылазілі пытанні: адкуль такая адданасць? Што канкрэтна жыўці яе? Ці прышло б усё гэта, каб не рахуба?

Або! Уцякаючы з бежанцамі з ахопленнага агнём Мінска, Клумавы далей Бярэзіны не пайшлі. Чаму? Прытулак аблюбоваў пад Пухавічамі, у прылеснай хатцы, якую яшчэ ўвесну знялі пад дачу... Во супадзенне! Жылі там, пакуль не атрымалі калектыўнае пісьмо былых супрацоўнікаў. Аднак пра гэта пазней... Тыя пісалі, што ўцалелыя гарадскія бальнічкі немцы захапілі пад шпіталь і пакінулі нічым адну паўразбураную Першую савецкую, дзе ўпакат ляжаць хворыя, парадзікі, раненыя.

Упкінуць Клумава, што ён з кіёком, у атопках на распухлых нагах прычыкільгаў у Мінск, не ўпкінеш. Людзі хварэлі, раджалі — жыццё ішло сваім дарогамі. Дый сама я мусіла працаваць... Але і тут была завадка...

Не, я разумела: калі моцна хочаш знайсці што-небудзь, заўсёды знойдзеш. Асабліва такое, што кіне цень на непрыемнага табе чалавека. Важна захацець. Важна пачаць... Але ў дадзеным выпадку, бадай, і гэта насцярожвала — разам з усімі пісьмо падпісала сперва-Станіслава! Фіфа з «накрыўджаных». Значыць, Клумава запрашалі не адны сябры. Значыць, яго вяртанне было на руку не толькі ім. Хіба не крымінал? Ён жа персана! Знайшліся няўрымслыя. Дакапаліся — к прыезду Клумава ў Мінск меў таксама дачыненне нейкі нямецкі саноўнік, у якога захварэла жонка... Іначай кажучы, хочаш чаго б ні каштавала давесці сваё — ха-ха! — падмачы рэпутацыю свайго дабрадзея. Праўда тады — у цябе ў кішэні...

Лагэр нані быў звычайны — высокі плот, вартавы вышкі, калочы дрог. Стандартны і набор будынкаў — рэчавы склад, лазня-санпрапускі, кухня, каравульня... Той жа «габерзуп» з неабранай бульбай, тыя ж блохі. Усё як усюды. Хіба што — пад барак адведзена даўжэзная былая стайня. На дварэ жолабы, з якіх нецалі кавалерысты-«самарыні» палі коней. Ды яшчэ хіба — пракалятая гіблая будыніца з тыфознымі, якой

**Уладзімір
КАРПАЎ**

**З НОВАЙ КНІГІ
«ПРЫЗНАННЕ
Ў НЯНАВІСЦІ
І ЛЮБВІ»**

О, ГЭТАЯ ШЧЫРАСЦЬ!

баяліся як чумы і адкуль санітары-лёрэі выносілі трупы.

Перад тым, як душагубка прывезла Клумавых, са стайні, дзе ў адной палавіне туліліся старажылы, якія хадзілі на работу ў горад, а ў другой — бабулькі з малалеткамі, здаецца, з-пад Полацка, апошніх вывезлі. Было і не стала... У памяці засталася толькі, што яны ўсе кашлялі. Надрыўна, закідаючы назад галаву, каб схаліць паветра. І яшчэ адно. Праз гэты кашаль камандант часта ўрываўся да іх і страляў у столь... Дык вось, калі прывезеныя прынялі ў лазні душ, вызваленыя палавіны яшчэ дэзінфіцыравалі, і навічкі мусілі слянца па двары. Помніцца, хусткі ў жанчын паірымярзалі да валасоў... Але гэта я так. Нагадалася, як рынуліся яны займаць нары.

Праўда, Клумавым уступілі «лепшае месца» — дзе менш дзьмула. Аднак лагерны ўрач, як толькі пачуў, што яны тут, адразу забраў іх і павёў да сябе. У малюпасенскую каморку ў асобным доміку — у так званы медыцынскі пункт.

Клумавы выглядалі дарэшты знясіленымі. Асабліва Галіна Мікалаеўна. Пасля допытаў і катаванняў у турме яна, як казалі тыя, што паспелі перакінуцца з ёй словам, загаворвалася і мала каго пазнавала. Дый яе цяжка было пазнаць. Ад змардаванасці ў яе ажно патанелі валасы і павылазілі цэлымі пучкамі. Гэта мучыла яе, і, да ўсяго, яна бясконца папраўляла рваную пуховую хустку.

Даўней я кпіла са слабасцей прафесаршы. Кпіла і з таго, што яна старалася быць маладой, што баялася старасці, маршчыны. Кпіла, што, здагадваючыся — жончыны трывогі звязаны з ім, жадаючы падбадзёрыць яе, Клумаў — ха-ха! — знарок захапляўся ёю: «Як-калі ты маладая, Галі! Мне про-оста няёмка за сябе. Не-э, сур'ёзна, скажы, хто з тваіх аднаго-одак выглядае як ты? Ну-у? Табе ж со-орак піль, не болей...» Але цяпер я — я! — пазайздросціла ёй. Слова гонару! Ведучы жонку ў медпункт, бачачы, як яна хукае на замёрзлыя рукі і хапатліва запраўляе рэдзія валасы пад злудняную хустку, Клумаў гладзіў яе спіну і казаў:

— Нічога, галубачка, нічо-ога! Не хвалойся. Яшчэ не ўсё стра-ачана. Толькі не пап-пускайся, мало. Помніш, як ты с-спалохалася вобыску?.. А т-тады ў лесе?..

«Што гэта? — думала я, праводзячы Клумавых позіракам. — Гульня? Самагінноз? Звычайнае глупства? Асаблівы дар?.. Няўжо, сапраўды, ёсць такая здольнасць?.. І, калі яе шанавалі, не тражырыць, яе, як відаць, хапае на жыццё. Колькі яму? Многа. А ён, пэўна, і знаць не хоча аб пераменах у жонцы і, безумоўна, шкадуе яе незвычайна. Кахае сваю Галію мацней, чым калі!»

Хоць мне пад трыццаць, я не мела сваёй сям'і. Ды, калі казаць праўду, не перажыла і кахання. Не вельмі верыла ў яго раней, не вельмі верыла і тады. Глядзела як урач — усё прасцей. Трэба — яно прыходзіць, не трэба... Мужчыны выклікалі ў мяне недавер. Вераломства, фатаваты ганарок... Я таксама няджука падабалася ім — бракавала, відаць, жаночасці. А магчыма, залішне было непрымірымасці да іх слабасцей. Замнога настрыгнага жадання навізаць сваё. Не памагалі ні косы, ні грудзі, ні постаць...

Бацька мой некалі працаваў следчым. Во злая Іронія — таксама юрыст! Але ў трыццаць дзевятым яго рэпрэсіравалі самога. Я, камсамолка, стагла тады перад самастойным жыццём і, вядома, у абурэнні, — як ён там штосы пасмеў?! — адраклася ад яго на сходы. Ён зрабіўся ненавісны мне... А тут неўзабаве страціла і маці. Пры першай нямецкай бамбёжцы. Нават не змагла выкапаць яе труп з-пад руін.

Не скажу чаму, але гэтыя дзве падзеі зліліся ў маёй свядомасці ў адно, абудзілі бязлітаснасць да ўсіх і сябе. Ажно як бы выемалілі. Бачылі, гузаватую вярбу, у дупле якой раскладалі агонь?.. Вось такой і ўвайшла ў вайну...

Навокал гарэла, рвалася, а я перавязвала, аперывала. Цывільных клала ў палаты. Ваенных адпраўляла спадарожнымі машынамі. Апошні раз ведаецца, як адправіла? Распласталася ўпоперак маставой і не ўстала, пакуль не ўзялі... І тых, што засталіся, не кінула. Разумела: яны адны цяпер звязваюць мяне з жыццём. І калі, падлічыўшы, апраўдушы ў назбіранае ў суседзях, з клучкачам выпраўляла ў дарогу — цераз бальнічны двор, у руіны трыццаці трыцінай школы. — ажно заходзілася ад посплівага пачуцця.. Ага!..

Разлютаваная, у адчай цвёрда рашыла: выхад адзін — шкодзіць, грызці зубамі. І шкодзіла...

Але зараз — так, так! — разам з нейкай трывогай за сябе ва мне варушылася зайздрасць да гэтай паўзвар'яцелай, вартай жалю жанчыны.

Я, пэўна, пачала свой расказ не з таго. Выпускаючы з-пад увагі галоўнае... Але, паверце, — я клянуся! — старамодныя клумаўскія сентыментальныя любшчы збытанжылі многіх. Іменна многіх!.. Хоць я зноў, адганяючы слабасць, старалася прынізіць і гэта — і ў сваіх, і ў чужых вачах.

Твар у твар мы сустрэліся праз некалькі дзён — у чарзе за абедам. Гэта, па-мойму, была адна з ганейнейшых працэдур у лагерным побыце — калі мы, вязні, пад наглядом паліцаяў — не дай бог, каб хто не стаў у чаргу двойчы! — атрымлівалі кансервавую бляшанку баланды.

— Ду-ушачка, вы? Значыцца, памагло-о ўсё-такі!.. — радасна здзіўіўся Клумаў, дакранаючыся вусамі і губамі да маёй рукі. — Галі, па-гледзі, яна жыва-а! Які і мя... Калі вывелі нас на т-турэмны двор і пачалі за-аганяць у душагубку, думалі — усё! Добра, што нехта папярэ-эдзіў: зачы-ы-ніць дзверы шчыльна — кане-эц, возьмуць на ланцужо-ок — не ўсё яшчэ к-кончана. Узялі на ланцужо-ок!

Галіна Мікалаеўна ўскінула на мяне жаласны позірк, вівата зморшчылася і ўзялася папраўляць валасы.

Не, да капітуляцыі было далёка. Падумаеш!.. Потым я нават лаяла, дакарала сябе, што пачала ўсмixaцца. Трэці прафесарскую руку, спачувальна ахаць. Перад кім? Дый навошта ўсё гэта? Хіба не ўсё роўна? Але... Але словы «памагло ўсё-такі» не праляцелі міма вухэй. Клумаў, як выйўлялася, быў у курсе маёй падпольнай дзейнасці і штосы рабіў, каб выпратаваць мяне...

— Заходзьце абавязкова! — сакатаў ён, прапускаючы мяне наперад сябе і сумнымі вачыма запрашаючы палюбавацца на дзявальнага, які важна арудваў чарпаком ля бочкі. — Гэта ўжо не пашкодзіць нам. Заходзьце. Мо-ой шаноўны доктар, раз-зумеце, раздабыў сахары-ычынку. Пагаворым пра лёс, нав-віны.

Аднак было відаць: сам Клумаў таксама жыве на нервах. І хоць стараецца не паказваць выгляду, хоць ужо на другі дзень рынуўся працаваць у тыфозны барак, сілы ў яго канчаюцца — здае сэрца, мучае закаранелы дыябет. Вуглаваты твар у яго змарнеў, ад чаго вушы, здавалася, адтапырыліся, сталі большыя.

Яшчэ па дарозе сюды сёй-той з нас ухітрыўся выкінуць на маставую пісульку — з просьбай перадаць бліжкім, дзе каго шукаць. І як ні цяжка даводзілася нашым там, на волі, мы сяды-тады праз старажылаў, якія расчышчалі вуліцы, атрымлівалі пасылкі-пакуначкі.

І вось што тут зноў нечакана высветлілася — сярод разнашэрстных людзей, якія па самых розных прычынах трапілі ў лагер, бадай, не было

такіх, каму б у свой час Яўген Уладзіміравіч не зрабіў добра. Не падтрымаў бы, не наставіў, не вылячыў... Для санітаркі Гэлі — такой жа шчырай, увішнай жанчыні, з якой выпала мне вальцацца побач на нарах, ён зняў у сваім пакоі фіранкі — на штонкі сыну... За аперацыі немцы ўвялі плату — і Клумаў часцяком уносіў грошы за тых, каго апераваў. Калі сваёй ўдзячных хворых прыносілі яму што-кольвечы з харчоў, Галіна Мікалаеўна зараз жа гатавала «ўсеагульны» абед. На забойства гаўляйгэра Кубэ немцы адказалі зварскімі рэпрэсіямі. Яўген Уладзіміравіч пацягнуў хворых і, сабраўшы персанал у палатах, забараніў выходзіць на вуліцу, пакуль тэрор не аціх... А цяпер вось тыфозны барак!

Праўда, дабрата і шчырасць бываюць старэчыя. Хто-хто, а наш брат гэта ведае... Яны ад слабаціні. Ад уседамлення, што дні твае ідуць к канцу, цябе хутка не будзе, а другія астануцца. Яны ад боязі быць забытым, ад жадання — няхай потым хоць хто-небудзь успомніць добрым словам... Але тут, сярод лахманаў, жорсткасці і пакут, выразней, чым дзе, стала відаць — не, Клумаў наогул не мог іначай жыць. Яго добрыя справы — не выпадкі, якія можна пералічыць, а лгоне жыццё! Ён рабіў добра, не чакаючы просьбы або скарг... І ў медпункт да Клумавых, у якіх у горадзе родных не было, назаўтра ж сталі заглядаць не толькі хворыя...

Не хаваючыся, як звычайна, ад ветру за сцяной лямі-небудзь будыніны, я села на жолаб і стала сёрбаць баланду як не свая. Не зрагавала нават, што два санітары на насілках панеслі міма труп тыфознага. Наадварот. Памяць, як бы на злосць мне, падсунула выпадак — Клумаў рабіў аперацыю... Як заўсёды ў такіх хвілінах адчужаны ад навакольнага, з насупленымі бровамі — надзвычай густымі, лямі не пасівелымі, якія надавалі яму сярдыты незадаволены выгляд... Хірургічная сестра падавала інструменты, тампоны, а ён чараваў, як дух.

Але нечакана ў аперацыйную ўварвалася Галіна Мікалаеўна. Ламаючы рукі, кінулася да яго.

— Жэня, там прыйшлі з вобыскам!..
— А ён? Не падняў галавы.
— Прашу не перашкаджаць. — і ўсё.

— Жэнечка, гестапа... Ты чуеш?
— Эсдэ, — напярэці ён. — Хто пусціў сюды рабочыя асоб? — І толькі калі асістэнтка абіяла раагульваючы жанчыну за палкі і павяла да дзвярэй, дадаў: — Супако-ойся, я чакаў гэтага...

Ён добра ўяўляў, што пасля перажывала без яго жонка, але і на ёй не адступіў ад заведзенага парадку — счакануў, пакуль асістэнтка апрацавала швы, і толькі тады даў сцягнуць з рук пальчаткі, скінуў маску, халат... На парозе свайго пакоя пастаяў. Потым, адеднуўшы ў далыні куток два крэслы, пасадзіў жонку, сеў сам, назіраючы, як афіцэр з памагатым корпаюцца ў шуфлядах, гартаючы кнігі, лязяць пад ложак, пад стол...

Захліпаючыся ад пашаны, Гэлі неяк расказвала, — яе арыштавалі пазней, — што, калі Яўген Уладзіміравіч сядзеў ужо ў турме, партызаны расправіліся з мінескім бургамістрам. Прама на вуліцы. Сцягнуўшы з таратайкі, расстралялі ва ўпор і кінулі на брук. Гестапаўцы прывезлі яго ў бальніцу скрываўленага, з траснутым чэрапам. У імкненні выратаваць выклікалі Клумава для кансультацыі.

Быў магчымы, і езуцікі прыцэл. Ведаючы прафесарскую шчырасць, спадзяваліся: Клумаў пастараска паказаць сябе. Гэта ж не выдаваць тайны сваіх паплекнікаў... Ну, а калі так станецца, можна будзе спадзявацца і на большае. Спрабавалі ж яны прымусіць яго рабіць стэрэлізацыі... Аднак Клумаў прайшоўся па палаче, задаў некалькі пытанняў бледнай сцверве-Станіславе, якая склаўшы як у малітве далоні, стаяла ля непрытомнага бургамістра, і схаваў рукі за спіну.

— Я тут, п-паны, ужо не дара-адчык, — пацідаючы гестапаўцам здагадвацца чаму, урасцяж-ку вымавіў ён. — Не дара-адчык...

Сама я да Клумавых усё-такі наўрад ці пайшла б. Але пацігнула Гэлі. Аказваецца, не збаўніўшыся, яна перад гэтым са старажыламі, якіх гналі на работу, выбралася з лагера, расстаралася ў горадзе Інсуліну і з рабочай жа калонай вярнулася назад... З волі, ад сына!..

Заўважыўшы, што я вагаюся, Гэлі ажно праслязілася:

— Якія вы сапраўды! Вам маліцца на яго трэба... Каб не падкупілі следчага, хіба тут вы былі б?..

Укрытая лахманамі, Галіна Мікалаеўна лжыла на тапчане, а Яўген Уладзіміравіч, як наведвальнік у бальніцы, сядзеў ля яе ўзгалоўя. Калі рыпнулі дзверы, схамянуўся, прапанаваў сваю табурэтку.

— Другой няма, тава-арышы. Сядай, Гэлекча, да Галі... Ёй нездаровіцца...

Схіліўшыся, ён памацаў лоб у Галіны Мікалаеўны, палпаў яе на шчаць.

Аб чым ён думаў? Што перажываў? Ва ўсякім выпадку мала верагодна, каб думкі ў яго сігальі далёка і былі радасныя. Але пачаў гаварыць даволі багата, з колішняй годнасцю.

— Сёння ўначы с-сядзеў ля акна і слухаў, як праляталі нашы бамб-бардзіроўшчыкі, — прызнаўся ён. — Цудо-оўная, скажу вам, музыка. Аж адгукаліся шыбы... А неба, неб-ба!..

— Гэта — «Іл-4», — узрадавалася Гэлі, абдаючы яго святлом сваіх васьліковых вачэй. — Я таксама чула.

— Нават Даст-гаеўскі адчуваў асуджанасць прэтэндэнтаў на місію гэтых... як іх?.. юберме-шпаў. Давёў. І як давёў. Не-э, дудкі — прырода чалавека мацнейшая за самога чалавека! Памятаеце? Цёмныя інстынкты бяспі-ільны супраць жывой плыні жыцця, хоць і здольныя ўзбаламуціць яе, нарабіць бед. Забіваючы і лютуючы, яны забіваюць сябе. Самі ж да агіднасці хочучь жыць... І паміраючы, без пэўнай сувязі дадаў: — Доктар даведаўся, што яны рыхтуюць ч-чарговую раз-

грузку лагера. Прыйдзецца запаўняць анкеты. І, як кажуць, з вельмі цікавымі пунктамі: «Чым хварэ-эў?», «Калі?», «Чым хво-оры?», «Ці даўно?». Так што рабіце вывады... А ў мяне сё-оння зноў адзін памер...

Яго развагі, тон зноў здаліся мне наўна-дзівацкімі. Інтэлігентчына!.. Парада ж проста абразіла — на яе патрэбна было асобае маральнае права.

— А вы? Ужо зрабілі? — пацікавілася я, адвярнуўшыся да акна.

— Вы развёў рукамі, нахмурыўся.

— Мы-ы? Шчыра? Але леп-пей не будзем пра нас... Яшчэ раз дзякую, Гэлекча, за інсулін. Пасля ўколу быццам на-анава нарадзіўся. Вось з чаго ўжо да-даводзіцца цешыцца... Дзе ты яго разда-бы-ыла?

— Так, Яўген Уладзіміравіч... выпадкова... — загарэлася Гэлі.

— Вы намякаеце на ўцёкі? — спыталася я, ужо з мяцнежым жаданнем гаварыць пра ранейшае і на нечым злавіць Клумава. — Але чаму вы самі не скарысталі гэтых магчымасцей?.. Былі прычыны?

— У пэўным сэнсе т-так... І першая, што с-сумленне паставіла на по-ост. Хоць, можа, і пры-мусіла дзейнічаць не заўсёды разумна, ды як ты раз-зумным будзеш, калі недзе паміраюць, сыхо-дзяць крывё-ою. Ну, а потым п-позна стала. Уцёк бы адзі — арыштавалі б дзэсаткі... Скажыце мне леп-пей, няўжо сапраўды недзе ёсць ле-эс, калма-тыя елкі?..

Чаго я хацела ад яго? Што яшчэ старалася да-весці сабе і яму? Я бачыла, як змрачнее Гэлі, як, не паварочваючы галавы, здзіўлена косіцца на мяне Галіна Мікалаеўна, ды зрабіць з сабой нічога не магла. Мне душыла злосць, душылі слёзы. Ад сорама, ад крывёды, ад пратэсту.

Я ж, вядома, здагадаўся, па які бок барыка-ды Клумаў. Цьмяна і аб тым, што ён рабіў. Што ў закідзе — робіць, бо не можа не рабіць — няма і грана справядлівасці. Данускала, што ніхто, апра-ча яго, стаячы на чале хірургічнага аддзялення, не здолеў бы дамагчыся такой аўтаноміі, якая раз-вязала ўсім нам рукі. Бальніца стала нейкай су-цэльнай явачнай кватэрай. Дапрызыўным пунк-там. Пашпартным сталом. Базай.

Я ўжо казала, спачатку ў нас ляжалі раненыя армейцы. Калі яны папраўляліся, іх неадкладна забіралі ў лагер ваеннапалонных. І мы сталі «за-дзельваць» подпіс нямецкага чына, які прыязджаў па іх, у самым канцы старонкі, а на свабодным месцы дапісвалі прозвішчы падрыхтаваных у лес. Хто падаў гэтую ідэю, сумненні ў мяне ця-пер не было. Як не было і ў тым, хто прапана-ваў спосаб выяўляць надзейных — браць стаўку на армейцаў, якіх прасяцка, каб іх не стрыглі.

А медыкаменты? Перавязачныя матэрыялы, што перадаваліся падпольшчыкам? А дакументы, «пазычаныя ў памершых? Даведкі? Нават гліцэ-рын змазваць зброю? Хіба можна было ўсё гэта рабіць без ведама Клумава? Тым больш — укры-ваць у палатах сувязных, якім не было куды па-дзецца? Лячыць падпольшчыкаў з агнястрэльнымі ранама? Выпісваць ім бюлетэні? Або браць у гіпс здаровыя ногі мужчынам, якім пагражала Нямеччына?.. З нашай «Персавецкай», як з лёг-кай рукі адной малой Танечкі называлі мы сваю бальніцу, знікалі нават скатаваныя ахвяры, пры-везеныя гестапаўцамі да нас, каб мы падлячылі іх для новых катаванняў...

Хіба магло ўсё гэта быць, каб да кагосьці не схадзілі ўсе ніці? Каб нехта не даваў волі ад-ным, не стрымліваў другіх, не абавязваў трэціх?.. «Куды падаеўся хворы бандыт, што мы даставілі вам?» — падступаліся з кулакамі да Клумава ў СД. «У мяне ў бальніцы, па-мойму, іншыя функ-цыі, — парываў ён. — Я не вахман». «Тады дзе доктар Свістуненка? У лесе? Хто перапраўляў яго?» — «Спытайцеся ў сваіх супрацоўнікаў. Яны павінны ведаць лепей за мяне — гэта іх абавязак і спецыяльнасць...» Ай-яй-яй!..

Ён забыў, што такое сонца і свежае паветра. Замураваў сябе ў бальнічных сценах. Абходы, аперацыі, назначэнні, вочныя і заочныя кансультацыі... Ажно цяжка было сказаць, з кім гэты апантаны чалавек змагаўся з большым імпэтам — з гітлераўцамі ці з чалавечым болям...

А я? У нейкай сваёй прадурятасці нават гэта ставіла яму ў віну! Не давярала, абвінавачвала і ў тым, што яго двойчы арыштоўвалі і выпускалі. Не думала, як яму пасля даводзілася брацца за ранейшае.

Насуперак логіцы ў лагера мы многа спявалі. Няхай паціху, ледзь чуліна, але спявалі. Нават больш, чым некалі дома. Каб была разрыўка, дзя-цініліся, дзівачылі. Гэта, як і агульнае няшчасце, збліжала нас. Шчодралюбіва Гэлі прывязалася да мяне, як малая... Але выйшлі мы разам ад Клу-мавых толькі на ганак. Запалакушы наўзрыд, Гэ-лі кінулася з прыступак і пабегла ад мяне, як ад пачвары. Потым, праўда, перасліўшы сябе, вярну-лася і, заікаючыся зусім як прафесар, выдыхну-ла мне ў твар:

— Бы-ы!.. А ведаеце вы... што ён меў справу яшчэ з першым падпольным гарком? Ведаеце, што яшчэ па заданні Ісаа Казіца пераправіў у лес абсталяванне цэлага шпітэля?.. Хоць... які вам клопат? Вы і ані не ўяўляеце, што значыць, напрыклад, для баіца перакананасць — калі параніць, рану загояць! Шоўк у спірце — і стэ-рыльны матэрыял, і надзея.

— Ты глядзіш праз ружовыя акуляр, Гэлі.

— А ў вас горай, у вас — шоры...

Я не звяла вачэй цэлую ноч. Адчувала: не спіць і Гэлі, Заснула толькі, калі на світанні на-шы «Іл-4» вярталіся з задання на свае аэрадро-мы.

Уніжана, прысаромленая, я мучылася і па-кутавала. Успамінала то адно, то другое. Калі не-ставала сіл, ажно стагнала. У барак было холад-на. Наўкол кашлялі, варочаліся, мармыталі спрасонку, і мне здавалася — гэта капошыцца

нейкая бясформенная, лахматая, задыханая істо-та.

Назойліва ўспаміналася наша Танечка... Геста-паўцы прывезлі з турмы яе маці. Не спускалі з вачэй, пакуль не радзіла, і праз дзень павезлі на-зад. А дзіця — Танечку — Клумаў угаварыў па-кінуць. І вось раз-пораз, нібыта я трызіла, мне ўяўлялася гэтая дзяўчынка. І ў ложку, калі Яў-ген Уладзіміравіч выслухоўваў яе, рабіў з ёй гімнастычныя практыкаванні, гудучы, як і яна, і пазней, калі Танечка падрасла, калі на просьбу паказаць, як яна любіць прафесара, сціскала ку-лачкі, сціскалася ўся і аж чырванела ад напру-жання. Уяўляўся і сам Клумаў, толькі ўжо ў смярдзючым тыфозным барак, паміж нар, худы, змучаны, як і хворыя, якіх лячыў... «Персавец-кая, Персавецкая!» — гучала ўвусшчу.

Не было сумненняў — у маё жыццё таксама ўваходзіў Клумаў. Уваходзіў як штосьці неабход-нае, якое хоць і не пагаджаецца са звыклым, але без чаго не абыздзецца. І калі раніцай я ўбачы-ла Яўгена Уладзіміравіча — ён кіраваўся ў бар-ак да тыфозных, напяваючы ў вусы арыю Ра-дамеса, — мне захачелася дагнаць яго, пайсці поруч, прызнацца, што да мяне вяртаюцца сі-лы...

У той дзень, калі збіраліся разгрузаць лагер, нас пабудзілі зацемна. Аддзяліўшы мужчын, па-гналі ў лазню. Абдаючыся там вадой, Гэлі, якая нечакана аказалася ля мяне, раптам усхліпнула і зайшлася плачам. Не ведаючы як, але я адчула, што і ўсхліп, і галашэнне датычаць мяне. Ведаю-чы адыходлівы, добры Гэлі характар, я не здзі-вілася, але ўстрымоўвалася — зараз усё магло быць.

— З Клумавым што?.. Так? — схпіла я яе за руку. — Ну? Кажы толкам!

Вусны не слухаліся Гэлі. З васьліковых вачэй, адразу разліваючыся па мокрых шчаках, цяклі слёзы. Але калі яна загаварыла, я не паверыла ёй. Па яе выходзіла, што Яўген Уладзіміравіч, запаўняючы анкеты, запісаў усе свае хваробы і нават прыбавіў уліны.

— Што ён, звар'яцеў? — сціснула яна кулакі, трымаючы рукі пры грудзях. — Не знае, чым гэ-та кончыцца? Або сапраўды паверыў, што незда-ровых павязуць лячыць у Бараўляны? Вунь перад гэтым разам таксама верылі, і шафёр, які адвёз першую партыю, ад паехаўшых пісьмо прачытаў. Але калі пагрузілі астатніх і ўкінулі да іх труп тыфознага, усё праяснілася... Раствумацце хоць вы яму!

Мы наспех адзелялі і, калі стала можна, па-беглі шукаць Яўгена Уладзіміравіча. Аднак ця-пер ролі нашы як бы памяніліся — Гэлі абвіна-вачвала Клумава ва ўсіх смяротных грахах, а я прасіла, каб яна з вывадамі не спяшалася.

Збегаўшы ў медпункт, да тыфознага пекла, мы знайшлі прафесара ля лазні — ён лямі не мыўся. Пазваўшы, адвядлі ўбок, далей ад электрычнага ліхтара.

Шоў снег. У скуным святле, якое дасягала да нас, ён кружыў і, здаецца, не падаў. Худы, згорблены, Клумаў у гэтым кружэнні быў падоб-ны на страшнаваты прывід. На штосьці такое, аб чым я чытала толькі ў кнігах ці бачыла ў наш-марных снах.

Ён, відаць, здагадаўся, чаго мы прыбеглі і ча-каем ад яго, і апырэдыў нашы пытанні.

— Учора я дазволіў двум хворым п-пахад-зіць... — усміхнуўся ён, абвіваючы пальчаткай снег з плячэй і адваротаў паліто. — Во было ра-дасці! Пешыліся, як некалі Танечка...

— Яўген Уладзіміравіч! — не дала яму гаварыць далей Гэлі, заківаўшы галавой і ўсхліпваю-чы. — Што вы нарабілі? Як вам не сорамна? Няўжо верыце правакатарам? Гэта ж ганьба!

Клумаў, нібыта на яго замахнуліся, адступіў і пахіснуўся.

Гэлі рванулася да яго, падтрымала, прыпала шчакай да пляча.

— Вы зразумейце нас!..

— Стара-аюся... — адхіліў ён яе са знаёмую гордай адкрытасцю. — Але зразумейце і вы... Ехаць у Нямеччыну нам прапаноўвалі даўно. Графа Монтэ-Крыста з мяне і Галі не атрымае-ца. Дык дайце нам хоць застацца сумленнымі — выбраць не работу на ворагаў. Хіба дрэнна, калі чалавек імкнецца быць верным сабе?.. Калі не хо-ча жыць толькі таму, што смерць — страшная рэч? І не бойцеся ў прыпятых на сябе пакутах, іншай ідэі няма. Ну? І прашу, прашу болей ні слова! Я загадваю, наршце!..

На нешта яшчэ спадзеючыся, чамусьці ўзяў-шыся за рукі, мы пабеглі шукаць лагернага ўрача, Св.гала.

А калі добра развіднела, прыкаціла душа-губка. Ахова накіравалася ў барак-стайно збі-раць вязняў, якія значыліся ў яе спісках. Выбелі з медпункта і Клумавых. Пастаяўшы на ганку, яны, як і той раз, узяліся падручкі і паволі спус-ціліся па прыступках. Першым у душагубку па-лез прафесар. Потым, працігнуўшы руку, памог узабрацца і Галіне Мікалаеўне.

— Бывайце, таварышы! — зняўшы капялён, гукнуў нам: мы зноў назіралі здала.

Падвядлі яшчэ вязняў, і праз колькі хвілін дзверы ў душагубцы зачыніліся. Гэтым разам шчыльна. Стрэліўшы з выхланной трубы, стра-на-я машына забурасавала і вранулася, выкідаю-чы з-пад колаў пласціны спрасаванга жоўтага снегу.

Дуца мал зайшлася. Не маючы сіл трываць, я ўдарыла кулакамі сабе ў грудзі і кінулася была ўслед. Аднак чыесныя рукі схпілі мяне і спынілі... Ох!.. Але цяпер я ўжо ведала — уцяку... Па да-розе ў Тучынку, там, калі будучь затаняць у ва-гоны, на першым перагоне, але ўцяку!

ДАКУМЕНТАЛЬНЫ жанр літаратуры, у прыватнасці, жанр дарожнага дзённіка, набыў незвычайную прыцягальную сілу і сваё папулярнасцю ў чытача супернічае з мастацкімі творамі. Яго папулярнасці садзейнічае тое, што ён аб'яднае інфармацыю з першых рук, сцэнтры з нявыдуманымі падзеямі і фактамі, паддзённымі праз успрыманне пэўнага, зусім канкрэтнага чалавека.

На жаль, гэты жанр у нашай літаратуры доўгі час быў, мякка кажучы, заняўданы (на што былі, вядома, і аб'ектыўныя прычыны), і толькі ў апошнія гады справа, здаецца, зрушылася з месца. Беларускія пісьменнікі ўсё часцей бываюць у блізкіх і далёкіх падарожжах, у выніку якіх з-пад іх пера пера і паяўляюцца творы, пазначаныя адзнакай вабнай нявыдуманасці і асабістай прыналежнасці аўтара да таго, пра што вядзецца гаворка. І, мусіць, не памылюся, калі скажу, што ўсе гэтыя творы, нягледзячы на іх розны ідэйна-мастацкі ўзровень, знаходзілі і знаходзяць свайго зацікаўленага і ўдзячнага чытача.

Чэрвеньская кніжка «Польмя» прынесла нам такую чарговую сустрэчу — «Рэпартаж з рубцом на сэрцы» Максіма Лужаніна, які восенню 1968 года ў складзе дэлегацыі Беларускай ССР на Генеральную Асамблею ААН пабыў у Злучаных Штатах Амерыкі. Уражання гэтай паездкі і леглі ў аснову твора.

М. Лужанін, адзін са старэйшых і адметнейшых нашых паэтаў, мае немалыя здаты і ў жанры прозы. Да статкова прыгадаць толькі такія яго кнігі, як «Колас расказвае пра сябе» і «Дванаццаць вчорных вогнішчаў». — кнігі надзвычай змястоўныя, багатыя на думку і пачуццё, дакументальныя па сваёй аснове і паэтычныя па гучанні. У іх гаварыла зайздросна ўчэпістая памяць паэта, і гаварыла па-лужанінску каларытна, сакавіта, вобразна.

Усё гэта ўласціва і амерыканскаму рэпартажу пісьменніка, які, зазначаю адразу, чытаецца з неаслабнай увагай і цікаваасцю. І яшчэ. Можна гэта і не так істотна, але здаецца мне, што асаблівую акарасу твору надаюць незласліва, крыху іранічная усмешка аўтара і на дзіва «смачнае», жывое, ненаўторнае, надта ж ужо «беларускае» лужанінскае слова.

У Амерыцы пісьменнік сур'ёзна захварэў — здарыўся цяжка сардэч-

ны прыступ. Хвароба абвастрыла ўражання, высветліла ўсё ўбачанае і пачутае ярка і выпукла. І гэта адчуваецца ў кнізе (нажу так, бо «Рэпартаж з рубцом на сэрцы» не рэпартаж, дзённік альбо нарыс, а менавіта кніга) на кожнай старонцы, у кожным радку. Часта проста здзіўляешся пранікліваці назіранняў аўтара, яго ўменню супастаўляць факты, арыентавацца ў чужой краіне, адчуваць і разумець яе людзей, іх звычкі і побыт.

Сам пісьменнік у «Слове да раз-

РЭПАРТАЖ З КРАІНЫ БЕЗ УСМЕШКІ

мовы» гаворыць пра гэта так: «У аўтара гэтых радкоў ёсць адна перавага і адна бяда: я пабыў там, куды не ўсім здараецца дапаць, і не дай алах трапляць, у Амерыцы. Часу і адпаведна магчымасцей назіраць было вобмаль, таму кожны кавалачак рэчаіснасці ўваходзіў у істоту і адбываўся на ўсю вастрыво зрок і пачуццё».

«Часу і адпаведна магчымасцей назіраць было вобмаль...» Тым не менш пісьменнік змог пабачыць надзіва шмат. Вось толькі некаторыя з падзагаловаў раздзелаў, якія гавораць ужо самі за сябе: «Бэзавае святло і сабачы могільнік», «Начлежнікі ў парку», «Тэатральны вінегрэт», «Забастоўкі і псіхічна хворыя», «Дэманструюць паліцэйскія», «Як стаць мільянерам?», «Жалезны прэс нажывы», «Грукат перадвыбарных бубнаў», «У цяньку статуі Свабоды», «Амерыканец з вёскі Прусы» і г. д. Пераказаць змест кнігі немагчыма, ды ў гэтым няма і патрэбы — чытачы наўрад ці абмінуць шосты нумар «Польмя». Таму спынюся толькі на некаторых яе старонках.

«Малая маленькая ўнучка сярод самай вясялай гульні, калі ёй робіцца што не пад густ, абвешчае бацьку або маці: «Я цябе буду «бізяць», — гэта значыць крыўдзіць...»

Гэта прыгадалася мне ў Амерыцы. Не таму, што і я збіраюся некага «бізяць», — занятак мала патрэбны і, як на адну сілу, смешнаваты, ды і не надта дадучца тут ў крыўду. Аднак абвешчаць нешта на ўзор славянскага выкліку «іду на вы» мушу, абавязан сэрцам, розумам, усім, што ў мяне ёсць новага і адменнага ў параўнанні з гэтым далёка не новым светам, з даўно адкінутым намі ладам».

Гэта, калі можна так сказаць, зыходны пункт апавадальніка. Робячы

сваё «адкрыццё Амерыкі», імкнучыся быць аб'ектыўным, пісьменнік усё ж ні на хвіліну не забывае пра тое, што ён пасланец вялікай Радзімы сацыялізма, за якім — будучыня, і гэтае адчуванне на зямлі «далёка не новага свету» дае яму права глядзець на навакольнае з вышыні нашага ладу і нашай праўды, але, вядома, без пагарды і знявагі да працавітага і таленавітага амерыканскага народа.

Ужо ў самым пачатку кнігі, гэта значыць, у першыя дні знаходжання ў ЗША, пісьменнік гаворыць: «Вось ужо зараз усёй істотай абвргаю, спрачаюся:

з няспынным выццём пакарных сірэн у гарахым, парным, вільготным паветры;

з паказнай набожнасцю (кожную тэлеперадачу пачынае пастар, рабін, поп) і поруч з ёю самым бессаромным рабункам грошай і душ;

з перанаселенасцю людзей і перавытворчасцю машын, а ў сувязі з гэтым — хісткасцю дабрабыту, такога лонкага, як першы лядок на лужыне (кватэра адбірае палавіну заробку, пагальціца і то 2 долары, прывесці дзень у клініцы — лічба астранамічная);

з нясмачнаю ежай: прадукты напіхаюць хіміяй, іначай псуюцца;

з марнай мітуснёй, і ўсё падбегам. Гэта заўважыў і выдатна ацаніў Эйзенштэйн: «Каб мая ўлада, я ўсюды загадаў бы паставіць зручныя садоўныя лаўкі. Можна б тады амерыканцы прыселі і задумаліся».

Думка пісьменніка слягае свабодна, шырока і глыбока. Дзелячыся першымі ўражаннямі ад Нью-Йорка, расказваючы пра магучую прапагандысцкую машыну імперыялізму, «муры маны і агароджы забарон», праз якія цяжка прабіцца «словам дэмакратычнаму, сапраўды свабоднаму», пра тое, як простыя людзі даюць выйсе сваёасабліваму пратэсту («На сценах, звернутых да вуліцы, глухіх, без акон, у бетонных заездах пад масты часта-густа спыняюць выгукі, так сказаць, шчырага сэрца. Ніштаватымі літарамі, каб відаць было з машыны, фарбай павышанай трываласці, каб не так хутка перасеў змог, выведзена: «Чаў я на ваш капіталізм!»), М. Лужанін прыгадае сваю першую сустрэчу з Амерыкай — «не з краінай, вядома, а з тымі, з кім мы разам апынуліся на Эльбе і няблага чокнуліся за перамогу».

Першыя кантакты з амерыканцамі ў шпіталі, роздум пра тое, што Амерыка накладе на людзей сваёасаблівы адбітак «уяўнае дабрабытнасці, потым замкнёнасці, дбання толькі аб сабе, аб сваіх вераб'іных кроках, якія здаюцца сямімільнымі ці за такіх выдаюцца», збудзілі даўнія ўспаміны пра аднавяскоўца з родных пісьменніку Прусаў на Старобіншчыне. Расказ пра «амерыканца з вёскі Прусы» перарастае ў жывую, псіхалагічную і дужа маляўнічую навітку.

Вось пісьменніку прыносяць у шпіталь беларускія газеты. На чужыне, ды яшчэ хвораму, вестачка з Бацькаўшчыны — найлепшыя лекі. Узварушаны, расчулены, аўтар не можа стрымацца, каб тут жа не занатаваць у сваю карталістку: «Паглядзеў даклады на пісьменніцкім пленуме... І як быццам пабыў там сярод таварышаў, пагурыў у перапынку, паслухаў жарты, паспрачаўся. Наогул кажучы, новага не вельмі імат. Як правіла, на такіх пашыраных паезджэннях дакладчыкі стараюцца нешта адкрыць, назваць новую рэч або прозвішча. На жаль, часта да наступнага пленума адкрыццё намочна забываецца або аказваецца нуднаватай аповесцю ці сухой, немужычнай паэмкай. І ў каго з нас не было такіх

ШЧЫРАСЦЬ РАДКА

Асабіста я лічу: калі не жыць сучаснасцю — нельга пісаць... І не трэба разумець гэтыя словы спрощана і проста лінейна — сэнс тут значна глыбейшы і шырокі, чым спрабуе хто-кольвечы ўявіць. — бо, як вядома, часта вершы, змест якіх спачатку можа падацца вельмі далёкім, якія, здавалася б, не маюць амаль ніякіх адносін да сучаснасці, выклікаю да жыцця самыя блізкія, самыя надзённымі падзеямі. І наадварот, здаецца так, што пры ўсім багаці і значнасці тэмы, лірычнаму твору бракуе вялікага паэтычнага зместу.

На такі роздум наводзяць вершы трох нашых сталых і па-рознаму добрых паэтаў — Аляксея Зарыцкага,

Аляксея Русецкага і Генадзя Бураўкіна, чые новыя паэтычныя падборкі змешчаны ў жнівёнскай кніжцы часопіса «Польмя».

Асабліва засяроджвае на сябе ўвагу праблема сучаснасці ў паэзіі сёння, калі ў розных літаратурных выданнях, у тым ліку на старонках «ЛіМа», разгорнута шырокая і цікавая размова аб інфляцыі паэтычнага слова, аб драбнатэмі, страце публіцыстычнасці, аб грамадзянскім абавязку паэта.

Ты для адных — ціхуткая рэчка,
Дзе шэпчацца млява чарот і трысць,
А для мяне
Ты — са смерцю спрэчка,
Вечны бой за жыццё, —

так справядліва дэкларуе сваё творчае кредо ў вершы «Паэзія» А. Зарыцкі.

Сапраўды, тэмы жыцця і смерці, добра і зла — хоць і не новыя, але надзёжныя. Змаганне за чалавечнасць, за высокія ідэалы таксама не сёння пачалос. Тут, гаворачы аб спецыфіцы мастацтва, усё залежыць ад таго, якімі словамі паэт выказвае свае думкі і пачуцці. Карацей, у даным выпадку, важна не толькі што, але і як. Зразумела, пажадана, каб што і як былі раўназначнымі, — калі змест варты форм, каб трапяткая думка і стрыманае пачуццё былі лірычна пааднавы і гарманічна спадучаны, альбо, іначай кажучы, каб пачуццё было прадчуваннем думкі...

Мне здаецца, што гэта ў пэўнай меры датычыцца лепшых вершаў А. Зарыцкага, змешчаных у часопісе. «На гарадской ускраіне», «Птушка Іванчык», «А можа?..» — творы, у якіх адчуваецца жывая думка і непадробнае пачуццё, дзе «змест варты форм». Некаторымі сваімі вершамі А. Зарыцкі даводзіць, што паэтычная творчасць — працэс асэнсавання сябе ў «патоку гісторыі», што найпершы абавязак паэта, які ў сваіх творах абавязана на асабісты жыццёвы вопыт, імкнецца гаварыць з сучаснікамі арыгінальна, — гэта глядзець «із вярмени в вечнасць» (Фет).

У гэтым — ненаўторнасць і характэрнае мыслення паэта.

Баратынскі гаварыў, што сапраўдныя паэты таму менавіта рэдкія, што не кожны мае ўласцівае, якія цалкам супярэчаць адна адной: «Польмя ўяўлення творчага і холад розуму павяраючага». Знітанасць лірычнага і аналітычнага, шчырасць і філасофская заглыбленасць уласцівы для творчасці А. Русецкага. Да твораў сапраўднай мастацкасці і шырокага грамадска-філа-

софскага гучання з поўнай упэўненасцю можна аднесці такія яго вершы, як «Роздум», «Я гэту каляс ўявіў...», «Няўтоленых, мабыць, вачэй наўнасць...» Напрыклад, у апошнім вершы аўтар разважае:

І я ў захапленні, патомны сейбіт,
на вока востры
І лёгкі ў хадзе,
не мог уявіць, што на ўспнай глебе
з калоссем тугім зябер эла расце.
Я гэту яву сабе нанова
у смутны,
пакутлівы дзень адкрыў,
І наславазіны болю словы
спаналіся ў даўні нячутны крык,
І шастала поле маёй паперы,
І значыўся шлях
слупамі дат,
я убачыў, што час ідзе толькі
ўперад,
дарога ж можа ісці назад.

Кожны паэтычны элемент, кожны мікраобраз у гэтых радках — як у сонечных промянях; праз іх можна разгледзець увесь спектр, адкрыць не адзін дуд. І гэтыя радкі не выключаныя. У сваіх вершах А. Русецкі сцвярджае, што застацца без актыўнай дзейнасці, без працы, на водшыбе, і без любові — найгоршае прыжыццё і пакута для чалавека.

Чытаючы вершы А. Русецкага, прыходзіць да высновы, што душа сапраўднага паэта заўсёды надобна да растрывожанага мора, якое, гаворачы мовай вучоных, мае большую паверхню, чым спакойнае. Так, відаць, і ў паэзіі.

Агульнавядома, што паэт павінен прыкмячаць многае, бачыць далёка. Паэзія Генадзя Бураўкіна заўсёды падабалася мне за высокі душэўны напал, натуральнасць інтанацыі, дысцыпліну радка, дакладнасць і выразнасць мыслення, і яшчэ — за сваю бескампрамісную публіцыстычнасць і ў той жа час — шчыры, глыбокі лірызм, любоў да роднай зямлі, прыроды. Яшчэ, здаецца, дагэтуль адчуваеш усхваляванае дыханне паэта, непасрэдны голас лірыка-грамадзяніна, які гучыць са старонак яго апош-

ВІНШУЕМ 3 ЮБІЛЕЕМ!

28 чэрвеня споўнілася 50 гадоў беларускаму крытыку і літаратуразнаўцу Івану Кудраўцаву. Праўдленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Іван Фёдаравіч! Прыміце нашы сардэчныя віншаванні ў дзень Вашага 50-годдзя.

У дні Вялікай Айчыннай вайны Вы былі салдатам, удзельнічалі ў баях на Заходнім, Варонежскім, 1-м і 2-м Пры-

балтыйскіх і Ленінградскім франтах.

Пасля дэмабілізацыі з арміі закончылі Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, вучыліся ў аспірантуры.

На гэты час прыпадае пачатак Вашай творчасці. Рэцэнзіі, артыкулы, з якімі Вы сістэматычна пачалі выступаць у друку, вызначаліся баявісцю, умелым аналізаваць літаратурныя творы. Вашаму плуру належыць крытычна-даследчая праца «Кузьма Чорны», якая была прыхільна сустрэта чытачамі.

Варта адзначыць, што Вы прымалі ўдзел у складанні падручнікаў для школ і ў выпрацоўцы школьных праграм.

Жадаем Вам, Іван Фёдаравіч, моцнага здароўя, поспехаў у працы, шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

«адкрывальніцкіх» казусаў! Свой густ, не падперты агульнаэстэтычнымі крытэрыямі, — адзін свой густ часта ашуквае. А потым — прэтэнзія на праўду горай за няпраўду. Вось пра гэта і помніць бы, беручыся хваліць твор, дэшачыся са свае знаходкі, а рэшту — абы-як, абы-што, ледзь не скідаючы з лічыльнікаў». Мажліва, развагі гэтыя таксама не надта новыя, але гэтак падумалася там, на чужыне, і таму згаданы роздум пісьменніка ўражае, прымушае задумацца.

Найбольш, бадай, уразіў мяне падраздзел «Тара: краіна ці абалонка», у якім М. Лужанін уздымае да шырокага, ледзьве не сімвалічнага абгульнення. Повадам да роздому паслужыла амерыканская тара — упакоўка, абортка, аблейка і г. д. і вось як развіваецца думка аўтара «Рэпартажу...»: «Справа ў тым, што часамі сённяшня Амерыка здавалася пачварліва вялікай і без патрэбы моцнай тарай, абалонкай для краіны, якой яшчэ няма і якая абавязкова будзе, не можа не быць, бо занадта шмат патрачана намаганьняў, каб стварыць умовы для дабрабыту, і занадта мала ў гэтым сённяшнім таго, што прынята называць чалавечым шчасцем і ўсмяшкай. Краіна без усмешкі!...» І далей: «Але паняцце «тара» пашыраецца ў насельніцкаў гэтых земляў у непажаданым для чалавека кірунку, прыкладна па такой схеме. Шклянка — тара віна, вады; касцюм — тара чалавека; дом — тара сям'і; галава — тара розуму, тара ідэй, спраў, здольнасці рабіць грошы і вынаходкі. І, як ні смутна, многія амерыканцы ставяцца да свае краіны як да тары на адно чалавечае жыццё — значыць, на адзін раз, як да папяровай пасудзіны для сельтэрскай».

Прачытаўшы такое, сапраўды ўсклікнеш услед за пісьменнікам: «Сумна вам жыць у вашым новым свеце, гаспада!» Хочацца дадаць: сумна — за краіну, страшна — за яе народ.

Заканчваецца «Рэпартаж...» праніклівай карцінай «дэмакратыі ў яе аргіднейшым цынзізме», намалёванай... Аляксандрам Сяргеевічам Пушкінным у 1836 годзе. І зноў паўторыць услед за нашым пісьменнікам: «І як яны ўмелі так далёка сягнуць вокам, неўміручы!»

«Рэпартаж з рубцом на сэрцы» — кніга важная, па-грамадзянску страшная і бескампрамісна, па-пісьменніцку натхнёная і таленавітая.

Мікола ГІЛЬ.

няй кнігі «Жніво...» І вось — вершы з новай кнігі.

Я ўдзячны лёсу,
што па ўсе часы
Мал бланкітнавокая Радзіма
Не засланяла мне чужой красы,
Мяне ад свету не адгарадзіла,
Што не магла, не ўмела быць
другой —
Жыла ў братэрстве і сяброў іваніла,
І што ў краіне нашай дабрагой
Яе завуць усе сястрою мілай, —

пранікнёна гаворыць Г. Бураўкін у вершы «Удзячны лёсу...» У новых вершах паэт па-ранейшаму верны сабе: у іх — і стаячая, прагучная споведзь, і глыбокі роздум аб Бацькаўшчыне, роднай прыродзе, каханні. У вершы «Вышэй за ўсё цяно я волю...» Г. Бураўкін піша:

Я згодны выплаціць даніну —
і на свой лёс не нарацаю —
Вам, паламаных яліны,
Табе, засохлая рака,
Наб потым быў, як свой, прыняты
У дол маўнілівы і руды,
Дзе спляць асеннія зярняты
І даспяваюць жалуды...

Мне здаецца, што ў гэтым, ды і ў некаторых іншых вершах, паэт набліжаецца менавіта да таго ўзроўню паэтычна-вобразнага мыслення, калі змест твора нельга ўжо ні пераказаць, ні растлумачыць, але можна толькі адчуць, і то не інакш, як толькі так, як яно выйшла з-пад пера твора.

Часта бывае так, што, чытаючы раман, паэму, верш, мы можам забыцца і меркаваць, што здарэнні і падзеі, якія апісваюцца ў творы, ёсць не вымысел, але ісціна. Значыць, і ў большасці паэтычных твораў, надрукаваных у шостым нумары часопіса «Польмі», пераважае менавіта ісціна, бо амаль за кожным вершам адчуваецца непрыдуманая здарэнне альбо падзея, за кожным радком — пачуццё.

Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ.

Праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне паэту Анатолю Варпаніскаму з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці бацькі.

МІНСК РАЗВІТВАЕЦЦА
з трупай Маскоўскага акадэмічнага Малога тэатра. У мінулых нумарах на старонках «Літаратуры і мастацтва» расказвалася пра творчыя здабыткі трупы, пра спектаклі гэтых, пра сустрэчы артыстаў з працоўнымі беларускай сталіцы, пра наведванне маскоўцамі выдатных мясцін горада, Хатыні, Кургана славы. Сёння мы знаёмім чытачоў з думкамі і ўражаннямі ад гастролей аднаго з самых яркіх майстроў тэатра, актрысы, чьё імя ўпрыгожвае гісторыю Малога апошняга

ды вайны, зрабіла народ Беларусі яшчэ больш спагадлівым, добрым і чуйным.

Не магу не сказаць аб тым вялікім уражанні, якое зрабіў на мяне мемарыяльны комплекс у Хатыні, гэта сапраўды дастойны помнік ахвярам вайны. Праўда, мне здаецца, што там малавата экскурсаводаў. Я трапіла туды ў абедзённы час, мусіць, быў перапынак і ў работніцкаў мемарыяла. А ў гэты час па тэрыторыі хадзіла некалькі груп школьнікаў. Відаць было, што яны не ўсё разумеюць. І ніхто нават не спрабаваў ім растлумачыць

артыст СССР М. Анненкаў, сем гадоў працаваў у тэатры імя Які Купалы за службу артыст БССР Р. Філіпаў.

Па рознаму звязваў лёс людзей з Беларуссю. Але кожны гаварыў у гэты дзень словы глыбокай удзячнасці ёй і яе народу за яе працу, за яе мужнасць, за по-дзвіг...

Але вернемся да нашай гутаркі з Аленай Гогалевай.

— Вы дэбютавалі на сцэне Малога тэатра ў 1918 годзе ў ролі Джэсікі ў «Венецыянскім купцы». У той ве-

— За гэтыя гады вам, відаць, даводзілася сустракацца на сцэне з выдатнымі майстрамі?

— Так, мне пашчасціла іграць з Южыным, Садоўскім, немагчыма забыць работу з Астужавым у спектаклі «Урыэль Акаста». Застала я і Ярмалова. Трэба сказаць, што ўсе яны з якойсьці асаблівай любоўю адносіліся да моладзі, шмат працавалі з ёй. Помню, як у час рэпетыцыі «Электры» мяне пазвала Ярмалова, пагаварыла са мной, дае некалькі парадаў, якія запомніліся на ўсё жыццё. Тады ўмелі выхоўваць моладзь!

— А цяпер? Ці падтрымліваецца гэта традыцыя?

— У нечым падтрымліваецца, у нечым, на жаль, не. І не толькі ў нашым тэатры. Напрыклад, Южын выхоўваў нас на Шылеры, Мальеры, Шэкспіры. Гэта было правільна, таму што памагала зразумець сапраўдную сілу мастацтва тэатра, памагала знайсці сваё месца ў ім, нарэшце, проста памагала развіваць голас, мову. Цяпер, мне здаецца, гэты момант упускаецца ў падрыхтоўцы актёра. Я, напрыклад, люблю артыстаў «Современника». Але з іх манерай гаворкі згадзіцца не магу. Яна невыразная, не тэатральная.

Забываюць часам у нас і аб спорце, як сродку паляпшэння пластыкі, сцэнічнага руху. Мы звярталі на гэта вялікую ўвагу. Тое ж самае можна сказаць і аб танцы. А як ён упрыгожвае спектаклі Той, хто глядзеў у тэатры імя Вахтангава спектакль «Антоній і Клеопатра», можа і не згаджацца з трактоўкай вобраза Антонія, якую дае Міхаіл Ульянаў. Але паглядзіце, як ён танцуе! Гэта ж і ёсць гатовы вобраз! Як тут не ўспомніць добрым словам ішчукінскую школу. Яе вучні выдатна гавораць, рухаюцца, танцуюць. І да гэтай школы я адчуваю найвялікшую павагу...

— І апошняе, зноў традыцыйнае пытанне. Над чым працуе сёння тэатр?

— Мы рыхтуем да вялікай даты — 150-годдзя з дня нараджэння Астроўскага. Рыхтуем цэлую серыю спектакляў вялікага рускага пісьменніка. Ігар Ільінін ставіць «Лес». Рэжысёр Вансілеў працуе над спектаклем «Багнэ». Дарчэ, Кісельнікова тут іграе папулярны сёння Юрый Саломін. І нават на першых рэпетыцыях у яго шмат знаходак. Аднаўляем мы спектакль «Ваўкі і авечкі», у старой пастаноўцы Прова Садоўскага. Рэжысёр Леанід Варпехоўскі паставіў «Шалёныя грошы», дзе вельмі харошая, на мой погляд, Быстрыцкая...

Усе аматы тэатра Беларусі жадаюць Малому тэатру вялікіх поспехаў і творчых удач! Спадзяемся спадзяваць яму ў Мінску яшчэ не раз...

Б. ГЕРСТАН.

ГАДЫ, РОЛІ, ТРАДЫЦЫІ...

паўстагоддзя — Алены Мікалаеўны Гогалевай. Народная артыстка СССР, яна вядомая глядачу краіны як адмысловы і дасканалы ў сваім мастацтве майстар, мастак-грамадзянін. Пра тых артыстаў слухна гавораць, што яны ствараюць аблічча тэатра, характарызуюць яго ідэйна-мастацкі ўзровень.

У прасторным нумары гасцініцы «Мінск» за нізенькім журнальным столікам сядзіць у крэсле немаладая жанчына, твар якой знаёмы па фатаграфіях, па тэлевізійным экране...

— Вы ўжо даруйце, як заўсёды, перад спектаклем хвалююся, увечары іграем «Зданы», — гаворыць яна. — Дык якія ж пытанні вас цікавяць?

— Алена Мікалаеўна, у журналістаў ёсць заўсёды традыцыйнае пытанне аб уражаннях ад сустрэч з горадам і яго людзьмі. Якое ж ваша ўражанне ад сённяшняй сустрэчы з Мінскам, сустрэчы з Беларуссю?

— Пытанне сапраўды традыцыйнае. І тым не менш адказваць на яго заўсёды прыемна, тым больш у такім цудоўным горадзе, як Мінск. Канечне, тут я не ўпершыню. Аб тым, што Мінск змяніўся, гаворыць хоць бы тое, што ў час майго першага прыезду ў ваш горад гасцініцы, у якой мы размаўляем, не было і ў памяне.

Мінск не можа не падабацца. Сёння раніцай я прайшла па яго цудоўных вуліцах і адчула сябе так, быццам пражыла тут шмат гадоў. Усё тут роднае і блізкае. Мінчане — людзі гасцінныя і простыя. Мне здаецца, што тое велізарнае агульнае гора, якое перажывала ваша рэспубліка ў га-

тую найвялікшую трагедыю, якую перажыла Хатынь. Так і паехалі дзеці, многае не зразумеўшы. Крыўдна. Думаю, становішча такое можна і трэба выправіць.

— Дзякуй за заўвагу. Будзем спадзявацца, што адпаведныя арганізацыі пастараюцца не дапускаць падобных памылак. Алена Мікалаеўна, раскажыце, калі ласка, аб вашых сустрэчах з дзяцьмі беларускага мастацтва.

— На жаль, па-сапраўднаму моцных творчых сувязей у мяне з беларускімі актёрамі, мастакамі, музыкантамі няма. Бо сустракаемся мы звычайна толькі ў час гастролей. Але сустрэчы з вашай выдатнай спявачкай, актрысай і, дадам, з цудоўным чалавекам Ларысай Пампеўнай Александроўскай заўсёды ўспамінаю з задавальненнем. І з радасцю сустракаюся з ёй яшчэ і яшчэ раз...

Тут хочацца перапыніць наша інтэрв'ю і зрабіць невялікае адступленне. Справа ў тым, што адказы на гэтыя традыцыйныя пытанні нечакана дапоўнілі іншыя актёры Малога тэатра — удзельнікі сустрэчы артыстаў з работнікамі друку Мінска. Кожны, хто б ні выступіў там, гаварыў аб сваіх сустрэчах з Беларуссю, у кожнага былі звязаны з ёй свае ўспаміны, свае думкі. Народная артыстка РСФСР Т. Ерамева расказала аб тым, як пачынала яна свой артыстычны шлях у Магілёўскім тэатры. Разам з гэтым тэатрам яна ўпершыню наведвала беларускую сталіцу амаль сорак гадоў назад. Народны артыст СССР І. Любзнаў успомніў ваенны Мінск, які даваўся яму ўбачыць на трэці дзень пасля вызвалення. Некалькі разоў бываў у нашым горадзе і народны

чар Праўдзін, які іграў у спектаклі галоўную ролю, падвёў вас да рамы і прадставіў глядачам новую актрысу. З таго часу вамі сыграны амаль увесь класічны жаночы рэпертуар. Скажыце, калі б вам давялося дэбютаваць сёння, што б выбралі для дэбюта?

— О, гэта складанае пытанне! Бо за гэты час сапраўды сыграны маса выдатных роляў. І Соф'я ў «Горы ад розуму», і лэдзі Мільфард у «Каварстве і каханні», і Юдзіф ва «Урыэлі Акасце», і Панова з «Любові Яравой», і цэлая галерэя цудоўных вобразаў Астроўскага. Словам, выбар быў бы цяжкі. Але, думаю, выбрала б што-небудзь з класічнага старога рэпертуару.

— Але ёсць жа ў вас любімыя ролі!

— Канечне, ёсць. Адна з самых любімых — герцагіня Мальбара ў «Шкляныя вады». Гэты спектакль знаёмы многім, дзякуючы яго экранізацыі. Іграю я ў ім амаль 30 гадоў! Любіла іграць і Панову ў «Любові Яравой». Гэта адна з самых удалых работ. Ну, а з апошніх ролей — фру Альвінг са «Зданы».

— Самыя памятныя для вас спектаклі?

— Думаю, гэта была прэм'ера горкаўскага «Старога» ў 1919 годзе. Гэта была першая п'еса Горкага ў нашым тэатры. На прэм'еры прысутнічаў У. І. Ленін. Праўда, тады мы, шчыра кажучы, не разумелі ўсёй велічы моманту. Проста разбіраўся цікавасць: які ён, наш правадыр?..

Вельмі запомніліся спектаклі п'есы «Любоў Яравая». Па сутнасці, гэта была першая дасканалая па ідэйных і мастацкіх якасцях п'еса з вобразамі герояў Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі...

ПЕРШАЕ МЕСЦА — АДАГАЛОСА!

На мінулым тыдні закончыўся IV міжрэспубліканскі конкурс маладых выканаўцаў, які праходзіў у Вільнюсе.

Наша газета пісала ўжо пра тое, што першыя два туры прайшлі для пасланцоў Беларусі ўдала. Пасля трэцяга туру былі аб'яўлены пераможцы.

Першае месца сярод скрыпачоў заваяваў былы выпускнік Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага (імя дачцэнта Н. Браценікава) артыст ансамбля «Песняры» В. Бадзьяраў. Другое месца сярод піяністаў заняў вучань Мінскай сярэдняй спецыяльнай музычнай школы І. Алоўнікаў (імя дачцэнта Я. Цятаевай). Другое месца сярод вакалістаў прысуджана выпускніку Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі М. Майсееву (імя дачцэнта С. Асноўкава). Заахвочвальны дыплом атрымала студэнтка кансерваторыі Н. Казлова (ванал).

— Як праходзіў сёлетні конкурс, чым ён быў адметны? — з гэтымі пытаннямі наш карэспандэнт Р. Бакуно-

віч звярнулася да загадчына кафедры струнных інструментаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі дацэнта Н. Браценікава, які ўзначальваў журы конкурсу скрыпачоў у Вільнюсе.

— Па-першае, прадстаўніцтвам. На чацвёртым конкурсе номіналь з пяці рэспублік прыслала больш удзельнікаў, чым у мінулыя разы. Ад Беларусі тут было сем скрыпачоў. Літва, Латвія, Эстонія і Малдавія даслалі адпаведна — па шэсць, чатыры і тры чалавекі. Кожны з іх быў гатовы ўступіць у спаборніцтва і змагацца за першыя месцы.

На папярэдніх конкурсах нашы ўдзельнікі на трэці тур нават не падалі. А тут, як нажучь, лёд быў зломлены. Ну, а пра вынікі гэтай барацьбы вам вядома.

Сімаку толькі, што за Бадзьярава (першае месца) усе члены журы галасавалі аднагалосна. Больш таго, было адзначана незвычайна, выдатна адоранасць гэтага скрыпача. А ён выконваў творы, я б сказаў, на ўзвышэйшай ступені сіладанасці. Другі

канцэрт Шастаковіча, які іграў скрыпач на заключным туры, — твор складаны і па сваёй філасофскай канцэпцыі і па фактуры. Гэта можна сказаць, — мяжа цяжкасці. І пасля таго, як Бадзьяраў яго выканаў, — канцэртаў у яго ўжо не было.

Выдатныя здольнасці прадманстраваў і І. Алоўнікаў, вучань 10 класа сярэдняй школы. Наперадзе гады працы, удасканалвання майстэрства. Багаццейшым голасам валодае і наш трэці пераможца конкурсу М. Майсеева, які мог бы, на мой погляд, прэтэндаваць і на больш высокае месца.

Магу сказаць, што ступень прафесіяналізму і падрыхтоўкі нашых вучняў была аднолькава высокай у кожным асобным выпадку. Лёс вырашала ступень асабістай адоранасці.

Гэты конкурс — наша першая вялікая перамога. Спадзяюся, што ў бліжэйшы час мы здолеем прыняць удзел у спаборніцтвах на самым высокім узроўні. А яны — не за гарамі. У лістападзе адбудзецца Усеаюзны конкурс маладых выканаўцаў. Адным словам, супаноўвацца і адпачываць на лаўрах няма калі.

Літаратурная ПАВЕРКА

Пятро ГАРЭЦКІ

Калі не адчуваеш ты зямлі,
Як да нябёс ты здолееш
падняцца?
Каб крылы аж да зорак узнялі,
Патрэбны розум, мужнасць
сэрца, праца.

Калі не адчуваеш ты зямлі,
Ну, як ты здольны ўглыб
пусціць карэнні?
Каб злыя буры не перамаглі,
Патрэбна сэрца і душы гарэнне.

Калі не адчуеш ты зямлі,
Як ты жыцця адчуеш асалоду:
Красу палёў, цвіценне на галлі,
І шчырасць песень роднага
народу.

Любуюся і ганаруся
Калоссем ніў і звонам рэк,
У вас я сілы набяруся,
Каб славіць свой цудоўны век.
Дакор былому я не кіну,
Паклон наступным дням, вясне,
Я песні ўсе аддам краіне, —
Жыві такой любоў ва мне.
Пераклад з украінскай
А. АСТРЫЙКА.

Міхась РУДКОЎСКІ

Як развітальны твой пагляд—
Апошні промень. Небакраем
На крылах лёгкае тугі
У вырай гусі адлятаюць,
Ці то да нас лятуць снягі.

Сяджу набітым дурнем
за сталом!
Ліст белы, быццам снег,
ні рыфм, ні слоў,
Кляню сябе, што з імі
я звязаўся,
На лесвіцы пачуў таропкі
— крок —
І ліст ажыў. Ажыў! На ім
застаўся
Слядоў дзівочых роўны
ланцужок.

Яно непазбежна растане,
Бы голас, бы рэха ў бары...
Вазьмі ж у дарогу святанне,
Рыбакі агонь забяры.

І гоман вясёлы кашары,
І першы крынічніка цвет,
І лайнера след над абшарам,
І княжыча-месяца след.

Вазьмі на ўспамін верасовы
За першааснову ўсяго
Адвечнае матчына слова,
Пяшчоту і сілу яго.

Яно табе, дзе ты ні будзеш,
У радасцях і у журбе
Напомніць, што ёсць недзе
людзі,
Якія чакаюць цябе.

Сяргей ПАНІЗНІК

УСПАМІНАК ЛЕТА

Аблачынаю поўня прытушана,
Пройдзем, любая, цераз парк,
Вось чабор—палажы
пад падушку:
хай прысніцца зялёны папар,
Пасівец палы на прысад,
задзічэюць далёкія гумны,
на падлогі скрыпучыя хат
ступіць восень—счужэла
і сумна.
І калі непрыручанай птушкай
лета ўсё-такі выраецца з рук—
ты чабор палажы пад падушку
і прысні вась такую пару.

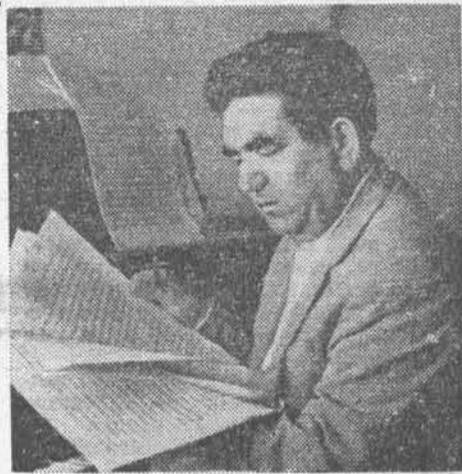
НОВЫ ТВОР сталага кампазітара бывае часта зусім нечаканым. Гэта здараецца і тады, калі, здаецца, аўтар або кампазітары ўжо далі слоўныя тлумачэнні таму, што «гучыць». Другая сімфонія Г. Вагнера — з такіх твораў. Яна і здзівіла і ўзрадавала. Слухаючы яе, быццам адкрываеш нанова музыканта са стылем, які ў яго склаўся, з вобразнымі асацыяцыямі, замацаванымі памяццю, з яркімі дэталі музыкальнай мовы. Новы твор багаты «свежымі і глыбокімі думкамі, строга і строіна па форме. Гэта гаворыць аб умённі кампазітара не толькі ўзбагаціць прывычнае, але і раскрыць лепшае ў сабе найбольш дакладна.

У галоўным — сімфонія непадобная ні на адзін з вядомых праграмных твораў Г. Вагнера. Тут няма экстазыхнасці музыкі балета «Святло і цені», няма глыбістых гучанняў «Вечна жывых», не сустракаеш рэзкіх вобразных пераклочэнняў: ад паурай чарнага фарбаў да празрыстага святла, што так уласціва балету «Пасля балю».

Выключышы драматычны элемент амаль поўнасцю, кампазітар стварыў Другую сімфонію як светлых дзяў, летуценных танцаў-мараў і радасна нястрымнага руху. Яе мастацкая цэласнасць — ва ўзаемадзейні розных адценняў светлага, у змесе вонкавых форм руху і вобразных пераўвасабленняў адной — дзвюх пачатковых фраз у іншых частках твора.

Канечне, асобныя ўласцівасці музыкі Другой сімфоніі падрыхтаваны ілюзорнасцю лірыкі «Пасля балю», яго класічна строгай Паванай на тэму Г. Пёрсела, выразным кантрастам архаічнага аблічча суровай Паскалі Першай сімфоніі, пругкімі і імклівымі крайнімі часткамі гэтага цыкла. Важны і вольны кампазітара ў дэталёвым развіцці буйной інструментальнай формы ў

СЛУХАЮЧЫ ЧАС, АДЧУВАЮЧЫ ЖЫЦЦЁ

ЗАСЛУЖАНАМУ ДЗЕЙЧУ МАСТАЦТВАЎ БССР Г. ВАГНЕРУ — 50

ВУЧАНЫ народнага артыста БССР Анатоля Багатырова па кампазіцыі і Рыгора Шаршэўскага па фартэпіяна, вядомы ў рэспубліцы і за яе межами кампазітар Генрых Вагнер мае яркія творчыя здобывіты ва ўсіх жанрах музыкі. Ім напісана многа песень, якія набылі шырокую папулярнасць, музыка балетаў «Святло і цені», «Падстаўная нявеста» і «Пасля балю», опера «Ранак» на матывах паэмы А. Куляшова «Песня аб слаўным паходзе», вальна-сімфанічная паэма «Вечна жывых», сюіты для салістаў, хору і аркестра, музыка да кінафільмаў, тэатральных спектакляў і тэлевізійных перадач... Як гаворыцца ў «БелСЭ», яго творчасць «уласцівы пластычнасць і нацыянальная акрэсленасць меласу, гунавалі малюнінасць, драматычна-напружаная развіццё музыкальных вобразаў». Ён сакратар кампазітарскай арганізацыі рэспублікі, член праўлення Саюза кампазітараў СССР. Музыказнаўца Т. Шчарбанова дзеліцца сваімі ўражаннямі ад апошняй работы кампазітара, у якой праявіліся пэўныя характэрныя рысы яго творчай індывідуальнасці наогул.

«Вечна жывых», у фартэпіянным канцэрце.

У новай сімфоніі Г. Вагнер сродкамі музыкі перадаў адчуванне аб'ёмнасці часу. У агульным характары гучання музыкі нашых дзён узнікаюць празрыстыя слухавы былога — павольныя рытмунелі чымбала, у дасціпную ігру са струнным квінтэтам уступаюць саліруючыя габой і валторна, фартэпіяна і літаўры.

Партытура камернай сімфоніі невялікая — усяго 19 мінут гучання. Але мінуты гэтыя вельмі напоўненыя. Кампазітар мысліць афарыстычна. Тут няма спрошчанасці, але якая ясная і даступная гэта музыка! Яна цалкам авалодвае увагай слухача.

Гэтакі ў немалой ступені садзейнічае і тое, што ўмоўна можна назваць інструментальным сцэнары-

СЛАЎГАРАДЦАЎ СЛУХАЕ МАСКВА

**РЭПАРТАЖ
з ВДНГ СССР**

Слаўгарадскі хор на Цэнтральнай эстрадзе ВДНГ СССР.

Вялікія пано ля ўваходу на Усесаюзную выставку дасягненняў народнай гаспадаркі, яркія маляўнічыя афішы запрашаюць масквічоў і гасцей сталіцы на агляд лепшых самадзейных ансамбляў песні і танца, які праходзіць на ВДНГ СССР, на плошчы «Дружба народаў» і ў павільёне «Савецкая культура».

У гэтым аглядзе — конкурсе прымаюць удзел ансамблі з усіх саюзных рэспублік.

Амаль 4 тысячы таленавітых прадстаўнікоў самадзейнага мастацтва атрымалі права выступіць у творчым спаборніцтве.

Цікавасць да агляду вялікая. Толькі за першы месяц на яго канцэртах пабывала каля дваццаці тысяч масквічоў, гасцей сталіцы і працаўнікоў падмаскоўных калгасаў і прадпрыемстваў, куды часта пачаўся ў маі, працягнуцца да верасня. Ужо наступілі ансамблі з Украіны, Узбекістана, Куйбышаўскай вобласці, РСФСР і гэтымі днямі з поспехам прайшлі выступленні прадстаўніка Беларусі, які ўпершыню выступае ў Маскве —

**ТВОРЫ Я. КУПАЛЫ І Я. КОЛАСА
НА САМАДЗЕЙНАЙ СЦЭНЕ**

най мовай, народнай мудрасцю, яркімі вобразамі людзей, якія імкнуцца да барацьбы за шчасце і свабоду.

Калектыў разумеў, які адказны экзамен чакае яго, разумелі гэта і натхніцелі спектакля заслужаны работнік культуры А. Бяляў, а таксама народны артыст СССР П. Малчанав, які стаў душой пастаноўкі «Вайна вайне». Павел Сцяпанавіч, дарэчы, з'яўляўся адным са стваральнікаў першага спектакля на прафесійнай, коласаўскай, сцэне.

Рэжысёры спектакля і мастак В. Кульваноўскі знайшлі правільнае і сучаснае вобразнае рапцёне п'есы Я. Коласа «Вайна вайне».

Галоўным героем п'есы з'яўляецца народ, спектакль і пачынаецца з абразка старога забітай вёскі, у якую ўрываецца земскі начальнік Будан-Рыльскі (В. Лісоўскі), стараэта (А. Бяляў) і паліцэйскі ўраднік Шышла (М. Сыман), якія наведваюць пра царскі ўказ аб усеагульнай мабілізацыі.

Хвалююча паказаны і масавыя сцэны на фронце, дзе царскія афіцеры бязлітасна распраўляюцца з салдатамі за адно толькі слова аб свабодзе. Драматычна і ўзнісла

ГАРТАЮЧЫ

праходзіць фінальная сцэна ў той жа самай вёсцы, калі вызвалілі чырвонаармейскі атрад. Жыхары вёскі не толькі вітаюць сваіх абаронцаў і вызваліцеляў, але ідуць разам з імі на барацьбу за Савецкую ўладу.

У спектаклі «Вайна вайне» поўным голасам гаворыць рэвалюцыянер-работчы Патап Думака (М. Варывода), мужны барацьбіт за шчасце і свабоду свайго народа. Праз увесь спектакль праходзіць вобраз Алеся (Г. Куцкін) — мужа салдата рэвалюцыі. Асабліва эмацыянальна праходзіць Алесь — Г. Куцкін сцэну развітання з Марынай (Т. Крамарэнка). А як шчыра і непасрэдна глядзіцца сустрэча Марыны з Алесем на фронце!

Яркія характэрныя вобразы дзеда Мікіты, бабы Таццяны і старога салдата стварылі М. Шутаў, В. Крамарэнка, Г. Пушкевіч.

На жаль, «выбіваецца» з ансамбля выканаўцаў М. Сыман (ураднік Шышла). Іграе ён проста-лінейна, «у лоб» і тым самым прастае характар жорсткага прадстаўніка ўлады. Шышла — сур'ёзны вораг рэвалюцыі, які жа даве-

ем камернай п'есы ў 4-х актах. Кожна «дзейная асоба» (саліруючыя інструменты) і «хор» (струнныя) выконваюць вобразна самастойную функцыю. Так у другой частцы сімфоніі струнныя выступаюць з музыкай гібкага ажыўленага руху, гучанне якой няспынна нарастае. Прыглушаны патак струнных праразваюць адзіночныя воклічы валторны, якія настойліва сцвярджаюць рэплікі літаўр. Габой спывае сумна, плячотна. Гэта і сялянскіх песня, і ласкавае размова, і плаўнае кружэнне ў танцы.

Пачуццё рытму, па-мойму, самы моцны бок музычнай мовы кампазітара. Яно адчуваецца ў кожнай, вялікай і малой яго рабоце. Г. Вагнер мысліць рытмам не толькі па гарызанталі і не толькі адлічвае такт у танцы, прыпеўцы, арыі, песні. Рытмічнае пачуццё кампазітара шматмернае, поліфанічнае. Аб вынаходлівасці полірытмічных камбінацый гавораць балеты Г. Вагнера — натуральна ўласцівы кампазітару жанр — і інструментальныя цыклы.

Шляхам вельмі дакладнага адбору, мінімальнымі сродкамі ў кампактных формах новай сімфоніі Г. Вагнер правёў змястоўную метра-рытмічную работу. Арыгінальныя «пульсацыі» асобных тэм спалучаюцца ў сімфоніі з нястомным рухам скразнага патаку астынато. Ён няспешны і «цяжучы» ў задумліва сумнай інтрадзе, у распеўных раздзелах Санаты, у сімфанічнай Інтэрлюды. Там жа, дзе музыка поўная кіпэння жыццёвых сіл, яе ўзбуджаны пульс рэзка прачэрча-

ны, акцэнтаваны жорсткімі сугучваннямі фартэпіяна, ударамі літаўр (такія — спружыністыя, імкліва палётныя раздзелы фіналу).

Астынатынасць — даўно вызначаная ўласцівасць музычнай тэхнікі кампазітара, якая асабліва тыповая для яго музычнай драматургіі. У «Вечна жывых» нязмоўклія «крокі» літаўр увасабляюць немінучасць смерці. Музыка роспачы ў «Святле і ценях» перадае шаленства жэстыкуляцый і сляпы фанатызм сектантаў. Злавесны «марш шпіцрутэнаў» выражае жудасны сэнс сцэны забойства салдата ў балете «Пасля балю».

Своеасабліва драматургічная роля астынато ў Другой сімфоніі. Тут дакладныя, тонка вылічаныя рытмічныя пункцірныя лініі змацоўваюць празрыстую, паветраную тканіну музыкі лірычных успамінаў. І ў гэтых метамарфозах астынато таксама крыецца сакрэт навізна агульнага аблічча новага твора.

Як мне здаецца, у адмаўленні ад масіўных структур і гучанняў, у сапраўды творчым самаабмежаванні праўдліва ўласціва Г. Вагнеру патрэба працаваць у розных музычных стылях. Кампазітар, якому гэтымі днямі споўніцца пяцьдзесят год, па-маладому дапытлівы і нястомны ў рабоце.

Убачыць, валодаць, ведаць для таго, каб аддаць людзям, прынесці ім радасць, навучыць іх лепш адчуваць і разумець жыццё — хіба не ў гэтым сапраўдны сэнс работы мастака!

Т. ШЧАРБАКОВА.

народнага хору Слаўгарадскага раённага дома культуры Магілёўскай вобласці (дырыжор і хормайстар В. Балахоў). У рэпертуары хору — пераважна беларускія народныя песні ў апрацоўцы для хору, зробленыя В. Балахоўным.

З вялікім удзімам хор выканаў песні аб родным краі: «Мой край беларускі» (музыка М. Наско, словы Н. Гілевіча), «Партызанскі край» (музыка І. Кузняцова, словы А. Дзержынскага) і іншыя.

Многія нумары хору былі запісаны ў Сесаюзным радыё і Цэнтральным тэлебачаннем для

перадачы па першых праграмах.

— Наш раённы хор, — расказвае намеснік старшыні Слаўгарадскага райвыканкома Н. Канстанцінава, якая ўзначальвала паездку ў Маскву, — быў арганізаваны ў 1965 годзе. А ў 1970 годзе ён заваяваў званне лаўрэата Усебеларускага фестывалю моладзі, прысвечанага 50-годдзю камсамола Беларусі.

За дасягненні ў мастацкай самадзейнасці і паспяховыя выступленні ў Маскве хор узнагароджаны дыпламам, а харысты — значкамі «Удзельніку творчага паказу на ВДНГ СССР».

Гэтыя ўзнагароды папярэднія. Аўтарытэтнае журы пад старшынствам народнай артысткі РСФСР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР А. Пракошынай восенню вызначыць месцы пераможцаў. Але тое, што хор слаўгарадцаў быў удзельнікам усесаюзнага творчага слаборніцтва лепшых з лепшых, ужо вялікая заслуга і значны поспех усяго калектыву.

В. БЕЛЯКОУ,

рэжысёр Цэнтральнай канцэртнай залы Міністэрства культуры СССР.

Масква.

БЕССМЯРОТНЫЯ СТАРОНКИ

раным яму ўчастку не дапусціць крамолы. Можна трактаваць вобраз Шышлы і ў плане гратэска, але гэта трэба рабіць сур'ёзна і пераканаўча. Праўда, у апошніх спектаклях М. Сыман спрабуе адыйсці ад штампа і пайсці па шляху жыццёвай праўды ў сваіх наводзінах, а не іграць аперэтакнага героя з гітарай.

Не знайшоў пакуль што ўнутранага і знешняга рашэння выканаўца ролі Пала А. Гурэвіч. Мабыць, акцёру трэба папрацаваць лшча і над мовай, дыкцыяй. Тады характар будзе больш акрэслены.

Наогул, слова класіка беларускай літаратуры не заўсёды гучыць правільна, паэтычна, трапляюцца ва ўдзельніку спектакля няправільнае вымаўленне, не тыя націскі. І ўсё ж спектакль трактаразаводцаў хвалюе глядачоў. Праца над ім не павінна спыніцца. Трэба, каб з кожным новым паказам вобразы набывалі акрэсленыя рысы, праўдзівыя дэталі, выразную моўную характарыстыку.

Цікавай пастаноўкай я лічу «Паўлінку» Я. Купалы ў выкананні Пінскага народнага тэатра (рэ-

жысёр заслужаны дзеяч культуры БССР І. Сакольскі).

Асновай кожнага твора Я. Купалы з'яўляецца праўда жыцця — тая глеба, на якой раскрываецца сапраўдная драма ва ўзаемаадносінках людзей, нават калі твор камедыі.

Так зразумелі і так іграюць «Паўлінку» ў Пінскім народным тэатры. Рэжысёр перш за ўсё ідзе ад п'есы, ад яе яркіх народных вобразаў. Нягледзячы на тое, што спектакль «Паўлінка» мае свае традыцыі ў выдатнай пастаноўцы купалаўскага тэатра з удзелам славуных майстроў сцэны, у пастаноўках тэатраў братніх рэспублік і нашых народных тэатраў, пінчане чытаюць камедыю па-свойму. Аб гэтым яскрава гавораць вобразы створанага спектакля, перш за ўсё Паўлінкі (З. Друн), якая з'яўляецца камертонам пастаноўкі. Паўлінка — Друн жыццядасна, дапытліва, справядліва і лірычная. А як жыве ў яе выкананні цудоўная задушэная песня, то радасна, то задуманна! Вобраз Паўлінкі не статычны, ён у руху, дзейны, асабліва шчыра і пераканаўча праводзіць артыстка лірычныя сцэны з Якімам Саро-

камі...
«Лістацыя ў ча-
гопісе...»

Здаецца, яшчэ ніколі не даводзілася нам бачыць малюнкi, якія ўпрыгожваюць нашы часопісы, сабранымі ў экспазіцыі адной выстаўкі. Звычайна, раскіданыя па розных выданнях, зробленыя рознымі мастакамі ў розны час, яны праходзілі па-за ўвагай нашай мастацкай грамадскасці і крытыкі. Таму вельмі цяжка было ўявіць сабе нейкую сістэму, якой падпарадкоўваецца беларуская часопісна графіка, зрабіць нейкія агульныя высновы пра стан гэтага цікавага графічнага жанру, пра ўзровень, на якім працуюць у ім беларускія мастакі. Выстаўка часопіснай

**ПА ВЫСТАВАЧНЫХ
ЗАЛАХ**

АБЛІЧЧА АЎТАРА, АБЛІЧЧА ЧАСОПІСА, АБЛІЧЧА МАСТАКА...

графікі, адкрытая у памяшканні Саюза мастакоў Беларусі, у нейкай ступені выпраўляе гэтае становішча, хаця, канечне, яе нельга лічыць вычарпальнай — нават пры беглым аглядзе можна заўважыць, што некаторыя мастакі забыты або прадстаўлены недастаткова поўна і не самымі лепшымі сваімі работамі. Але, нягледзячы на гэта, першая выстаўка беларускай часопіснай графікі ўсё ж такі атрымалася паказальнай і цікавай у тым сэнсе, што дае пэўнае ўяўленне аб агульных напрамках пошукаў нашых графікаў у гэтым жанры, аб культуры афармлення беларускіх часопісаў.

На жаль, на выстаўцы беларускай часопіснай графікі мы не адчулі і імкнення мастакоў выйсці за межы прастага пераказу таго ці іншага эпизоду літаратурнага твора, надаць ілюстрацыі значэнне самастойнага, раўнапраўнага элемента ў фарміраванні аблічча часопіса.

Нашы мастакі пакуль вельмі нясмела і не заўсёды дарэчы ўжываюць новыя тэхнічныя прыёмы (накшталт калажа, аплікацыі), мала працуюць у матэрыяле, не заўсёды намагаюцца знайсці найбольш арыгінальны кампазіцыйны рашэнні, не заўсёды ўмеюць выкарыстоўваць набор, як элемент, здольны выконваць адпаведны эстэтычныя задачы.

Зразумела, ілюстрацыя ў часопісе — твор мастацтва, і адказнасць за яе якасць нясе перш за ўсё аўтар. Але было б не вельмі справядліва, калі б мы ўсе нашы прэтэнзіі да беларускай часопіснай графікі аднеслі на рахунак мастакоў. Многае залежыць і ад рэдакцыі часопісаў, якія зазначаюць афармленне, ад

узроўню іх патрабаванняў.

Пра тое, што гэтыя фактары зусім не другарадныя, між іншым, сведчыць і выстаўка беларускай часопіснай графікі. «Маладосць», «Неман», «Беларусь», «Работніка і сялянка», «Барозна», «Вясёлка», «Літаратура і мастацтва» — вось выданні, якія пасталілі і актыўна супрацоўнічаюць з мастакамі, ілюстрацыі з якіх мы бачым у экспазіцыі выстаўкі.

Аўтарскі антыў мастакоў, якія супрацоўнічаюць з гэтымі часопісамі, амаль стабільны. Прозвішчы І. Давідовіча, А. Волішча, А. Кашкурэвіча, У. Пашчасцева, В. Шаранговіча, В. Шрамлякова, Ю. Пучынскага, Я. Ку-

Відаць, рэдакцыям нашых часопісаў трэба пашыраць і кола аўтараў, шукаць новыя, маладыя сілы, больш прыцягваць да супрацоўніцтва аўтараў таленавітых графікаў старэйшага пакалення. Мне здаецца, што ілюстрацыі такіх мастакоў, як Б. Забораў, У. Дзімарын, В. Шаранговіч, Г. Паплаўскі, А. Паслядовіч, Я. Ціхановіч, І. Немагай, маглі б часцей з'яўляцца на старонках нашых часопісаў — як тоўстых літаратурных, так і тонкіх, дзіцячых.

Малюнак для дзяцей — гэта быццам жанр у жанры. Ён падпарадкоўваецца тым законам, па якіх жыве ўся часопісна графіка. І ў той жа час мае нейкія свае, толькі яму ўласцівыя рысы. Такі малюнак, напэўна, павінен быць больш непасрэдным, больш асацыятыўным, у ім павінна літаральна фантазія вынаходліваць, даступнасць. Не кожнаму мастаку гэта паплечы не кожны здольны пранікнуць у свет дзіцячых вобразаў. Я ўжо казаў пра ілюстрацыі да «Бярозкі», якія вызначаюцца «лабавым» вырашэннем тэмы, манатоннасцю невысокім густам А вось малюнкi да «Вясёлкі» — хаця і не заўсёды роўныя — пры-вабляюць радасным светаадчуваннем, вынаходлівацю. Яны сапраўды нагадваюць вясёлку — шматколерную, радасную, якая разгараецца пасля цёмлага летняга джынку і выклікае ў нас пачуцці гарызліваці і летуценнасці.

Рэдакцыя гэтага часопіса здолела адкрыць для сябе, для сваіх чытачоў цікавых мастакоў, якія добра разумеюць свет, у якім жывуць дзеці, і не саромеюцца ўмоўна радавацца тым умоўнасцям, на якіх трымаецца гэты свет. Сярод іх П. Драчоў, Я. Кулін, У. Пашчасцева, І. Іскрынская, А. Грубіна.

У заключэнне гэтых кароткіх нататкаў пра выстаўку беларускай часопіснай графікі хацелася б сказаць некалькі слоў аб экспазіцыйнай культуры.

У апошні час у Саюзе мастакоў БССР даволі часта наладжваюцца розныя выстаўкі. На жаль, культура іх афармлення, культура складання зыкетак настолькі нізкая, што гэта проста не да твару такой паважанай арганізацыі. Выстаўка ж часопіснай графікі, здаецца, у гэтым сэнсе павіна ўсе рэнорды. На зыкетках пераблытаны і прозвішчы аўтараў літаратурных твораў, і назвы саміх твораў... А чаго варты найбольш распаўсюджаны подпіс: «Ілюстрацыя да часопіса...»!

Часта такія дробязі псуваюць настрой, перашкаджаюць успрымаць творы мастацтва, блытаюць глядачоў.

А. БЕЛАВУСАЎ.

на сцэнічнае гучанне слова Купалы.

У самадзейным тэатры нельга аддзяляць рэжысёра - пастаноўшчыка ад рэжысёра-педагога і арганізатара. Рэжысёр тут павінен ведаць душу кожнага свайго ўдзельніка: хто ён, што вабіць яго ў мастацтве, чым ён захаплена, чаму прыійшоў у калектыв. Гэта неабходна, каб данамагчы самадзейнаму артысту больш поўна раскрыцца ў той ці іншай ролі, выявіць сваю творчую індывідуальнасць.

На вялікі жаль, ёсць у нас рэжысёры народных тэатраў, якія не вядуць вучэбна-педагагічнай работы ў сваіх калектывах.

Агляд народных тэатраў у абласцях пачаўся. Ён сведчыць пра здабыткі і асобныя недахопы калектываў нашых народных тэатраў. Абмеркаванне гэтых здабыткаў і недахопаў, асабліва калі ў ім прымуць удзел дзеячы прафесійнай сцэны, якія добра ведаюць драматургію Купалы і Коласа, прынесла б вялікую карысць. Гэта і пачэсны абавязак работнікаў мастацтва ў год 90-годдзя народных песняроў Беларусі.

Ул. СТЭЛЬМАХ,
заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

Антоні КАСПРОВІЧ

ЛЮБОЎ ДА ЗЯМЛІ

Жоўтым бадыллем, трысцём
чорнай зямельцы я б'ю паклоны.
зялёным

Ветрам удару, віхуры звонам
па медзі грушы, яблыні чырвоных.

Па-над даспелым пшаніцы полем
буду жучком я гусці вясёлым,

ценька званіць камаром па балоце,
падвечар жабай крактаць у чароце;

ночку з нябёсаў страсу я зоркі,
каб квеццем тлелі даліны, узгоркі;

спялю бадылле дзесьці на ўзбоччы,
каб стужкай вогненнай збіць цемру
ночы.

Ізноў зямельцы аддам паклоны
бадыллем дымным, успалыміёным.

АДПАЧЫНАК

За горадам я ў адпачынку
ляжу сабе гультаявата
і кожную аблачынку
лічу з-пад сасновых шатаў.

Водар жывіцы нязвычайны...
Абсыпаны гліцай сухою...
Настрой у мяне пірычны,
Нібыта ў дразда вясною.

Мінула ўжо год, пэўна, дзесяць...
З варожага ўцёкшы палону,
шукаў я прытулку ў лесе,
шукаў і знайшоў абарону.

Тады я знясілены ў Рудні,
ужо на літоўскіх абшарах,
блукаў і кружыў, аблудны,
па непраходным гушчары.

І раптам я ўчуў, небарана,
спеў, што душу мне ўзрушыў,
вячэрнюю песню з бівака —
«Аб чарнабровой Кацюшы».

ПРА СЯБЕ

Іншым—лаўры,
ордэны, слава,
а я бясконца рады,
калі на месцы хацін трухлявых—
дамоў тынкаваных фасады.

Іншым—кватэры,
магнітафоны,
дываны, тэлевізар новы,
а я—

па вуліцы,
у Лодзь улюбёны,
шпацырую
дзяньком маёвым.

СМУТАК

Хоць зрок я цешу зоркай нябеснаю,
што заблудзілася ў небе шырокім,
а слых зямелькі мелодый пестую,
пошумам лесу і песень патокамі,

Часта стаю я ў вячэрняй задуме
на скрыжаванні мыслі цяжарнай
і смутку, што сэрца трывогай тлуміць,
а ноччу скінецца сном кашмарным.

Ад крыўды і жалю, што сэрцам
вызнаў,
крычу я, болем, тугой апантаны,
за горад мой, што дыміць за Віслай,
за край мой, бомбамі зруйнаваны.

О край мой, ці ўбачаць цябе мае
вочы!
О край, дзе сэрца маё засталася,
днём я блуджу невідучы, а ўночы
тужу аб сваім нешчаслівым лёсе.

Не буду я ведаць спакою,
не прыйдзе, відаць, забыццё,
і можа вячэрняй парою
я выплону з кроўю жыццё.

А можа прытулак жабрачы,
ці бразгат турэмных замкоў!..
Памерлі, памерлі, няйначай,
дваццаць маіх гадкоў.

А можа і куля сустрэне,
а потым шпіталь не міне...
а мо' яшчэ сонца праменне
ласкава прыгрэе мяне.

А можа... на шмат што я згодны,
абы прычакаў я, дажыў,
каб перад гневамі народным
вораг наш голаў схіліў,
абы яшчэ мог я пабачыць
новага свету плады...
Дваццаці маіх год юначых
не шкада б мне было тады.

Пераклад з польскай мовы
С. ДЗЯРГАЯ,

ПІСЬМО З БАЛГАРЫІ

ВІТАЕ САФІЯ

З вялікім поспехам прайшлі ў сталіцы Балгарыі — Сафіі і ў Варне гастролі Маскоўскага тэатра сатыры. Масквічы паказалі балгарскім глядачам свае лепшыя работы: «Тэмп. 1929», «Жаніцьба Фігара», «Зацюканы апостал».

У поспеху гастролей доля належыць і п'есе А. Макаёнка «Зацюканы апостал». У гэтым спектаклі тэатр паўстаў перад балгарскімі глядачамі як бязлітасны суддзя буржуазнай маралі, які ў памфлетна-вострай форме выкрывае агідныя норавы і ідэалогію

сучаснага буржуазнага грамадства.

Спектакль у пастапоўцы Я. Радамысленскага — гнеўны прыгавор «тым чалавечым узаемаадносінам, якія выдуюць у тупік, да поўнага маразму і падзення чалавечай асобы, — піша газета «Народна культура». — Рэжысёрская бязлітаснасць і непрымірымасць да герояў спектакля гэта адначасова пратэст і... папярэджанне. Сцеражыцеся віруса мяшчанскай двудушнасці... Гэты вірус калечыць чалавечыя душы, робіць іх нігчэмнымі, агіднымі! Чалавек павінен быць насуперак усяму

чалавекам!». У «Зацюканым апостале» былі заняты артысты А. Лавінскі, Т. Мурына, А. Солос, З. Высакоўскі, З. Зялінская... «Глыбока рэалістычна і таленавітая», — ахарактарызавала ігру гэтых акцёраў газета «Работніцка дзела».

У час гастролей Маскоўскага тэатра сатыры Балгарскае радыё, тэлебачанне, друк неаднаразова выступалі са спецыяльнымі перадачамі, артыкуламі, рэцэнзіямі, у якіх далі высокую ацэнку ўсім спектаклям, назваўшы іх «сапраўдным тэатральным святам».

А. КАЛЯДЭНКА.

(Заканчыне. Пачатак на 2-й і 14-й стар.)

дынкаў школ і прышкольных інтэрнатаў прадпрыемствамі, перадавымі саўгасамі і калгасамі.

ВЦСПС і прафсаюзныя арганізацыі заклікаюць садзейнічаць далейшаму ўдасканаленню арганізацыі працы настаўнікаў, паліпшэнню іх жыллёва-бытавых умоў і адпачынку. Актывізаваць дзейнасць камісій і саветаў садзейнічання сям'і і школе. Узмацніць увагу да аздараўленчай работы з дзецьмі ў перыяд канікул. Разам з Міністэрствам асветы СССР і Саветамі Міністраў саюзных рэспублік

ажыццявіць меры па развіцці і ўмацаванні пазашкольных устаноў, дамоў і палацаў піянераў, станцый юных тэхнікаў і натуралістаў, дзіцячых музычных, мастацкіх, спартыўных школ і лагераў працы і адпачынку, экскурсійна-турысцкіх станцый і спартыўных баз.

Міністэрству аховы здароўя СССР прапанавана палепшыць прафілактычную работу і ўрачэбны нагляд за фізічным развіццём і здароўем школьнікаў, удасканаліць сістэму мер, якія забяспечваюць умацаванне здароўя вучняў.

ЦК ВЛКСМ, ЦК ЛКСМ саюзных рэспублік, крайкомы і абкомы камсамола павінны наіроўваць дзейнасць камсамольскіх арганізацый на завяршэнне пераходу да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі моладзі, удасканаліць змест, формы і метады работы з сакратарамі камсамольскіх арганізацый школ і піянерважатымі; узяць ролю настаўніцкіх камсамольскіх арганізацый. Заахвочваць стварэнне добраахвотных таварыстваў школьнікаў «Юны

патрыёт», «Юны натураліст», «Юны тэхнік» і іншых.

У пастанове ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР падкрэсліваецца, што завяршэнне пераходу да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі ў нашай краіне з'яўляецца агульнанароднай справай. Актыўнае садзейнічанне ўсіх працоўных у практычным ажыццяўленні гэтага важнага сацыяльнага мерапрыемства будзе садзейнічаць вырашэнню задач, пастаўленых XXIV з'ездам КПСС, далейшаму развіццю нашай краіны па шляху да камунізма.

ывцвярэнік, дык лепш ад нож хірурга... Вы-азалі! Затое на рабо-у не паведамлілі.

— Як мы разумеем, вы ічыце, што ў межах го-ада з'яўляцца ў невя-озым стане небяспечна?

— Але... І прыяцелі мае е так лічаць... Ды толь-станоўшча не такое звычайнае, як можа па-зацца. Есць стары і прабіраваны спосаб: «балка! Купі якую-не-дзь сабе вудку (зноў і, заўважце, маскіроў-) і шуры з сябрамі за рад... 'Тое ж улонне ыроды, можа яшчэ леп-е, тая ж кампанія, і ж гарэлка... І—ані-ай небяспекі. Вось і ця-р еду...

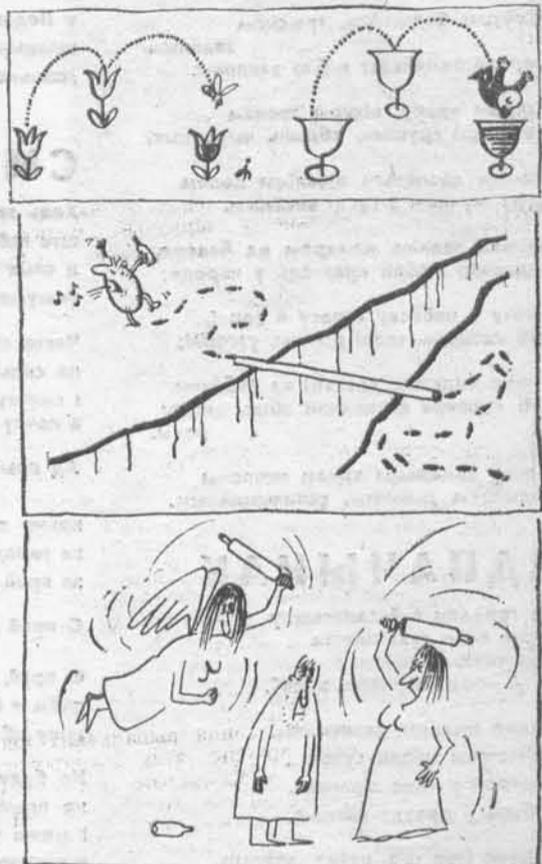
— Мы спадзяемся, што ішу гаворку зможам ўзабаве прадоўжыць?

— Калі ласка!

Р. С. Калі мы падрых-валі інтэрв'ю да дру-а, нам стала вядома, то П. Сіняпасаў не вяр-ўся з апошняй рыбал-

М. М.

З ЗАМЕЖНАГА ГУМАРУ

фельетаніст» таксама даваў бы паканні ў нашым судзе з прычыны ся-йнага разладу...»

— Ну, што? — пытаецца рэдак-р. — Перасаліў? У такіх далікат-іх справах факты трэба правяраць, раправяраць і яшчэ раз правя-ць...

Факты правярылі і пераправярылі, ё, што я пісаў, пацвердзілася.

Міхась ПЯНКРАТ

І НАПІСАЎ ФЕЛЬЕТОН...

СКАРГА ФЕЛЬЕТАНІСТА

Акрыліны першай сваёй літаратур-й перамогай, я напісаў другі фель-он аб несумленным дырэктары пра-ктовага магазіна, які адпускаў усё пнае, што было ў магазіне, сваім аёмым. Праз «чорны ход».

І гэты фельетон ухвалілі і надру-валі. Ды радасць зноў мая была ўчаснай. Зноў выклікаў мяне рэ-ктар. Зноў падаў пісьмо са свежай шты.

— Во, чытай...

Чытаю:

«Таварыш рэдактар! Ваш «фелье-ніст» А. Калочык, відаць, атрымлі-е добрую зарплату, хапае ганарар-ні і пасміхаецца з такіх бедакоў, а, скажам, я. А дарэмна! Яму б ся-ець побач са мною, на лаўцы пад-дрых. Ну, няхай я ў сваёй дзейна-і, якая вельмі патрэбна народу на-аму, прамахнуўся. Спатыкнуўся, ад-ым словам. Дык што ж — у турму мяне? А ваш «фельетаніст», можа, горшы за мяне? Спашлюся на факты. Кожны божы дзень гэты самы Калю-

чык заходзіў у наш магазін — відаць, непадалёку жыве. «Беламор» купляў. Купляе вышэй названы «Беламор» і заўсёды ў прадаўшчыцы пытаецца: «А свежая рыба сёння будзе?» Праў-да, свежай рыбы ў нашым магазіне ніколі не бывала. Гэта я вінават, прызнаюся. Але чаму ён пытаецца пра свежую рыбу? Вядома, калі б яна была, то гэты ваш «фельетаніст» не стаў бы ў чаргу, а прыбег бы да мяне выпрошваць... У гэтым я ўпэўнены. Колькі іх было такіх у мяне! Словам, я не скарджуся, таварыш рэдактар. Я проста вас папярэджваю: правяце свае кадры! З глыбокай павагаю да Вас — падсудны, былы дырэктар пра-дуктовага магазіна, Аляксей Невя-домка».

— Ну, што? — пытаецца рэдактар.

— Усё правільна, — кажу. — Фак-ты правяраны, пераправяраны і яшчэ раз правяраны. Пакуль я правяраў і пераправяраў, дык гэты самы дырэк-тар прадуктовага магазіна памяняў месца жыхарства. Не па сваёй волі пераехаў на новае месца...

Рэдактар пахваліў мяне за апера-тыўнасць і за добры фельетон. У ма-ім аўтарскім самалюбстве варушыўся ўжо не адзін мікроб славы. Знаёмыя і сябры ўжо не ўспаміналі пра Міха-ла Міхайлавіча Зошчанку. Яны про-ста пры сустрэчы кланяліся капелю-шамі, шапкамі, кепкамі, а ў гарачае надвор'е — лысінамі.

Мой літаратурны аўтарытэт фелье-таніста ўзмужаў і акрэп. Аслабла толькі сямейнае становішча. Як толь-кі прыйду дадому, жонка пачынае ад-ну і тую ж гаворку:

— Мне сорамна за цябе, табе ж не дваццаць гадоў, куды ты лезеш на ражон? Усе знаёмыя на цябе пальцам паказваюць: «Вунь пайшой той самы фельетаніст, што з работы здымае і, нават, у турму садзіць». Апамятайся, будзь чалавекам! Не даводзь справы да развода!

Вось тут і задача: разводзіцца з жонкай ці са сваімі фельетоннымі героямі?

шаржы з яго жонкай на лесвіч-плицоўцы, магчыма той жа

старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад газеты, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захаравы, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намес-ніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага са-кратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВА-ШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕ-ХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.